EDITURA BCS
ISBN 973-85278-3-X

Fotografii Rompres

În Secuime ambele etnii depun un efort uriaș pentru scrierea și rescrierea istoriei lor, pentru construcția și reconstrucția sinelui etnic. În interiorul arcului carpatic, istoria cu cât este mai veche cu atât este mai contemporană. Disputa asupra primordialității (cine au fost primii veniți: secuii sau românii?) duce inevitabil la crearea de mituri și legende. Apelul la tradiții și istorie reprezintă de fapt un instrument pentru legitimarea accesului la resursele economice, politice și teritoriale.
Biografia fiecărui cetățean are un sens istoric, iar ea este colorată de piedicile puse de cealaltă națiе și de luptele duse pentru depășirea acestor piedici. În acest sens fiecare istorie personală are o intrigă de coloratură etnică, încărcată de prejudecăți, resentimente, nostalgii etc.

Bruno Ștefan - DIMENSIUNILE URII INTERETNICE ÎN SECUIME

Bruno Ștefan
coordonator

DIMENSIUNILE URII INTERETNICE ÎN SECUIME

Editura BCS

Bruno Ştefan (coord.)
Anca Suditu
Diana Nitescu
Andreea Mihalcea
Corneliu Ştefan Liţă
Eugen Androsiac

DIMENSIUNILE URII INTERETNICE ÎN SECUIME

Editura BCS
Bucuresti, 1998, 2001

Introducere

Bruno Ştefan

La 16 decembrie 1989, când a început revolta de la Timişoara, se părea că populaţia era dispusă să repudieze definitiv ideologia naţionalistă practicată de regimul comunist. Cu preţul vieţii, cetăţenii acestui oraş - indiferent de etnie – au apărat strada, biserica şi casa parohială a pastorului reformat maghiar László Tökés împotriva celor ce voiau să pătrundă acolo fără a avea competenţa să o facă.

Xenofobia antimaghiară a fost însă adânc înrădăcinată în educaţia românilor şi în mod special a intelectualilor, care s-au dovedit incapabili să structureze rapid o politică naţională apropiată de valorile europene. Pe fondul unei culturi politice rudimentare şi a unei dizidenţe firave, atomizate şi dezorganizate, au putut accede la putere o serie de activişti de rang secund, care şi-au menţinut scaunele manipulând populaţia cu un naţionalism grosier şi intolerant, pe care au reuşit să-l fixeze în mentalitatea românilor pentru o perioadă îndelungată prin diversiunea de la Tg. Mureş din martie 1990.

Pentru a se legitima, naţionalismul de stat post-comunist a încercat să invoce naţionalismul marilor puteri, precum şi tradiţii locale, ce făceau apel la străvechi obsesii româneşti. Acesta n-a părut ceva deplasat, mai ales că se înscria într-un curent naţionalist redeşteptat în aproape toate ţările fostului bloc comunist. Etnicitatea părea să explice în Estul Europei din ce în ce mai multe fenomene, chiar şi pe unele cu care nu avea nimic de-a face. Tribalismul afirmat cu violenţă în statele Iugoslaviei şi URSS-ului a surprins şi elita occidentală, care n-a putut oferi decât soluţii simpliste, primitive şi depăşite.

Multiculturalismul plurietnic occidental n-a putut atrage intelectualitatea grupată în jurul puterii din România, pentru că ea era interesată să menţină cât mai multe elemente ale vechiului regim. Ea a încercat să suprime sistematic tendinţele de afirmare a identităţii minorităţilor, care simţeau acut această nevoie după o perioadă de îngheţ dictată prin măsuri coercitive de un regim comunist uniformizator.

În dezbaterile pe tema naţionalismului s-au implicat cu fervoare o serie de literaţi de prestigiu, oameni de ştiinţă, artişti, politologi, ziarişti, istorici, filosofi, etc, convinşi că numai astfel se pot evita conflictele interetnice şi tendinţele separatiste. În disputele dintre atitudinile europeniste – ce pledau pentru adoptarea necondiţionată a normelor occidentale - şi cele naţionaliste – ce militau pentru afirmarea valorilor autohtone, au fost atraşi intelectuali renumiţi: Alexandru Paleologu, Octavian Paler, Gabriel Andreescu, Sorin Antohi, Dan Oprescu, Nicolae Manolescu, Adrian Marino, Andrei Marga, Alexandru Zub, Lucian Boia, Laurenţiu Ulici, etc.

Ecourile acestor dezbateri au fost însă prea slabe în comparaţie cu agitaţiile xenofobe arogante sau alarmiste făcute la tribuna Parlamentului, la televiziunea naţională sau în ziare de mare tiraj de unele elemente ale puterii, care nu-şi vedeau nici un rol într-o societate integrată în sistemele Europei Apusene. Virusul naţionalismului a fost uşor de inoculat sau de reactivat oamenilor simpli şi intelectualilor indiferenţi faţă de problemele etnice. De la acesta spre ura interetnică nu a fost decât un pas, pe care unii au considerat necesar să-l facă. Antisemitismul anilor 90-91 a fost nesemnificativ faţă de antimaghiarismul afirmat în ziare şi reviste cu tiraj din ce în ce mai mare.

Lucrarea de faţă analizează dimensiunile acestei uri interetnice în Secuime. Am ales ca studiu zona Secuimii pentru că de acolo au ajuns la urechile românilor cele mai numeroase zvonuri despre subminarea statului, despre românii persecutaţi, terorizaţi şi alungaţi. Şi tot de acolo au pornit spre Europa Occidentală plângerile ungurilor împotriva tendinţelor de românizare forţată şi de încălcare permanentă a drepturilor minorităţilor.

Am considerat că tensiunile dintre cele două etnii pot fi analizate din mai multe perspective. În primul rând dintr-o perspectivă istorică, pentru a releva legătura dintre refulările trecutului şi consecinţele acestora reactivate în contemporaneitate. În al doilea rând dintr-o perspectivă confesională, prezentând poziţia şi imaginea Bisericii Ortodoxe în Secuime. În al treilea rând, o abordare a procesului de învăţământ era necesară pentru a aduce lumină într-un domeniu supus foarte mult zvonurilor şi comentariilor tendenţioase. Mentalităţile celor două etnii, cu obsesiile, prejudecăţile şi stereotipiile lor au fost analizate atât în capitole distincte, cât şi în toate celelalte capitole ca exemplificări ale actualei situaţii politice, religioase şi şcolare.

Informaţiile au fost obţinute în urma unei anchete de teren desfăşurată între 6 şi 27 iulie 1998 în 20 de localităţi urbane şi rurale din cele două judeţe. Cei peste 400 de subiecţi intervievaţi au fost selectaţi atât din rândul

elitei locale (prefecţi, primari, preoţi, profesori, lideri politici, cercetători, ziarişti), cât şi din rândul oamenilor simpli. Ghidurile de interviu, discuţiile libere, observaţia, analiza documentelor politice şi a literaturii de specialitate au fost principalele instrumente folosite.

Echipa de cercetare a fost formată din studenţi şi cercetători tineri, a căror medie de vârstă nu depăşeşte 24 de ani. Ei formează nucleul Biroului de Cercetări Sociale recent înfiinţat.

Cercetarea a fost susţinută financiar de Federaţia Sindicatelor Libere şi Independente "Petrom" şi a beneficiat de un important sprijin material şi logistic din partea Episcopiei Ortodoxe a Covasnei şi Harghitei şi a Departamentului Administraţiei Publice Locale.

Secuii şi Românii – evoluţia unei neînţelegeri

Bruno Ştefan

În centrul ţării există două judeţe care sunt cunoscute pe plan internaţional mai mult decât România toată. Aceasta nu pentru că sunt cele mai frumoase din punct de vedere turistic, sau cu cele mai bogate resurse agricole, miniere şi balneare, ci pentru că au o compoziţie etnică deosebită. E vorba de Covasna şi Harghita, judeţe în care trăiesc 581.591 locuitori, dintre care 470.606 s-au declarat maghiari la recensământul din ianuarie 1992. Această zonă, cunoscută mai ales cu numele de Secuime, a fost permanent în atenţia forurilor internaţionale (pentru că acolo trăiesc 30% din totalul maghiarilor din ţară), precum şi a celor naţionale (pentru că acolo trăiesc foarte puţini români: 23% în Covasna şi 14% în Harghita). Paradoxul acestei zone este că minoritarii sunt majoritari, iar majoritarii sunt minoritari.

Una din primele constatări referitoare la relaţiile dintre români şi secui este că ambele etnii depun un efort uriaş pentru scrierea şi rescrierea istoriei lor, pentru construcţia şi reconstrucţia sinelui etnic. În interiorul arcului carpatic istoria cu cât este mai veche cu atât este mai contemporană. Disputa asupra primordialităţii (cine au fost primii veniţi: secuii sau românii?) duce inevitabil la crearea de mituri şi legende. Apelul la tradiţii şi istorie reprezintă de fapt un instrument pentru legitimarea accesului la resursele economice, politice şi teritoriale. Acest travaliu istoric şi metaforic continuă neîncetat de mai bine de 150 ani, iar construcţia identităţii proprii este însoţită de fiecare dată de scrierea istoriei celeilalte etnii. Orice nouă "descoperire" este combătută, atacată, minimalizată sau reinterpretată de cealaltă parte în folos propriu; ei îi urmează în contrapartidă o altă "descoperire" la fel de importantă. Toate aşezările sunt încărcate de simboluri: cruci, troiţe, statui, monumente. Tensiunea istorică înlocuieşte dialogul dintre părţi, dialog ce nu se face decât mediat - şi atunci cu ajutorul unor elemente străine locului. Fruntaşii celor două etnii tind să proiecteze

existenţa conaţionalilor lor pe o traiectorie lineară, care să respecte temporalitatea convenţională şi să justifice evenimentele şi acţiunile curente prin evenimente anterioare de mare semnificaţie. Biografiile indivizilor intervievaţi se construiesc prin evidenţierea apartenenţei etnice şi a specificităţii. În acest spaţiu etnicitatea limitează foarte mult libertatea de acţiune şi de gândire a actorilor sociali, care sunt obligaţi să parcurgă anumite instanţe de socializare, să achiziţioneze anumite tabu-uri culturale, prejudecăţi, resentimente, nostalgii, etc. Biografia fiecărui cetăţean are un sens istoric, iar ea este colorată de piedicile puse de cealaltă naţie şi de luptele duse pentru depăşirea acestor piedici. În acest sens fiecare istorie personală are o intrigă de coloratură etnică. Fiecare personalitate locală are o viaţă cu caracter prototipal. Orice aspect al culturii şi istoriei este utilizat simbolic sau emblematic cu scopul de a crea un sentiment de solidaritate între membrii aceleiaşi etnii şi de distanţare faţă de membrii celeilalte etnii.

Deşi neînţelegerile dintre cele două naţii nu durează decât de 150 ani, istoricii şi politicienii au încercat să le împingă cu mult în urmă, mergând până la originea acestor popoare care – datorită incertitudinii lor – reprezintă un subiect ce stârneşte vii pasiuni. Variatele ipoteze şi demonstraţii despre originea şi sosirea lor pe aceste teritorii au fost exploatate de ambele părţi aşa cum le dictau interesele în anumite momente.

Secuii sunt fie urmaşii unei hoarde hunice care au scăpat cu fuga în urma războiului ce s-a dat între fii lui Attila şi care s-au stabilit în munţi (în număr de 3000) şi s-au numit apoi *zaculi* sau *siculi*, fie urmaşi ai bulgarilor înrudiţi cu ungurii, fie urmaşi ai avarilor în componenţa cărora au intrat şi turci (de unde numele de *szikil* sau *szekil* – ce înseamnă în limba turcă *"om nobil"*), fie se trag din kazarii orientali, fie sunt descendenţi ai gepizilor ori înrudiţi cu pecenegii sau cumanii, fie sunt unguri curaţi[1]. Atât maghiarii cât şi românii au speculat aceste variante în funcţie de conjuncturile istorice cărora trebuiau să le facă faţă. O vreme secuii au fost consideraţi o naţiune distinctă de cea maghiară - dovadă apartenenţa lor la Unio Trium Nationum alături de maghiari şi saşi. În ultimul secol ei s-au considerat 100% unguri *("noi suntem mai maghiari decât maghiarii", "noi suntem primii dintre maghiari", "e o absurditate să găseşti diferenţe între unguri şi secui. E ca şi cum ai spune că moldovenii nu sunt români")*, poate pentru a spori numărul acestei minorităţi ce se simţea ameninţată cu dispariţia în faţa unei politici naţionaliste promovată de statul român. Cert este că ei au fost colonişti, bine

[1] Sabin Opreanu – **"Terra Siculorum",** Cluj 1925, G. Popa-Lisseanu – **"Originea secuilor si secuizarea romanilor"**, Bucuresti, 1941

organizaţi milităreşte (pe centurii), de religie catolică, aduşi de regii Ungariei pentru a apăra graniţa de est contra pătrunderii dinspre Moldova a cumanilor, pecenegilor şi tătarilor. Ei s-au aşezat prima oară în Mureş, pe valea Nirajului, apoi în zona Odorhei pe la 1150. După izgonirea teutonilor au ocupat zona Treiscaune (Covasna de azi), iar în timpul năvălirilor tătare (1241) au fugit spre nord, în munţii Ciucului şi Giurgeului. Ei au fost organizaţi politic în scaune (de obicei 7, însă numărul lor a variat de-a lungul vremii). Scaunul Odorhei a fost de timpuriu scaunul central al secuimii, iar oraşul Odorhei – capitala politică a întregului ţinut. Ei au avut încă de la sosire o situaţie privilegiată, fiind cetăţeni liberi, scutiţi de dări şi taxe, fiind stăpânii proprietăţilor pe care s-au aşezat[2].

Românii din zonă sunt fie urmaşii dacilor şi romanilor foarte numeroşi în sud-estul Transilvaniei (dovadă existenţa zecilor de castre romane şi cetăţi dacice: Breţcu, Odorhei, Zăbala, etc.), fie păstori nomazi de origini variate (macedoneni, iliri, slavi, turci, cumani, latini) rătăciţi veacuri în şir în Balcani şi urcaţi în munţii Carpaţi în secolele XIII-XIV de frica numeroaselor migraţii şi conflicte sud-dunărene, fie pur şi simplu români din Moldova şi Valahia care au trecut în secolele XVII-XVIII în Secuime când politica domnilor fanarioţi le făcea viaţa insuportabilă. Cert este că prezenţa lor e atestată documentar în regiune în secolul XIII ca participanţi în armata regelui Bela, în sec. XIV la Vlăhiţa, iar în sec. XV la Breţcu – aşezare românească ce avea rolul de a apăra pasul Oituz. Vechiul strat valah prezent la sosirea secuilor a fost organizat în obşti şi cnezate, fiind de religie ortodoxă şi se ocupa în special cu păstoritul. Este probabil ca o parte din pătura etnică românească (dacă ea a existat în sec. XII-XVII) să fi trecut munţii în celelalte provincii (Moldova şi Valahia) în faţa expansiunii maghiaro-siculice, iar o parte să fi rămas pe loc, iniţial ca cetăţeni liberi, reduşi apoi la iobăgie pentru că proprietăţile agricole şi silvice intraseră în stăpânirea noilor veniţi. Decăzută treptat sub raport social-politic-economic şi juridic, ea a dispărut aproape din toate localităţile din interiorul Secuimii prin asimilare. Dispariţia acestui prim val românesc din Covasna şi Harghita s-a datorat în principal slabei organizări administrative şi religioase. Neam de păstori, românii pendulau pe crestele Carpaţilor, iar aria transhumanţei se întindea până la Dunăre (în Dobrogea şi Câmpia Română), de aceea organizarea localităţilor lor cădea în sarcina femeilor. Bisericile româneşti, puţine şi sărace, aveau de făcut faţă şi expansiunii bisericilor catolice şi reformate, sprijinite de stat. În virtutea principiului *"Cujus regio, ejus religio"* ("Cum este regele, aşa este şi religia") suveranii – atât protestanţii

[2] Ioan I. Russu – **"Romanii si secuii",** Bucuresti 1990

cât şi catolicii – se bucurau şi unii şi alţii de puterea de a asigura pe baza unei confesiuni obligatorii omogenitatea spirituală a celor pe care-i guvernau. Aşa se explică deciziile regilor, sinoadelor, dietelor de a interzice construirea bisericilor ortodoxe din materiale durabile, anularea privilegiilor celor de confesiune bizantină, expulzarea preoţilor ortodocşi şi asuprirea comunităţilor de acest rit. Până spre sfârşitul sec. XVIII este exagerat a se vorbi de asuprire naţională şi de naţionalism în acest spaţiu, ci cel mult de o prigoană religioasă. Cum s-a întâmplat până în secolul nostru, trecerea românilor la religiile apusene a stins aproape întotdeauna persecuţiile. Dispreţul bisericilor catolice şi protestante faţă de ortodoxia răsăriteană (nu numai a românilor, ci şi a sârbilor, grecilor, ruşilor, etc.) avea la bază ideea că misionarismul cultural şi civilizator al creştinismului apusean nu putea tolera barbarismul, pasivitatea, incultura şi dispreţul faţă de supuşi al preoţilor bizantini[3].

Pentru a scăpa de opresiunile confesionale şi pentru a beneficia de privilegiile şi drepturile pe care le aveau secuii, mulţi români au trecut la catolicism sau la reformaţi, astfel că la recensământul persoanelor cu obligaţii militare ordonat la 1614 de principele Gabriel Bethlen, în zona Gheorgheni-Ciuc-Casin apar cu atributul de român doar 165 capi de familie (din totalul de 4555), nefiind în toată secuimea (8 scaune) mai mult de 500 de familii[4]. Analizând rezultatele acestei conscripţii, cei mai numeroşi români apar ca jeleri (nestatornici, nelegaţi de pământ, proveniţi din altă parte, fără proprietăţi: teren arabil, păduri, casă de piatră), ceea ce înseamnă că ei fie proveneau din Moldova sau din zona Braşovului, fie erau din regiune dar erau nestabili datorită ocupaţiei lor: păstoritul transhumant. Discutând cu românii din interiorul Secuimii, cu bătrânii satelor, nu am întâlnit pe nimeni cu înaintaşi care să urce mai sus de secolul XVIII (doar în localităţile de la marginea Ţării Secuilor: Breţcu, Întorsura Buzăului, persistă în memoria colectivă şi în înscrisurile bisericeşti amintirea strămoşilor care erau pe aceste locuri când au trecut armatele lui Stefan cel Mare şi Mihai Viteazu). Despre existenţa acestei prime pături româneşti în zonă nu a rămas mărturie decât numele pur românesc dat unor localităţi, râuri şi vârfuri de munte.

Al doilea val al imigraţiei româneşti în scaunele secuieşti începe odată cu războaiele austro-ruso-turce, cu înăsprirea regimurilor fanariote din Principate, precum şi cu o serie de calamităţi (foametea din 1717, ciuma din

[3] Dan Zamfirescu – **"Ortodoxie si romano-catolicism in specificul existentei lor istorice",** Bucuresti 1992

[4] Vasile Lechintan – **"Romanii din scaunele secuiesti la 1614",** in "Angustia" vol. I (1996)

1719). Atunci se formează în curbura Carpaţilor o serie de aşezări româneşti: Voşlobeni (1677), Bilbor (1720), Livezi-Ciuc (1721), Sărmaş (1728), Subcetate, Bălan, Tulgheş, Săcel, Poiana Sărată, Vâlcele, Boroşneul Mic, etc[5]. Tot din acest timp sunt atestate în majoritatea localităţilor familii de români. Se pare că cel mai bine primiţi au fost în Treiscaune şi în nordul Gheorghenilor, iar cel mai frecvent respinşi în Odorhei (scaun de religie protestantă). Ei s-au aşezat la marginea localităţilor, uneori în număr aşa de mare încât au format colectivităţi puternice, cum a fost cazul în Eliseni, Mereşti, Simoneşti, Crăciunel, Ghimeş-Făget, Frumoasa, Întorsura Buzăului, Zagon, Sărata, Vama Buzăului, Mărcuş, Teliu, Dobârlău, Hăghig, Covasna, etc.

Pătrunderea masivă a românilor în Secuime în sec. XVIII-XIX (după unii cercetători peste 35% din localnici erau români[6], iar după Lexiconul geografic-statistic al Transilvaniei limba română se vorbea în cel puţin 60% din sate) spune ceva semnificativ despre toleranţa ungurilor din această zonă. Urmărind documentele ce vorbesc despre aşezarea românilor, observăm că în multe localităţi ei au fost aduşi de conţii şi grofii secui (Mikes în Treiscaune, Lazar în Ciuc), sau au fost primiţi de familiile unor proprietari de pământ şi pădure ca iobagi sau jeleri cu scopul îngrijirii animalelor[7], specificându-se deseori că sunt scutiţi de taxe şi impozite statale. Recensământul generalului Buccov din 1760 ne arată numărul familiilor de români din teritoriile analizate:

- în Ciuc – 760 familii
- în Treiscaune – 1865 familii
- în Odorhei – 854 familii[8]

Timp de 100 de ani de la această conscripţie, numărul românilor a crescut spectaculos, ajungând la 1869 la 128.033 dintr-un total de 338.633 locuitori[9]. Această imigraţie de mari proporţii (au venit atunci şi numeroşi ţigani, armeni, evrei) infirmă caracterul închis, conservator, naţionalist şi xenofob al secuilor din totdeauna. Până în preajma revoluţiei de la 1848 nu se poate vorbi de naţionalism şi tensiuni interetnice în zonă. Conflictele care s-au desfăşurat între români şi maghiari până la acea dată s-au axat pe ideea de proprietate: românii stăteau pe moşii ungureşti şi nu respectau

[5] Szöcs Janos – **"Despre istoria romanilor in scaunele secuiesti ale Gheorghenilor, Ciucului si Casinului",** Miercurea Ciuc 1998
[6] Sabin Opreanu – **"Tinutul sacuilor. Contributii de geografie umana si de etnografie",** Cluj 1927
[7] Cei mai importanti mosieri erau Bethlen Domokos, Apor Lázár, Bornemisza Pál, Ugron Pál, Nemes Antal, Imreh Lázár, Toldalagi Laszlo, etc., care tineau fiecare cateva zeci sau sute de familii de romani.
[8] Ioan I. Russu – op. cit.
[9] Nicolae S. Ionescu – **"Problema romanilor sacuizati",** Bucuresti 1944

întotdeauna regulile de convieţuire găsite la sosire. Astfel, în 1797 ei au fost alungaţi din Tulgheş iar casele lor arse pentru că au colaborat cu ceata unui haiduc Vasile cel Mare. La fel, grănicerii din 6 sate din Ciucul de Sus atenţionau administraţia scaunului pe la 1804 despre pericolul instalării românilor şi ţiganilor în munţii Hăşmaşu Mare[10].

Începutul conflictelor dintre români şi maghiari în arcul carpatic este legat de evenimentele de la 1848-1849, când românii s-au răsculat contra maghiarilor care la rândul lor se revoltaseră contra împăratului de la Viena, dând astfel un sprijin Austriei, ajutând-o să înăbuşească rebeliunea ungurească. Cum anume s-a întâmplat acest lucru merită explicat, pentru că acţiunile din acele vremuri au căpătat de-atunci până în zilele noastre valenţe simbolice din ce în ce mai mari.

Înconjuraţi din toate părţile de populaţie românească, secuii au înţeles că trebuie să colaboreze cu aceasta pentru dezvoltarea firească a lor. Privilegiaţi de domnii din Principate (scutiţi de taxe, liberi să-şi vândă produsele în ambele ţări) ei au răspuns cu reciprocitate, permiţând românilor săraci, ce nu puteau face faţă birurilor administraţiei, să se aşeze pe teritoriile lor. Odată ce Carpaţii nu au mai reprezentat o graniţă sever apărată, au pătruns în Secuime şi numeroase elemente certate cu legea (atât români cât şi ţigani): bande de tâlhari care se ascundeau în păduri sau în casele românilor şi care atacau populaţia mai înstărită. Atitudinile acestora, precum şi ale altor români care sfidau prin comportamentul lor obiceiurile şi regulile localnicilor, au creat în mintea secuilor anumite clişee în legătură cu românii: barbari, hoţi, leneşi, mincinoşi, tupeişti. Cronica lui Orban Balazs **("Descrierea ţinutului secuiesc"** în 4 volume, din 1868-1870) abundă de exemple privind ilegalităţile făcute de români şi arată cum - pe baza acestora – s-a structurat un anumit comportament vis-à-vis de români.

La 1848, profitând de ridicarea iobagilor din restul Transilvaniei împotriva unor inegalităţi sociale ce durau de secole, s-au ridicat şi românii din Secuime împotriva celor ce tocmai îi primise pe moşiile lor. Acţiunile de distrugere a conacelor nemeşilor unguri, neparticiparea la eforturile celor din Treiscaune în frunte cu Gabor Aron de a înlătura trupele austriece, sechestrarea unor revoluţionari secui în Topliţa, uciderea locuitorilor unguri din unele sate din scaunul Mureş şi multe alte acţiuni de acest gen, desfăşurate fie la incitarea unora ce doreau să profite de pe urma unor astfel de agitaţii, fie la îndemnul revoluţionarilor români transilvăneni ca o contrareacţie la manifestări maghiare similare (distrugerea comunei Iernut şi

[10] Szőcs Janos – op. cit.

uciderea a 20 de români, uciderea în com. Luna a 23 de români la 12 septembrie 1848, împuşcarea a 21 de români în munţii Ciuc între 18 februarie şi 13 aprilie 1849, lăsaţi neîngropaţi) – toate acestea au făcut ca între cele două etnii să se sape o prăpastie de pe urma căreia nu a avut de profitat decât armata imperiului habsburgic, care a înfrânt relativ uşor rezistenţa secuiască şi a trupelor generalului Bem[11]. Astfel, idealurile de independenţă ale ungurilor au fost zădărnicite pentru încă multe decenii, învinovăţind pentru acest lucru etnia română.

Pentru intelectualitatea maghiară din Secuime adevăraţii beneficiari ai evenimentelor paşoptiste au fost românii: iobăgimea a fost desfiinţată, robotele şi zeciuiala au dispărut, jelerii au putut să-şi răscumpere servituţile, iar o parte dintre români au fost împropietăriţi. Fabricile austriece înfiinţate preferau să angajeze români, căci aceştia aveau o mai mare mobilitate, nefiind legaţi de pământ (ex. mina de aramă de la Bălan), prin comparaţie cu secuii care, datorită cutumelor şi modurilor de organizare tradiţionale, făceau cu greu faţă valului de modernizare şi industrializare[12]. Privilegiată sau adusă doar parţial la nivel de egalitate cu maghiarimea, pătura etnică românească a cunoscut până la instaurarea dualismului austro-ungar o perioadă de înflorire: s-au ridicat şcoli, biserici, case din piatră, comerţul cu produsele oierilor s-a dezvoltat, apele minerale au îmbogăţit multe familii de români în Covasna, Borsec, Vâlcele, etc.

După unirea Moldovei cu Ţara Românească, sub influenţa curentului latinist al dascălilor ardeleni s-a înfiripat ideea Daco-României, care a animat viaţa culturală românească. Preoţii şi cărturarii transilvăneni, munteni şi moldoveni au sprijinit dezvoltarea unor activităţi culturale în zonă, cu specific românesc. În această perioadă de înflorire a burgheziei, elitele celor două comunităţi se aflau în competiţie. În pofida antipatiilor lor reciproce (era perioada de glorie a naţionalismului în toată Europa), comunicarea dintre oamenii simpli îşi urma cursul firesc, dovadă intensele influenţe în folclorul, modul de alcătuire a caselor, datinile, credinţele şi obiceiurile de tot felul ale ambelor părţi. Enumerând influenţele româneşti în secuime, G. Popa-Lisseanu[13] menţiona că aceştia din urmă *"ţin posturile, se spovedesc la sărbătorile ortodoxe: Sf. Ilie, Bobotează, Înălţarea, vin la Bobotează şi iau aghiasmă, roagă preotul român să citească la capul bolnavului, socotind că har dumnezeesc au numai preoţii români; îi cheamă să le binecuvinteze casa, să bată clopotele, au colinde şi irozi cu aceleaşi melodii şi versuri*

[11] **"Istoria Romaniei"** vol. IV, Bucuresti 1964

[12] Imreh Istvan – **"Viata cotidiana la secui (1750-1850)",** Bucuresti 1982, si **"Cutuma si dispozitie, autonomie si subordonare la granicerii secui (1764-1848)",** Cluj 1977

[13] G. Popa-Lisseanu – op. cit.

româneşti", etc. Indiscutabil, modul de viaţă, obiceiurile şi ritualurile, maghiare, modul de organizare a instituţiilor secuieşti au reprezentat o atracţie pentru o parte dintre români, al căror stil de viaţă devenea treptat-treptat tot mai diferit de cel existent în regiunile de proveniență. Călătorii străini prin Secuime notau deseori despre numeroşi români care preferau să îmbrace portul maghiar, să vorbească ungureşte, să se însoare cu persoane din etnia maghiară, dar care rămâneau la confesiunea ortodoxă orientală. Orban Balazs, autorul celei mai ample monografii despre aceste ţinuturi menţiona că la 1867 *"numărul secuilor de origine orientală (românească) se apropie de 30.000"*[14]. Motivele secuizării românilor până la 1867 au ţinut nu de considerente naţional-şovine, rasiste – secuii fiind în general prietenoşi, amabili, ospitalieri – ci mai ales economice: accesul la resurse şi funcţii aflate prin tradiţie în posesie maghiară.

Adevărata persecuţie împotriva românilor începe după instaurarea dualismului austro-ungar, când s-a iniţiat o acţiune intensivă de deznaţionalizare a celorlalte popoare din cadrul imperiului. *"Dintre acele legiuiri care au dus la genocidul etnic şi cultural al românilor din arcul carpatic ne mărginim să menţionăm legea minorităţilor (1868) şi legea Trefort, prin care predarea limbii maghiare devine obligatorie în toate şcolile elementare (1879). Apoi legea maghiarizării numelor (1881), legea maghiarizării denumirii localităţilor (1891), legea învăţământului (Apponyi), prin care se desfiinţează şcolile confesionale româneşti (1909), etc."*[15].

Odată cu înăsprirea regimului, cu alungarea preoţilor ortodocşi şi a învăţătorilor, o parte dintre români au trecut munţii, iar o altă parte au acceptat maghiarizarea. *"Aşezaţi printre secui, românii săraci, nevoiaşi şi tolaranţi în folosul stăpânului, au învăţat limba acestuia, au împrumutat obiceiurile lui, parte din îmbrăcăminte şi mai târziu, în urma propagandei religioase credinţa acestuia şi cu încetul au devenit secui, ba mai secui decât aceştia, ca să nu-i mai batjocorească nimeni, să nu tragă la îndoială sentimentele lor, să nu fie bănuiţi de necredinţă şi astfel să se poată furişa printre stăpânitori, asigurându-şi o viaţă mai bună, mai liniştită, mai omenoasă decât aceea de rob"* – scria un ziarist Ioan Bozdog, analizând acele vremuri[16].

Fenomenul deznaţionalizării s-a făcut pe mai multe căi: prin biserică, prin şcoală, prin armată, prin administraţie, etc. Analiza acestui proces a

[14] Orban Balazs – **"Descrierea tinutului secuiesc",** Budapesta 1868-1870, in "Angustia" vol. II (1997)
[15] Mircea Sfarlea – **"Romanii din Sfanta Episcopie a Covasnei si Harghitei"**, Sf. Gheorghe 1995
[16] in Ioan I. Russu – **"Romanii si secuii",** Bucuresti 1990

făcut obiectul unor numeroase studii în prima jumătate a acestui secol[17]. Marea lor majoritate arată cum, din cauza sărăciei, românii nu mai puteau întreţine un preot şi apelau la cei reformaţi sau catolici, cum sate întregi deveneau în totalitate ungureşti, dar de confesiune orientală (Tomeşti, Ciceu, Şoimeni, Lăzăreşti, Estelnic, Ojdula, Micfalău, Dobolii de Jos, Aita Seacă, Bicsad, Belin, Băţanii Mari, etc. *"In Ardeal neamul secuiesc nu s-a alăturat bisericii ortodoxe, legile ardelene n-au acceptat niciodată aceste confesiuni. Ungurii ortodocşi din Secuime vor fi deci români maghiarizaţi"* – scria Paul Balogh, un statistician maghiar), cum prin ademeniri de ordin material (catolicii dădeau 5 coroane ortodocşilor care treceau la religia apuseană, de aici şi expresia des întâlnită "secui de 5 coroane"), prin presiuni morale, prin persecuţii, prin dorinţa de a accede la funcţii înalte (în Aita Seacă românul Bârsan Petre a trebuit să-şi schimbe numele în Berszany Peter pentru a fi numit plutonier), prin dorinţa de a participa la composesorate pentru a avea pământ[18], prin şcolarizarea obligatorie în limba maghiară a celor ce voiau să înveţe mai multă carte – mulţi români au trecut la religiile catolică sau protestantă, au acceptat să-şi schimbe numele, să renunţe la limba română, îngroşând rândurile secuilor. *"Numai bisericuţele sărăcăcioase din margine de sat, inscripţiile spălăcite de pe crucile din cimitire şi documentele îngălbenite, resfirate prin diferite arhive mai vorbesc despre existenţa elementului românesc de odinioară, în mase destul de compacte prin Secuime*"[19]. Datele statistice analizate în aceste studii arată amploarea procesului de deznaţionalizare din această perioadă[20].

[17] Ioan Russu-Sirianu – **"Românii de peste Carpati"**, 1908, G. Popa-Lisseanu – **"Secuii si secuizarea românilor",** 1932**, "Date privitoare la maghiarizarea românilor"** 1937, **"Originea secuilor si secuizarea românilor"**, 1937, Sabin Opreanu – **"Sacuizarea românilor prin religie"**, 1927, **"Tinutul sacuilor",** 1927, **"Terra Siculorum",** 1925, Petre Garboviceanu – **"Minoritatile din România",** 1926, Alexe Manciulescu – **"Paradoxa sacuiasca",** 1927, Octavian Dobrota – **"Românii sacuizati si regiune sacuizata",** 1940, Nicolae S. Ionescu – **"Problema românilor secuizati",** 1944, Costache Florea – **"Secuii din România",** 1939, Nicolae Iorga – **"Istoria românilor din Ardeal si Ungaria",** 1915, Paclisanu Zenovie – **"Politica minoritara a guvernelor unguresti",** 1943, Aurel Nistor – **"Problema româneasca in tinuturile secuizate"**, 1939, Teodor Chindea – **"Contributii la istoria românilor din Giurgeul Ciucului",** 1930, Emil Micu – **"Din trecutul bisericesc, cultural si economic al românilor din Secuime"**, 1946, revista **"Tinuturi sacuizate"** din 1931-1940, etc.

[18] Proprietatea secuiasca a fost vreme indelungata de tip devalmas, ea nefiind deci proprietate ce putea fi mostenita, ci era distribuita anual, in functie de necesitati. Pentru a putea primi pamant si a intra in composesorate românii trebuiau sa aduca dovada de la biserica dominanta in sat. Vezi Istvan Imreh – **"Viata cotidiana la secui (1750-1850)",** Bucuresti 1982

[19] Sabin Opreanu – **"Sacuizarea românilor prin religie",** Cluj 1927

[20] Nicolae S. Ionescu prezinta in **"Problema românilor sacuizati"** o astfel de statistica:

	1869	**1910**	**Procentul**
Romani	128.033	43.835	-66%
Unguri	210.600	372.785	+77%

in conditiile in care cele 3 judete: Odorhei, Ciuc si Treiscaune cunoscuse in cei 41 de ani o crestere demografica de 25%, de la 338.633 la 416.710 locuitori. Aceste cifre l-au determinat pe Nicolae Iorga sa

Cercetătorii maghiari explică scăderea populaţiei româneşti prin decăderea păstoritului transhumant. *"După unirea principatelor dunărene în 1859 ia naştere un incandescent naţionalism de inspiraţie franceză şi de tip francez, având însă rădăcini balcanice"*[21]. Pentru stoparea influenţei lui asupra românilor din Transilvania, regimul frontierelor a devenit mai sever, comerţul, turismul şi păstoritul transhumant decăzând, ceea ce a atras după sine un fenomen de sărăcire a zonei, care a accentuat emigrarea atât la români, cât şi la secui. Numai în 1903 au părăsit ţinutul 13.130 locuitori, adică 3,4% din populaţie, iar acest an nu a reprezentat un vârf al emigraţiei. Atunci s-a format în România chiar un judeţ Săcuieni. În căutarea unei vieţi mai bune, mulţi secui au emigrat în statele Europei occidentale sau chiar în cele de pe continentul american, astfel încât la ora actuală - după părerea politologului Cziprian Lorand *"jumătate din populaţia maghiară de pe glob are un strămoş secui"*.

Cât anume a fost emigraţie şi cât a fost secuizare forţată nu se poate stabili cu exactitate. Cert este că la unirea din 1918 în Secuime populaţia românească era pe cale de dispariţie. Ea mai era compactă doar în câteva localităţi în care preoţii şi învăţătorii erau sprijiniţi de autorităţile de dincolo de munţi. În numeroase sate în care elementul etnic românesc era înainte cu jumătate de secol destul de puternic şi bine închegat, nu mai era la sfârşitul războiului nici un român. Eforturile naţionaliştilor maghiari fuseseră încununate de succes, iar unii dintre ei raportau cu mândrie la Budapesta succesul obţinut.

Unirea de la 1918 a atras după sine o accentuată ură interetnică. Niciodată până atunci dispreţul maghiarilor faţă de români nu căpătase asemenea proporţii. Această tensiune ţinea nu numai de incapacitatea maghiarilor de a accepta stăpânirea română[22] (era de neconceput pentru elita secuiască să vadă cum posturile cheie din administraţia lor – pentru care se pregăteau intensiv la şcoli străine – intrau în posesia unor muncitori zilieri, a unor militari de rang inferior, a unor străini care conduceau ţinutul fără măcar să-i consulte), ci şi de greşelile statului român. Cea mai importantă

afirme in 1915 *"asa de mult am dat ca element uman secuilor, incat azi populatia secuiasca este in marea ei majoritate de origine romaneasca"*, iar pe Ioan I. Russu – mai conciliant: *"cantitativ, componenta romaneasca a secuilor in ansamblu poate fi evaluata la un coeficient de 25-35%"*.

[21] Toth Sandor – **"Quo vadis, Romanie?",** Timisoara 1990

[22] Sunt nenumarate plangerile lor la Liga Natiunilor, prin care protestau impotriva nedreptatii facute la Trianon, impotriva intrarii lor sub ocupatia unor barbari si primitivi. Pentru recastigarea simpatiei politicienilor occidentali, ungurii au inceput o intensa propaganda prin care incercau istoric sa demonstreze legitimitatea lor in Secuime. De atunci dateaza de fapt acest proces de scriere si rescriere a istoriei, care nu s-a stins nici acum si care a capatat proportii europene. (Vezi in acest sens lucrarea lui Mihai Stratulat **"Revizionism si neorevizionism maghiar"**, Bucuresti 1994)

nedreptate era pentru ei nerecunoaşterea statutului de minoritari şi neacceptarea de către guvernanţi a ideii că România a devenit stat multinaţional.

Eric Hobsbawm observa că *"aproape toate noile state construite pe ruinele fostelor imperii erau la fel de multinaţionale ca şi vechile <închisori ale popoarelor> pe care le înlocuiau. Şi încă e prea puţin spus astfel, fiindcă acestea s-au dovedit mai represive şi mai indiferente faţă de drepturile diverselor compozante*"[23]. Drepturile colective ale minorităţilor naţionale proclamate la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia şi prevăzute în tratatele de pace pe care România se obliga să le fixeze ulterior în Constituţie n-au fost niciodată recunoscute de politicienii liberali, care au proclamat în 1923 Regatul României stat naţional unitar şi indivizibil. Mai mult, introducând noţiuni ca "libertăţile românilor", "drepturile românilor", "îndatoririle românilor", "români fără deosebire de origine etnică", Constituţia legitima un naţionalism xenofob, ce a avut efecte dezastruoase în viaţa politică a următorilor ani. Stimulat de iredentismul din Ungaria, şovinismul românesc la adresa maghiarilor îşi legitima propriile abuzuri şi intenţii, invocând abuzurile şi intenţiile celuilalt – ambele în defavoarea minorităţii maghiare din România.

La îndemnul lui Brătianu a început în Secuime o colonizare de mari proporţii. Cu dispreţul şi aroganţa cuceritorilor, românii au încercat distrugerea cutumelor, a regulilor pe care se baza de secole comunitatea maghiară. Stimulaţi de Iorga, istoricii au început o uriaşă campanie de demonstrare a trecutului românesc şi a drepturilor românilor pe aceste teritorii. "Ţara Secuilor" atestată aşa în documente de câteva sute de ani (Secuime, Székelyföld, Székelyseg, Terra Siculorum) a devenit dintr-o dată "ţinut săcuizat" (ignorând chiar etimologia cuvântului, într-adins parcă pentru umilirea localnicilor). A fost chiar editată o revistă cu acest titlu "Ţinuturi săcuizate" (director Roman Robu) în care era proslăvită "armata regală eliberatoare", în care se demonstrau permanent drepturile românilor, iar orice personalitate maghiară era caricaturizată, ridiculizată, minimalizată. (Acest ziar este un exemplu al naţionalismului primitiv de nuanţă fascistă practicat de autorităţile române). Presa centrală întreţinea în acelaşi timp o psihoză xenofobă, stigmatizându-i pe străini ca venetici care mănâncă pâinea românilor ("vrem România românilor şi numai a românilor"), declarându-i duşmani făţişi pe maghiari ("vor să ne răpească Ardealul") şi pe evrei ("agenţi ai complotului internaţional bolşevic şi francmason"). Instigată permanent *"opinia publică românească a fost dintotdeauna şovină, iar*

[23] Eric Hobsbawm – **"Nations et nationalisme depuis 1780",** Paris 1992

partidele s-au folosit cu dexteritate de acest lucru în favoarea propriilor scopuri. Dacă se nimerea vreun partid sau bărbat de stat dornic să abordeze reglementarea problemei minorităţilor, opoziţia se constituia imediat în front unitar împotriva sa, stigmatizându-l drept prieten al maghiarilor, ceea ce în viaţa publică românească însemna aproximativ a te face ortac cu dracul"[24].

Pentru a completa tabloul relaţiilor interetnice din perioada interbelică, trebuie să mai spunem că Partidul Maghiar avea o orientare clară spre stânga socialistă şi comunistă. Acest fapt se datora fie aderării la doctrina lui Otto Bauer care susţinea autonomia minorităţilor naţionale sau la cea a lui Lenin care mergea până la autodeterminare şi separaţie, fie ca o reacţie la dreapta românească, ce era confiscată de un naţionalism antimaghiar. Acest fapt cataloga etnia ca trădătoare de ţară, iar stânga – locul de afluenţă al străinilor.

Pe acest fundal a început în anii â30 în Secuime o politică de românizare a maghiarilor, sub conducerea dr. Anghelescu, ministrul învăţământului. Cu un buget extraordinar, acţiunea urmărea să descopere pe acei români secuizaţi şi să-i aducă din nou la românism. În acest sens au fost construite zeci de biserici ortodoxe (în sate în care nu era nici un român, iar populaţia maghiară era obligată să ajute la ridicarea lor), iar familiilor suspecte de strămoşi valahi li se promiteau multe avantaje dacă se recunoşteau români. Această operaţiune, alături de cele prin care se nimiceau treptat şcolile secuieşti retrăgându-li-se dreptul la caracter public, precum şi de militarizarea excesivă a zonei şi de "congresele" Gărzii de Fier ţinute în oraşe unde populaţia românească era preponderent minoritară şi unde se scandau pe străzi lozinci ca "Vrem România fără unguri şi fără jidani" – aveau rolul de a umili, de a intimida, de a teroriza etnia maghiară.

În astfel de acţiuni trebuie găsite explicaţiile pentru evenimentele ce au urmat după dictatul de la Viena din august 1940: izgonirea preoţilor ortodocşi, a profesorilor, a militarilor, dărâmarea sau profanarea bisericilor, crimele, devastările instituţiilor româneşti. Stau mărturie numeroase documente despre plângerile ţăranilor simpli secui făcute "armatei Ungariei eliberatoare" împotriva abuzurilor românilor în cei 21 de ani de ocupaţie. Atrocităţile comise de noile autorităţi maghiare, insultele, injuriile, bătăile, actele de degradare a demnităţii umane, înfometările, persecuţiile de tot felul, maltratările, schingiuirile, violurile, omorurile, măcelurile, deportările şi internările în lagărele de muncă forţată s-au abătut nu numai asupra acelor

[24] scria Miko Imre, citat din Toth Sandor – **"Quo vadis Romanie ?"**, Timisoara 1990

vaşnici apărători ai naţionalismului românesc, ci şi asupra femeilor, copiilor şi bătrânilor lipsiţi de apărare[25]. Nu a existat localitate românească în Secuime care să scape de furia Levenţilor[26], a jandarmilor, politiştilor, judecătorilor şi militarilor unguri. Numai în câteva luni de la ocupaţia maghiară aproape două treimi din români părăsise localităţile celor 3 judeţe, numărul celor rămaşi fiind chiar mai mic decât cel existent înainte de 1918. Românizării făcute de dr. Anghelescu i-a urmat o maghiarizare a numelor, străzilor, localităţilor, şcolilor, etc. În acelaşi timp a fost pus în aplicare de către statul maghiar un plan de dezvoltare regională. Secuii bătrâni povestesc şi astăzi cu încântare despre numeroasele maşini agricole sosite în zonă, despre creditele subvenţionate şi despre procesul de modernizare din anii 1940-1944.

Sosirea trupelor româneşti şi sovietice a fost cu bucurie primită de puţinii români rămaşi, care au trecut la arestarea fruntaşilor localnici maghiari (pe valea Ghimeşului, la Zăbala, Covasna, Sf. Gheorghe, Crasna, etc.). Divizia secuiască de frontieră şi o parte dintre radicalii unguri s-au retras în munţi. Represaliilor făcute de armata maghiară la Ip şi Trăznea le-au urmat represaliile gărzilor Iuliu Maniu[27] la Aita Seacă şi Aghireş (e drept de proporţii mult reduse, dar nu mai puţin odioase: la Trăznea au fost 68 de morţi şi 200 de răniţi români, pe când la Aita Seacă doar 13 maghiari au fost

[25] In cartea **"Teroarea horthysto-fascista in nord-vestul Romaniei"** coordonata de Mihai Fatu si Mircea Musat aparuta la Bucuresti in 1985 exista o statistica intocmita de Secretariatul de Stat al Nationalitatilor referitoare la atrocitatile comise in perioada 30 august 1940 – 1 noiembrie 1941:

Judetul	Treiscaune	Ciuc	Odorhei	**Total**
Omoruri	24	8	3	**35**
Schingiuiri	69	24	15	**108**
Batai	258	316	23	**597**
Arestari	381	165	99	**645**
Profanari	25	11	17	**53**
Devastari colective	11	4	4	**19**
Devastari individuale	160	4	18	**192**
Total	**928**	**542**	**179**	**1649**

La acestea se adauga:

1. Schingiuiri in masa: Belin (22), Poiana Sarata (14), Joseni (6), Bicazul Ardelean (7)
2. Batai in masa: Poiana Sarata (31), Zabala (64), Voslobeni (61), Gheorgheni (223)
3. Daramari de biserici: Borosneul Mare, Capeni, Comandau, Zagon, Borsec, Ditrau, Aldea, Biborteni, Craciunel, San-Martin, Martinis, Comolau, Varghis, Meresti, Ocland, Racosul de Sus, Doboseni.
4. Sate romanesti devastate: Covasna (80 case), Ozun, Zabala, Zagon, Valea Mare, Tulghes, Frumoasa, Bicazul Ardelean

[26] Organizatie ce cuprindea tineri pana in 21 ani, scoliti in spiritul dorintei de revansa, al dispretului fata de romani, care au facut numeroase actiuni de teroare si intimidare in Ardealul de nord

[27] Corp expeditionar recrutat din voluntari, care purta numele liderului PNT

executaţi în curtea şcolii). Pentru stoparea acestor acţiuni a fost reactivată vechea elită a MADOSZ-ului – de orientare comunistă. *"Având vechi legături cu falanga bolşevică, funciar antinaţională, revanşarzii unguri au declanşat încă din primele momente programul Kominternului privind caracterul multinaţional al statului român. Au avut loc chiar şi convertiri spectaculoase ale foştilor naţionalişti unguri (horthysti) la ideologia comunistă, aceasta din urmă utilizată atunci ca o altă faţetă sau canal de manifestare a revizionismului maghiar"*[28].

La îndemnul lor, guvernul sovietic a interzis administraţiei şi trupelor româneşti – prin intermediul comisiei de armistiţiu – să mai staţioneze în Secuime. Acestea n-au putut reveni decât după instalarea guvernului Groza şi după aprobarea "Statutului naţionalităţilor" (legea 630/6 august 1945) prin care se recunoşteau secuilor drepturile colective: folosirea limbii materne în administraţia publică, în justiţie, în şcoli, etc.

Intrată imediat la putere ca principală aliată a PCR, Uniunea Populară Maghiară (reorganizată în octombrie 1944 pe structurile MADOSZ-ului) a reuşit să obţină pentru populaţia maghiară o serie de avantaje (în anii aceia era reprimată cu toată rigoarea legii chiar şi o injurie proferată la adresa maghiarilor la cârciumă, calificată ca instigare naţionalistă), culminând cu schimbarea constituţiei în 1952 şi cu reorganizarea administrativă pe criterii regionale, prin care s-a format Regiunea Autonomă Maghiară pe o arie de 13.500 km2, în componenţa căreia intrau aproximativ judeţele Treiscaune, Odorhei, Ciuc şi Mureş. Indiscutabil aceasta a fost cea mai mare cucerire a minorităţii maghiare, lucru considerat de cercurile politice internaţionale ca model ideal de rezolvare definitivă şi totală a problemei naţionale într-un stat multietnic.

Ameţiţi de ideea creării "Micii Ungarii" în inima României, secuii nici n-au observat că preţul plătit pentru aceasta era dizolvarea formaţiunii lor politice – tocmai cea care le obţinuse aceste drepturi. Purificată anterior prin eliminarea personalităţilor anticomuniste şi a celor revizioniste, înţesată de cei mai înverşunaţi comunişti, Uniunea Populară Maghiară (MNSz) a acceptat autodizolvarea în primăvara anului 1953.

Pentru o perioadă scurtă de timp (până în 1956), Ungaria a abandonat discursul politic revizionist, căci cel puţin pentru secui obţinuse toate drepturile cerute din 1919: inscripţii ale străzilor, instituţiilor, localităţilor în limba maghiară sau bilingve, acte oficiale în cele două limbi, instruire şcolară în limba maternă la toate nivelurile, reprezentanţi în toate posturile cheie din administraţie, instituţii economice, culturale, sociale, etc.

[28] Ilie Badescu si Dan Dungaciu – **"Sociologia si Geopolitica frontierei",** vol. II, Bucuresti 1995

În toamna anului 1956 secuii au manifestat în semn de solidaritate cu reformiştii de la Budapesta. Mai mult, la îndemnurile manifestanţilor budapestani (care pretindeau retrocedarea Transilvaniei) secuii au reînceput persecuţia puţinilor români rămaşi în zonă[29]. Reacţia statului (întemniţări, excluderi, concedieri, etc.) a situat pentru multe decenii intelectualitatea maghiară pe poziţii anticomuniste. La Conferinţa de partid a RAM din decembrie 1956 Gheorghe Gheorghiu Dej a condamnat pentru prima dată în totalitate pe maghiarii din ţară ca neloiali faţă de stat. Pentru eliminarea separatismului în multe instituţii au fost numiţi directori români, iar funcţionarea diverselor cenacluri literare, case de cultură, formaţii teatrale a devenit din ce în ce mai dificilă - sub diferite pretexte. La îndemnul lui Nicolae Ceauşescu (pe atunci doar membru în biroul politic) şi a altor naţionalişti din conducerea de partid a început o campanie de stopare a separatismului maghiar, care a culminat în martie 1959 cu lichidarea Universităţii Bolyai de la Cluj (prin unificare cu Universitatea Victor Babeş) – cea care asigura corpul didactic al şcolilor maghiare şi reprezenta locul de formare a intelectualităţii acestei minorităţi.

Efectele lichidării Universităţii maghiare nu au fost imediate, ci s-au văzut mult mai târziu, la mulţi ani de la instaurarea lui Ceauşescu în fruntea statului[30].

Pentru mulţi secui însă, perioada Regiunii Autonome Maghiare a însemnat adevărata "epocă de aur": s-au înfiinţat fabrici şi obiective industriale (la Bălan, Gălăuţaş, Remetea, Vlăhiţa, Odorhei, Tg. Secuiesc, Covasna, etc.), s-au dezvoltat altele mai vechi, în cooperativele meşteşugăreşti au pătruns mai mulţi oameni, oraşele s-au dezvoltat, au apărut noi cartiere muncitoreşti, gratuitatea învăţământului a dat multora speranţa că cel puţin copiii lor vor trăi mai bine, pe străzi, în instituţii se putea vorbi limba maghiară fără teama că ar putea păţi ceva.

Pentru românii rămaşi în zonă cunoaşterea limbii maghiare a devenit obligatorie pentru a se putea descurca în administraţie şi în viaţa cotidiană. Unii autori[31], ca şi unii dintre subiecţii intervievaţi vorbesc despre permanenta lor ameninţare, despre şicanele cărora trebuiau să le facă faţă, despre modul cum li se închidea gura (acuzându-i de naţionalism) atunci

[29] Vezi colectiile ziarelor "Scanteia" si "Romania libera" din octombrie-noiembrie 1956, unde se prezentau crimele din Secuime comise impotriva militienilor si securistilor romani.

[30] Scolile preuniversitare s-au redus datorita lipsei de cadre didactice pregatite, iar interesul pentru pregatirea scolara in limba materna a scazut vertiginos in conditiile in care admiterea la facultate se facea in limba romana (pentru a spori sansele admiterii in invatamantul superior, multi parinti maghiari si-au dat copii la scoala in limba romana).

[31] Mihai Stratulat – **"Revizionism si neorevizionism maghiar",** Bucuresti 1994

când cereau anumite drepturi, despre concedierile şi acuzele de deviaţionism la care erau supuşi românii mai guralivi.

În 1968, cu ocazia reorganizării administrativ-teritoriale a fost desfiinţată Regiunea Mureş Autonomă Maghiară (rebotezată aşa din 1961). Evenimentul a avut loc într-o perioadă în care independenţa faţă de sovietici atrăsese simpatia întregului Occident. Pentru a-i atrage pe maghiari de partea sa, Ceauşescu a descins în Secuime promiţându-le localnicilor nenumărate avantaje. În anii imediat următori s-au înfiinţat majoritatea fabricilor importante în zonă. Atunci au fost declarate oraşe Baraolt, Băile Tuşnad, Bălan, Întorsura Buzăului, Vlăhiţa, Tot atunci s-a început modernizarea celor existente. Oraşele au căpătat o altă faţă. Mai mult de un sfert din casele ce se văd azi prin sate s-au construit în anii 60-70. S-au îmbunătăţit condiţiile de viaţă simţitor, iar schimbările erau vizibile pentru că veneau după o perioadă de prelungită criză economică. Pentru desfiinţarea RAM populaţia maghiară a primit o serie de avantaje în schimb: au apărul noi cotidiene şi săptămânale judeţene, a luat naştere o editură de carte în limba maghiară - Kriterion, s-a înfiinţat la Bucureşti un nou săptămânal central – Á Hét, televiziunea transmitea de două ori pe săptămână câte două ore o emisiune în limba maghiară, iar posturile de radio locale şi din împrejurimi transmiteau zilnic programe pentru această etnie. Viaţa culturală s-a diversificat, a devenit mai policromă, iar multe personalităţi şi-au găsit uşor cadrul de afirmare. Dezbaterile intelectuale, casele de cultură, cenaclurile studenţeşti, călătoriile în străinătate – toate acestea (alături de multe alte succese nemenţionalte) au conturat în mentalitatea secuilor imaginea unei perioade idilice.

În acelaşi timp populaţia română a beneficiat şi ea din plin de avantajele deschiderii. Prin înfiinţarea unor noi puncte de lucru au fost stimulaţi şi alţi români să vină în regiune. Comunităţile româneşti au sporit într-un mod accelerat. S-au construit numeroase şcoli, bisericile au fost protejate, locuinţele se primeau relativ uşor, iar contactele cu românii de pe alte meleaguri erau frecvente prin amploarea pe care o căpătase turismul în zonă şi prin numeroasele festivaluri naţionale la care erau stimulaţi să participe. Secuimea s-a deschis atunci spre România aşa cum nu se deschisese niciodată. Perioada anilor 1965-1975 a întărit multor localnici ideea că dezvoltarea economică este calea cea mai eficientă de rezolvare a diferendelor etnice. Statistic atunci au avut loc cele mai multe căsătorii mixte. Ungaria nu mai reprezenta o atracţie; doar sentimental se mai simţeau legaţi de ea. România oferea însă mult mai multe oportunităţi de dezvoltare,

iar cele două ţări "vecine şi surori" păreau a-şi fi dat mâna, înţelegând să colaboreze pentru dezvoltarea minorităţii maghiare.

Dincolo de această imagine idilică, se desfăşura un proces de modificare a compoziţiei etnice a localităţilor. Ţinta regimului viza în special centrele spirituale de prestigiu (Cluj, Tg. Mureş, Oradea, etc.). Prin anexarea la oraş a unor sate româneşti învecinate (în timp ce cele maghiare tot învecinate nu erau anexate), prin imigrarea masivă din alte provincii (Moldova, Oltenia) ca urmare a industrializării intensive, oraşele căpătau un specific românesc. Procesul a avut în Secuime dimensiuni mai reduse; oricum însă, numărul românilor a început să crească vizibil nu numai în unităţile economice nou înfiinţate, ci mai ales în administraţie. Pentru stabilirea în zonă, românilor li se asigurau prompt locuinţă şi bani lichizi ca indemnizaţie de instalare (30.000 lei net), în condiţiile în care localnicii aşteptau vreme îndelungată repartizarea unei locuinţe, iar cei din satele secuieşti făceau naveta zilnic pe distanţe de zeci de km fără speranţa obţinerii aprobării stabilirii în oraşele învecinate. Colonizarea oraşelor a fost însoţită de o vizibilă transformare a structurii acestora, stricându-se echilibrul homeostatic, cu scopul distrugerii funcţiilor istorice, sociale, culturale pe care le îndeplineau (atunci s-au construit celebrele "pieţe ale aplauzelor", ce aveau rolul de a înlătura vechile centre secuieşti cu unele româneşti).

Acestui proces i-a urmat o modificare a structurii învăţământului preuniversitar. Licee cu tradiţii de câteva sute de ani (Marton Áron din Miercurea Ciuc, Nagy Mozés din Tg. Secuiesc, etc.), în care până atunci s-a predat numai în limba maghiară au devenit treptat-treptat, prin specializare, licee cu profil românesc (în limba română se înfiinţau clase de electronică, de telecomunicaţii, etc, pe când în limba maghiară clase de panificaţie, zootehnie, pielărie – fapt ce-i muta pe elevii maghiari silitori spre secţiile româneşti).

Observate de numeroşi cetăţeni străini, relatate de posturile de radio româneşti şi maghiare din Occident (Europa Liberă, BBC, Vocea Americii, etc.), toate aceste dovezi ale accentuării naţionalismului românesc i-au determinat pe conducătorii Ungariei să ia atitudine în mod public pentru sprijinirea minorităţii maghiare. In diverse interviuri, în congrese şi reuniuni internaţionale, János Kádar (omologul ungar al lui Ceauşescu) a criticat politica naţionalistă a autorităţilor române. Stimulaţi de aceste declaraţii şi

de emigraţia ungară, o serie de intelectuali maghiari din ţară au dezvăluit opiniei publice occidentale situaţia minorităţilor din România[32].

Criticarea naţionalismului a dus însă la accentuarea lui, politicienii şi istoricii români prezentând - în frunte cu Ceauşescu – aceste acuze drept calomnii ale iredentiştilor maghiari care "vor să ciopârţească trupul ţării". *"Această contrapropagandă a degenerat treptat într-o defăimare generală a maghiarilor, stârnind în cercuri româneşti tot mai largi ura faţă de maghiari, despre care se credea că era de-acum aproape stinsă… Ca excitant exterior, critica occidentală la adresa naţionalismului românesc n-a făcut decât să genereze reflexul instigării în gura mare, ceea ce nu fusese până atunci o caracteristică a acestei practici şi care – de atunci încoace – a contribuit drept completare de rău augur la agravarea continuă a procesului."*[33]

La ordin, din obedienţă, oportunism, comoditate, modă, superficialitate sau naivitate, o serie de istorici s-au apucat să rescrie trecutul Transilvaniei, pe care-l prezentau din perspectivă preponderent românească şi în care rolul maghiarilor era exclusiv negativ: hoarde barbare de huni, grofi şi nemeşi exploatatori, honvezii lui Kossuth care ucideau români nevinovaţi, fasciştii lui Horthy ahtiaţi de revanşă - pe scurt, un neam care i-a persecutat pe români, i-a omorât, i-a torturat *("au împuşcat, au spânzurat oameni, i-au mutilat, le-au scos intestinele, au incendiat case şi biserici, au spintecat femei gravide scoţându-le pruncul din pântece cu baioneta, au înfipt prunci de ţâţă în vârful baionetelor"*[34]*)*. Şcolarii maghiari – majoritari în Secuime – erau obligaţi să înveţe pentru examene că ei sunt urmaşii unor criminali şi barbari, descendenţi ai unui popor născut să fie fascist.

În volume de câteva sute de mii de exemplare au fost aruncate pe piaţă "operele" unor poeţi, scriitori, ziarişti, sociologi care instigau la ură împotriva maghiarilor, care demonstrau superioritatea românilor – toate acestea cu scopul de a sugera un iminent pericol (atentarea la integritatea teritorială), pentru a îndrepta nemulţumirile populaţiei în altă direcţie. Devenită ţap ispăşitor pentru dezastrul ţării, maghiarimea era acuzată de neloialitate faţă de stat şi suspectă de iredentism. Ca urmare, ea a "beneficiat" de atenţia specială organelor de miliţie şi securitate care au creat o atmosferă de teroare, frică, suspiciune, neîncredere în Secuime, prin desele

[32] In 1977 aparea la Paris **"Darea de seama asupra Transilvaniei";** ei i-a urmat scrisoarea deschisa adresata conducerii PCR de Király Karoly, apoi cea a lui Takács Lajos din februarie 1978. Din 1980, valurile starnite de arestarea redactorilor revistei "Contrapuncte" - Szőcs Géza, sotii Tóth, Ara Kovacs Attila – au impus in atentia opiniei publice internationale problema maghiarilor din Romania.

[33] Toth Sandor – op. cit. pag. 69

[34] Asemenea citate se gasesc in manualele de **"Istorie a Romaniei"** de clasa a XII-a si in **"Teroarea horthysto-fascista in nord-vestul Romaniei"**

şi prelungitele interogatorii, prin confiscarea cărţilor, revistelor, discurilor din Ungaria, prin "prelucrarea" profesorilor, inginerilor, prin şantajele făcute pentru a "colabora" turnându-şi colegii şi prietenii, etc. Devenea suspect orice maghiar care cânta la petreceri cântece populare maghiare. În restaurantele din Harghita era obligatorie muzica românească (cel puţin 2/3 din repertoriu) chiar şi la sărbătorile familiale (nunţi, botezuri, aniversări, etc.).

Provocarea din Sfântu Gheorghe[35] a accentuat si mai puternic opresiunea naţionalistă. În scopul dispersării intelectualilor maghiari s-a alcătuit un sistem de repartiţie a posturilor prin care maghiarii erau trimişi după terminarea facultăţilor în Deltă, în Bărăgan sau în Moldova, iar sute de români erau încadraţi obligatoriu în localităţile din arcul carpatic. În acelaşi timp, vechea garnitură a securităţii (care cel puţin ştia limba localnicilor) a fost înlocuită cu o serie de securişti recrutaţi pe criteriul maghiarofobiei. O parte dintre bisericile ungureşti au fost închise pentru că institutele teologice catolice si protestante au fost obligate să-şi reducă drastic numărul de studenţi. Poliţiştii aveau ordin să sancţioneze sever orice depăşire a vitezei autoturismelor, orice abatere nesemnificativă de la norme cu amenzi usturătoare sau privare de libertate. Orice secui poate menţiona numeroase cazuri în care a fost umilit, batjocorit, lovit în amorul propriu de reprezentanţii naţionalismului românesc. Vorbind despre anii â80 unii unguri din Covasna şi Harghita apreciau că atmosfera era tipică unei stări de asediu: *"trebuia să rezistăm unor demonstraţii de forţă. Dacă răspundeam, riscam să fim detaşaţi în vreun sat din Bărăgan, fără gară, fără curent electric, sau plin de ţigani. Ceauşescu voia cu orice preţ dispariţia noastră. Pentru asta a stimulat emigrarea în Ungaria"* (profesor maghiar din Miercurea Ciuc).

E aproape imposibil de cuantificat efectele xenofobiei practicate de stat. Nu se cunoaşte poate nici azi numărul celor ce au emigrat în Ungaria sau în alte ţări. Au existat însă refugieri în masă în patria-mamă (cum a fost cazul celor mai bine de 1000 de turişti din Harghita care în vara anului 1986 nu s-au mai întors din excursia din Ungaria). Nu se cunoaşte cu exactitate nici numărul celor care, pentru a ocupa un post important, au acceptat românizarea numelor lor. Dar aceste fenomene au existat, căci după căderea lui Ceauşescu mulţi şi-au remaghiarizat numele. După 1990 ziarele au dat publicităţii hotărârile secrete ale oficialităţilor de disipare a elementului maghiar din cele două judeţe, de omogenizare prin orice mijloace: asimilare

[35] In 1984 a explodat statuia lui Mihai Viteazu din Sfantu Gheorghe, ucigand un copil roman care se juca in preajma. Autorii atentatului au ramas neidentificati. Maghiarii spun ca a fost o provocare a autoritatilor romane (singurele ce puteau detine explozibil in tara). Romanii considera autori pe iredentistii maghiari care si-ar fi procurat usor dinamita, caci traficul la frontiera luase proportii uriase.

forţată, expulzare, prin aducerea unor noi contingente de români. În pofida constituţiei şi legilor ţării, regimul comunist a căutat prin orice mijloace să lichideze în ritm accelerat specificul maghiar al zonei.

Că românii din Secuime au fost fericiţi sub Ceauşescu e exagerat a spune. Ca peste tot şi acolo se asculta Europa Liberă, se aştepta căderea lui. Iniţial favorizaţi – la venirea în regiune primeau casă, bani, funcţii importante din care decurgeau şi alte avantaje – cei nou sosiţi simţeau răceala cu care erau primiţi şi nu reuşeau să se integreze uşor în colectivitate. Când naţionalismul de stat s-a accentuat, orice nou venit era suspect a fi colaborator sau angajat al Securităţii, de aceea era ocolit sau chiar respins de la întâlnirile maghiarilor, iar discuţiile politice erau evitate în prezenţa lor. Chiar când relaţiile dintre români şi maghiari erau de simpatie, bună înţelegere, respect, sau – mai mult – de rudenie, atunci când maghiarii abordau doleanţele minorităţilor, românii nu îndrăzneau să se solidarizeze cu ei. Căsătoriile mixte intrau în criză datorită poziţiilor radicale ale părinţilor în problema naţională. Doar gradul ridicat de cultură al rudelor putea salva astfel de căsnicii. Impactul politicii naţionaliste asupra căsătoriilor mixte este confirmat şi de declaraţiile unui judecător din regiune: *"E drept că în epoca Ceauşescu numărul divorţurilor unor astfel de cupluri era mic, dar statul era atunci împotriva divorţurilor în toată ţara, nu numai aici. După ce a picat regimul, primii care s-au despărţit au fost cei proveniţi din etnii diferite, dovadă că ceva funcţiona prost de mai multă vreme. A fost prea mare numărul căsătoriilor mixte desfăcute în anii 1990-1992 ca să nu vedem că escaladarea urii a cuprins până şi sferele cele mai intime ale relaţiilor interetnice. Maghiarii se temeau să-şi introducă securişti în familie, căci comunitatea îi respingea apoi, iar românii se temeau să nu fie acuzaţi de anticomunism, căci a fi prieten cu ungurii însemna atunci a fi împotriva regimului, deci a fi împotriva comunismului"*.

La propaganda instigatoare n-au rămas imune nici colectivităţile celor două etnii care trăiau de multă vreme pe aceleaşi pământuri. Deşi erau colegi şi vecini, localnicii români din Covasna, Zagon, Zăbala, Breţcu erau uşor de alarmat cu sperietoarea Ungariei iredentiste, iar cei maghiari trăiau permanent cu teama strămutării. Intenţia autorităţilor de a trimite 5000 de unguri din Vlăhiţa să lucreze în Giurgiu, iar de-acolo să aducă alţi 5000 de români a creat pentru mulţi sentimentul nesiguranţei. Umbra ameninţătoare a securităţii şi a partidului a panicat Secuimea mai mult decât alte regiuni ale ţării, căci intenţia de purificare etnică era proclamată ca ţel politic chiar în documentele de partid, iar în fruntea inspectoratelor judeţene, a primăriilor, a

miliţiei şi securităţii, a liceelor şi şcolilor, a unităţilor economice fusese numiţi cei mai înverşunaţi naţionalişti din Vechiul Regat.

Nu se poate explica altfel explozia de violenţă ce a cuprins regiunea imediat după căderea lui Ceauşescu. În primele zile ale schimbării regimului au fost distruse total sau parţial 38 de secţii ale miliţiei şi securităţii, 200 de locuinţe ale cadrelor lor devastate, peste 100 de ofiţeri şi subofiţeri maltrataţi şi 7 omorâţi (4 români şi 3 secui).[36]. Această furie s-a răsfrânt apoi şi asupra directorilor şi cadrelor didactice suspecte de colaboraţionism şi asupra preoţilor bănuiţi a avea epoleţi sub sutană. Asupra acestora – trataţi acum ca venetici tocmai de secuii pe care mai înainte ei i-au tratat ca venetici pe aceste pământuri – s-a început o acţiune de intimidare, ameninţare, de eliminare din funcţii, de alungare din localităţi ("*trebuia să vadă şi ei cum ne-am simţit noi ca minoritari sub conducerea lor*" – declara un maghiar participant la evenimentele de atunci). În febra răzbunărilor au intrat până şi copiii, care au refuzat să se mai joace împreună şi s-au luat la bătaie în curtea şcolilor. De teamă sau dornici să revină în judeţele lor de proveniență după un exil impus de statul comunist, aprape 4000 de români au plecat din cele două judeţe în primul an de după revoluţie. Acest exod a fost interpretat de politicienii noii puteri ca "purificare etnică", iar periodic emigrările din zonă tulburau viaţa politică şi presa dâmboviţeană, în ciuda datelor statistice care demonstrau că cele două judeţe se situau mult sub media emigrărilor pe ţară.[37]

Pentru români a existat indiscutabil o teroare a anilor â90. Aproape toţi cei intervievaţi au fost marcaţi de evenimentele de atunci. Nu puţini au fost cei care au declarat că au primit scrisori sau telefoane de ameninţare, că dormeau cu toporul la uşă, că s-au ascuns prin vecini sau în alte judeţe de spaimă, că uşile lor erau însemnate (ceea ce ducea imediat la devastare), că au fost umiliţi în public, că deseori li se spunea că vor păţi ca securiştii

[36] Conform **"Raportului Comisiei Parlamentare de audiere a persoanelor care, dupa 22 decembrie 1989, au fost nevoiti sa-si paraseasca locul de munca si domiciliul din judetele Covasna si Harghita",** Bucuresti 1991

[37] Analizand ratele de emigrare (la mia de locuitori), observam ca judetul Covasna formeaza o grupa de similitudine cu Harghita, Bihor, Satu-Mare si Maramures:

	1990	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**
Rata medie a plecarilor din Covasna	17,2	9,5	10,8	8,5	9,8	11,5	12,0
Rata medie a plecarilor pe tara	33,9	11,3	12,9	10,6	11,7	12,8	13,0
Judetul cu cea mai ridicata rata	61,3 Vaslui	20,0 Vaslui	19,2 Vaslui	14,6 Botosani	16,3 Olt	19,8 Vaslui	17,9 Bucuresti

Coman şi Agache, cărora li s-au spintecat trupurile, li s-au scos ochii şi au fost omorâţi în chinuri în zilele din decembrie 1989.

Naţionalismul românesc reactivase deci naţionalismul maghiar, care se manifesta la cote pe care observatori atenţi le-au bănuit încă înaintea căderii lui Ceauşescu (Radio Europa Liberă, Vocea Americii). Ideea propusă de Katona Ádam de înfiinţare a Republicii Secuieşti, prin declararea independenţei faţă de statul român, înfierbântase minţile unor localnici, care au trecut la distrugerea a tot ceea ce era semnificativ românesc. Doar în urma declaraţiilor televizate ale lui Domokos Géza (moderatul aflat în fruntea UDMR, recunoscut ca lider al maghiarilor din România încă înainte de 1989) acţiunile separatiste au scăzut din intensitate, iar conflictele stradale s-au mutat în cadre instituţionalizate (CFSN, CPUN).

Reorganizată şi ea cu sprijinul poliţiei, securităţii şi al guvernului provizoriu în cadrul Vetrei Româneşti, pătura etnică românească locală a fost reprezentată tot de acei naţionalişti cu epoleţi care au reluat o serie de clişee şi prejudecăţi pe care le-au răspândit în toată ţara:

1. ***"În Covasna şi Harghita ungurii au trăit mai bine decât românii din restul ţării. Acolo nu se stătea la coadă la mâncare".*** Acest adevăr (lui Ceauşescu i-a fost teamă de o revoltă maghiară şi de aceea a făcut unele concesii alimentare) ascunde însă multe neadevăruri referitoare la persecuţia etniei ungare.
2. ***"Poporul român este blând şi tolerant".*** Această autosuficienţă crează o falsă dihotomie (românul e bun – ungurul e rău) şi ascunde o intoleranţă a statului, punându-se astfel semnul egalităţii între statul român şi popor.
3. ***"Securitatea a ţinut cu poporul şi a apărat interesul naţional împotriva unor agenţi ai serviciilor secrete maghiare (Tökés, Géza, Király, etc.)".*** Această afirmaţie absolvă poliţia politică de funcţia ei represivă şi-i crează o falsă aură de salvatoare a naţiunii.
4. ***"Ungurii şi evreii au adus comunismul în ţară; din cauza lor am avut de suferit"***. Acest adevăr parţial este menit să ascundă faptul că nomenclatura de partid a ultimilor ani era în totalitate românească. În plus, conştiinţa politică a maghiarilor s-a văzut în 1956, elementele comuniste ungare fiind apreciate de comunitatea lor la fel de puţin ca cele româneşti.
5. ***"Ungurii n-au avut niciodată parte de democraţie, de aceea nici nu ştiu să se poarte. În plus, istoria nu le-a dat niciodată dreptate, pe când istoria românilor e o înlănţuire de succese".***

Demonstrarea superiorităţii românilor şi a inferiorităţii maghiarilor e făcută cu scopul de a legitima pretenţiile şi privilegiile elitei româneşti şi de a ascunde decalajul de simpatie defavorabil românilor pe plan internaţional.

6. ***"Secuii sunt diferiţi de maghiari, iar maghiarii de unguri".*** Această diversiune (echivalentă cu cea rusească din Basarabia "moldovenii nu sunt români") e aruncată în public cu scopul de a dezbina o etnie cu tradiţii politice monolitice, pentru a o putea controla mai uşor, ignorând adevărul că apartenenţa la o naţie e un act de voinţă al fiecărei persoane.
7. ***"Pe vremea comunismului toţi am dus-o rău, iar pretenţiile ungurilor sunt exagerate"***. Prejudecata aceasta are rolul de a ascunde necesitatea reparaţiilor morale şi materiale în urma abuzurilor făcute de naţionaliştii români (persecuţii şcolare, religioase, etnice, etc.) cu scopul de a distruge specificul minorităţilor naţionale. În urma comunismului nu a fost afectat fondul etnic românesc, pe când cel al minorităţilor a fost supus unei politici de distrugere (din 1,5 milioane de evrei şi germani au mai rămas doar câteva zeci de mii, în urma arestării lor, a vânzării lor – ca vitele sau ca sclavii - în Israel şi Germania, iar etnia maghiară, care trebuia să ajungă printr-o creştere demografică naturală la aproape 2,5 milioane membri, are acum cu puţin peste 1,6 milioane).
8. ***"Prioritare sunt acum problemele economice".*** Această idee elimină din discuţie problema naţională, ignorând faptul că nu se poate construi o democraţie fără abordarea doleanţelor minorităţilor. În plus, ea impune secuilor din cele 2 judeţe în care sunt majoritari să-şi discute problemele economice cu românii la nivel de egalitate, ignorând principiul numerus clasus.
9. ***"Pe vremea lui Ceauşescu era ordine în ţară".*** Acest apel la ordine e făcut cu scopul legitimării revenirii în fruntea instituţiilor opresoare a acelor elemente care au terorizat populaţia (în acest sens colonelul Coman din Odorhei a devenit poate cel mai mare erou român local, deşi a fost omorât atunci când a fost prins încercând anumite acţiuni diversioniste la revoluţie).
10. ***"Secuii au început un proces brutal de purificare etnică"*** Această idee ascunde anumite adevăruri care nu au substrat separatist:
    a. falimentul fabricilor din zonă se înscrie în procesul general de falimentare a industriei româneşti, iar angajaţii disponibilizaţi

se văd nevoiţi să se întoarcă în localităţile de proveniență (secuii la sate, iar românii – peste Carpaţi, unde au avut pământ). În plus, cele mai multe fabrici au fost conduse de români, nu de secui.

b. refacerea sistemului şcolar minoritar impune popularea şcolilor cu profesori maghiari; cei români – abuziv instalaţi, în pofida legii 6/1969 care spunea că profesorul care nu cunoaşte limba de predare a şcolii (clasei, secţiei) nu are dreptul să predea în acea şcoală - au fost nevoiţi să-şi găsească de lucru în şcoli cu specific românesc, mai numeroase în afara arcului carpatic şi mai apropiate de locurile lor natale.
c. teama accesului la dosarele fostei securităţi i-a făcut pe unii colaboratori să părăsească zona.
d. era împotriva spiritului democratic să rămână în funcţii de conducere aceiaşi secretari de partid, miliţieni şi securişti fideli vechiului regim, de aceea schimbarea lor (chiar dacă tot cu unii români) era imperios necesară[38].

11. ***"Românii din Covasna şi Harghita trebuie ajutaţi, altfel vor dispare de pe aceste meleaguri, iar ungurii vor declara autonomie".*** Această idee care face apel la emotivitatea românilor regăţeni solicită de fapt donarea unor ajutoare tocmai acelei elite româneşti care s-a dovedit mai înainte incapabilă să conducă şi care – rămasă acum şomeră - cerşeşte privilegii. Ea trădează o lipsă de coeziune, o incapacitate de a acţiona unitar pe plan politic şi administrativ pentru obţinerea anumitor drepturi (semnificativ este şi faptul că îmbunătăţirea situaţiei şcolare a elevilor români – care este poate cea mai importantă problemă românească nerezolvată - este printre ultimele solicitări).
12. ***"Maghiarii falimentează fabricile româneşti pentru a le cumpăra apoi sub preţul lor real şi fără angajaţii români"***. Acest proces este generalizat în România, iar dacă este adevărat, este o ruşine pentru români că nu ştiu să le conducă şi, în acelaşi timp, este bine că se găseşte cineva să le cumpere. Din constatările pe teren, am întâlnit însă cazuri în care unităţile economice maghiare angajau români (în special la desfacerea produselor) pentru a-şi facilita comerţul cu provinciile româneşti învecinate.

[38] In octombrie 1997 in judetul Harghita 38% din cadrele de conducere erau de origine romana – conform **"Situatiei statistice"** prezentata de prefectura judetului, in conditiile in care ponderea romanilor este de 14%.

13. ***"Pe teritoriul României limba oficială este limba română; de aceea pretenţiile lingvistice ale UDMR sunt un abuz".*** Această idee e contrară tuturor reglementărilor internaţionale privind drepturile minorităţilor pe care România s-a obligat să le respecte: Declaraţia drepturilor persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale sau etnice, religioase şi lingvistice a Adunării Generale a ONU din 1992, art. 2.1.: *"Persoanele aparţinând minorităţilor naţionale sau etnice, religioase şi lingvistice au dreptul să se bucure de propria cultură, să profeseze şi să practice propria lor religie, să utilizeze limba proprie, în particular sau în public, în mod liber şi fără obstacole sau orice altă formă de discriminare*"; Conferinţa pentru dimensiunea umană a CSCE de la Copenhaga din 1990, art. 32.1.: *"Minorităţile naţionale au dreptul să folosească limba lor maternă atât în particular, cât şi în public*", art. 32.5.: *"Minorităţile naţionale au dreptul să difuzeze , să aibă acces la şi să schimbe informaţii în limba lor maternă";* Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei din 1993, art. 7.3.: *"În regiunile în care locuieşte un număr considerabil de persoane aparţinând unei minorităţi naţionale, acestea au dreptul de a folosi limba maternă în contactele lor cu autorităţile administrative şi în dezbaterile în faţa instanţelor judecătoreşti şi a autorităţilor legale*"; art. 7.4.: *"În regiunile în care locuieşte un număr considerabil de persoane aparţinând unei minorităţi naţionale, aceste persoane au dreptul de a reda în limba lor nume locale, semne, inscripţii şi alte informaţii vizibile pentru public. Aceasta nu priveaza autorităţile de dreptul lor de a reda informaţiile mai sus menţionate în limba sau limbile oficiale ale statului*"; art. 8.1.: *"Orice persoană aparţinând unei minorităţi naţionale are dreptul de a învăţa limba sa maternă şi de a fi instruită în limba sa maternă la un număr corespunzător de şcoli şi instituţii de stat pentru educaţie şi pregătire plasate în conformitate cu distribuţia geografică a minorităţii"*[39].

14. ***"Ungaria investeşte în Secuime bani în fabrici, fundaţii, asociaţii, etc. pentru a le transforma în centre de spionaj, în contra intereselor ţării".*** Această diversiune se menţine deşi SRI – destul de activ în zonă - nu a descoperit până acum spioni unguri. Ea este de asemenea împotriva recomandărilor europene care spun

[39] **"Cadrul legislativ si institutional pentru minoritatile nationale din Romania"**, editat in 1994 de Consiliul pentru Minoritatile Nationale al Guvernului si de Institutul Roman pentru Drepturile Omului.

(în R1201 art. 10) că *"orice persoană aparţinând minorităţii naţionale, respectând cum se cuvine integritatea teritorială a statului, are dreptul la contacte libere şi neîngrădite cu cetăţenii altei ţări cu care această minoritate are în comun trăsături etnice, religioase sau lingvistice sau o identitate culturală"*. Dornici de investiţii străine, românii din Secuime şI din ţară sunt împotriva celor din Ungaria întrucât nu ei sunt numiţi să le administreze (conform proverbului "vulpea care nu ajunge la struguri spune că sunt acri").

15. ***"Partidele pe criterii etnice trebuie desfiinţate".*** În realitate UDMR nu este partid ci formaţiune politică, desfăşurând şi activităţi educaţionale, culturale, sociale, având un comportament defensiv, de autoprotecţie şi nu unul agresiv (nu vizează cucerirea puterii politice în stat). Această idee denotă însă un naţionalism exclusivist, ce nu-i poate suporta în realitate pe maghiari pentru că sunt uniţi şi luptă organizat pentru interesele lor. Atacarea UDMR din această perspectivă reprezintă atacarea minorităţii maghiare.

Există de bună-seamă multe asemenea prejudecăţi lansate de pe poziţiile unui naţionalism xenofob, incapabil să-l accepte lângă el pe un altul diferit în ce priveşte etnia, limba, religia, cultura.

Indiscutabil şi etnia maghiară lansează şi întreţine la rândul ei câteva clişee care structurează anumite comportamente, creând o aroganţă, mândrie şi infatuare puţin propice unui dialog firesc. Cel mai important clişeu este cel al ***superiorităţii maghiare***. Aceasta crează o suficienţă şi un dispreţ faţă de români – consideraţi inferiori. De sorginte medievală, această idee este inoculată (de către preoţii şi cărturarii maghiari) fiecărui membru al etniei ca adevăr indiscutabil. De aceea orice apropiere între membri celor două naţii se opreşte până la un punct în care balanţa mai înclină în favoarea maghiarilor. O apropiere mai intimă reprezintă o trădare a naţiei, o deteriorare sau chiar o spurcare a ei[40].

Din această pretinsă superioritate derivă o serie de aprecieri negative la adresa românilor:

1. ***biserica răsăriteană e una primitivă, barbară, pasivă, specifică unui popor incult***
2. ***românii sunt "valahi împuţiţi", iar xenofobia lor e expresia unui mitocănism şi unei ignoranţe înnăscute***
3. ***românii sunt leneşi, parşivi, hoţi, mincinoşi şi superficiali.***

[40] In acest sens Katona Adam propunea interzicerea casatoriilor mixte

Din complexul de superioritate derivă ***datoria de a civiliza şi culturaliza*** pe locuitorii din preajma lor. Această "datorie" cuprinde în ea un anumit drept de a dispune de populaţia românească (tratată ca o masă amorfă ce poate fi modelată şi cizelată conform tiparelor ungare).

Datoria civilizatoare reclamă ***drepturi teritoriale***, justificate istoric. În acest sens, după 1918 au apărut multe lucări de istorie care abordau tema revendicărilor teritoriale de la statul român. Visul Ungariei Mari este inoculat oricărui maghiar din primii ani de şcoală.

Aceste stereotipuri cu caracter general maghiar sut însoţite de o serie de clişee mentale specifice secuilor:

1. ***"Secuii au fost primii veniţi aici".*** Acest fapt, contestat de istoricii români (e drept, cu argumente slabe, mai mult cu ipoteze şi speculaţii decât cu documente) pretinde drepturi în plus faţă de români – trataţi ca venetici.
2. ***"Instituţiile secuieşti au fost de-a lungul istoriei net superioare celor româneşti din zonă".*** Acest adevăr parţial neagă însă o realitate contemporană care a şters diferenţele şi care, poate, a înclinat balanţa în favoarea românilor.
3. ***"Românii sosiţi în zonă sunt cei mai proşti dintre români, ultimii din promoţiile lor, cei care n-au mai găsit de lucru în locurile lor natale, cei excluşi din comunităţile lor (Secuimea era zona de pedeapsă a celor certaţi cu legea)".*** Această idee e des invocată cu scopul de a ignora existenţa unor comunităţi româneşti vechi de 200-300 de ani. În plus, ea aruncă blamul asupra unei categorii de intelectuali care au sosit în regiune animaţi de ideea unui misionarism (preoţi, profesori) şi al căror nivel de inteligenţă nu e deloc mai scăzut decât al celor băştinaşi maghiari.
4. ***"Românii nu sunt defavorizaţi, ci privilegiaţi. Ei deţin posturi la care secuii nu au acces (poliţie, SRI, jandarmerie, armată, bănci, etc.)".*** Acest adevăr ignoră în schimb alte neadevăruri: că există copii români defavorizaţi, ce trebuie să meargă în alte sate la şcoală, că femeile romînce găsesc cu greu de lucru, pe când cele unguroaice – mult mai uşor, că multe colectivităţi româneşti nu beneficiază de nici un favor din partea nimănui (a statului, a altor români), ba chiar întâmpină piedici, pe când cele secuieşti primesc dese ajutoare din partea ungurilor de peste hotare, etc.

Alături de multe altele, asemenea zvonuri aduse permanent în opinia localnicilor, au rolul de a întreţine o separaţie pe care mulţi cetăţeni se luptă

să o respingă. Revigorarea lor sistematică întăreşte ideea că naţionalismele din zonă sunt emanaţia serviciilor secrete, ce au avut succes pe un fond de sărăcie din ce în ce mai agravantă şi care au rolul tocmai de a prelungi această sărăcie la nesfârşit, de teama democratizării.

Cine sunt însă naţionaliştii ? Într-un studiu din 1994[41], Andrei Marga făcea o clasificare a lor – referindu-se însă la situaţia din întreaga România – ce vine să confirme şi să nuanţeze afirmaţiile de mai sus:

"În primul rând, este vorba de unii angajaţi în fosta Securitate, ignoraţi de partea cea mai calificată a acesteia, cea care a lucrat la răsturnarea din decembrie 1989. Într-un mod nu tocmai limpede, desfiinţată formal, prin unele din structurile sale, Securitatea a continuat să fie activă ca o reţea aparent anonimă de lansat zvonuri şi denigrare violentă a persoanelor care au militat pentru schimbări radicale şi pentru desprinderea fără compromis din vechiul regim. În orice caz, o parte din foştii securişti, iremediabil compromişi în activităţile tipice vechiului regim, caută acum să se legitimeze prin idealuri aşa-zis "naţionale".

În al doilea rând, naţionalişti au devenit unii activişti ai fostului partid comunist, pe fondul degradării complete a ideii comunismului. Încetând de multă vreme să fie o viziune inspiratoare, comunismul a devenit o ideologie sumară a oportuniştilor. Nemaifiind "productivă" după 1989, oportuniştii au schimbat-o pe nesimţite cu tot atât de sumara ideologie a naţionalismului. Fiind oportunişti, ei n-au mai trăit eventuala contradicţie logică a celor două ideologii. În mintea lor, formată în cadrele materialismului răsăritean, relativismul de provincie, care exclude repere logice şi morale, era considerat o viziune de la sine înţeleasă.

În rândurile naţionaliştilor se regăsesc, în al treilea rând, o serie de ofiţeri trecuţi în rezervă, pe care vechiul regim i-a descalificat şi politizat şi care, într-o nouă situaţie geopolitică, concuraţi de o nouă generaţie de ofiţeri, incomparabil mai bine instruiţi, traversează o criză de identitate. Dat fiind bagajul lor cultural modest, ei nu o pot depăşi decât în direcţia naţionalismului.

În sfârşit, rândurile naţionaliştilor sunt suplimentate de intelectuali cu o calificare necompetitivă, lipsiţi de competenţa comunicativă în limbi de circulaţie şi care se simt periclitaţi de evoluţia în direcţia economiei de piaţă şi a integrării europene. Mobilizarea naţională pentru încetinirea ambelor procese este, în mod vizibil, preferată de ei."

Pe baza constatărilor făcute în Secuime, această clasificare trebuie completată cu acea categorie de oameni simpli aparţinând populaţiei

[41] Andrei Marga – **"Disocieri privind nationalismul",** in revista "Polis" nr. 2/1994

vârstnice care au trăit cu intensitate persecuţiile la care au fost supuşi de reprezentanţii celeilalte etnii (bătăi, arestări, expulzări, etc.) în diferite momente ale istoriei: pentru români - în anii 1940-1944, 1952-1956, 1990, iar pentru maghiari - în anii 1944-1947, 1956-1959, 1980-1990. În acest sens, naţionalismul reprezintă o valoare în special pentru cei trecuţi de 45 ani, tinerii fiind mult mai deschişi spre o abordare netradiţională a problemei naţionale.

Naţionalismul mai este amplificat de acea pătură de muncitori rămaşi şomeri în urma desfiinţării locurilor lor de muncă şi care agită probleme xenofobe în plan politic în speranţa reangajării şi reaşezării vieţii lor în vechea matcă protectoare şi neconcurenţială. Slab calificată, inertă şi incapabilă să practice alte meserii, această pătură trăieşte cu nostalgia vremurilor lui Ceauşescu şi acuză elita celeilalte etnii (ungurii lui Tökés sau naţionaliştii lui Iliescu) de distrugerea acelor timpuri idilice (Ceauşescu ne dădea locuinţă, mâncarea era ieftină, era linişte în ţară, era de lucru pentru toţi oamenii, etc.).

Locul experimentării unor naţionalisme xenofobe, totalitare şi devastatoare, Secuimea nu pare încă pregătită să-şi schimbe înfăţişarea. De ambele părţi se produc încă şicane şi hărţuieli, care sunt apoi "pârâte" în presa bucureşteană sau în forurile internaţionale.

De curând, primarul ungur din Vlăhiţa a interzis construirea unei biserici ortodoxe pentru cei câţiva zeci de români, spre satisfacţia alegătorilor săi. Scandalul legat de clădirea Congregaţiei Inimi Neprihănite din Odorhei a alertat demult administraţia dâmboviţeană şi pe cea din Occident. De acord iniţial cu construirea unei clădiri pentru copiii handicapaţi (în valoare de 5 milioane $) de către o fundaţie elveţiană prin intermediul Bisericii Greco-Catolice Române, primarul Odorheiului vrea să o răscumpere acum – după ce e gata finisată în stilul unei universităţi, aşa cum a proiectat-o constructorul maghiar – lansând ideea că acolo s-ar fi spălat banii fostei securităţi. Construirea unui liceu românesc în apropierea acestei clădiri a dat naştere unui alt scandal, localnicii fiind speriaţi că s-ar putea ridica un cartier românesc în Odorhei – oraşul cel mai pur secuiesc (97,8%). Tot din aceleaşi considerente, primarul refuză alocarea unui spaţiu unităţii de jandarmi, deşi spaţii libere se găsesc pentru alte instituţii maghiare. Episcopia Ortodoxă din Miercurea Ciuc irită întreaga maghiarime din cele două judeţe, un val întreg de calomnii, acuze, zvonuri fiind lansate la adresa Episcopului Ioan Selejean – incontestabil cea mai mare personalitate română din cele două judeţe. Permanent porţile caselor

românilor din Aita Seacă sunt scuipate şi murdărite (la îndemnul localnicilor) de vizitatorii din Ungaria ce trec pe la monumentele celor ucişi în toamna anului 1944. Comunităţile româneşti din Voineşti-Covasna, Breţcu, Zăbala, Zagon, Hăghig, Vâlcele, Livezi-Ciuc, Voşlobeni, Săcel, Sfântu-Gheorghe (unde ponderea lor este semnificativ mai mare decât în restul localităţilor) sunt permanent supuse unor presiuni din partea vecinilor, administraţiei, cu scopul asimilării sau expulzării lor. Şcolile lor au ba probleme cu apa, ba cu energia, ba cu plata unor reparaţii, etc. Valorile lor locale sunt fie ignorate, fie tratate cu dispreţ, ironie şi dezgust. Preoţii sunt nu de puţine ori ţinta unor înjurături şi practici înjositoare (în Cristuru Secuiesc se urinează deseori pe zidurile şi poarta casei parohiale, în Baraolt biserica a fost transformată în WC public în martie 1990, românii asistând neputincioşi la profanarea ei, preotul din Zagon a fost ameninţat că îi vor devasta casa şi biserica, la fel şi cel din Zăbala – nevoit să se refugieze aici din Tg. Secuiesc după ce ameninţările începuse să devină mai serioase). Parcă spre ciuda românilor, monografiile localităţilor sunt scrise fie în limba maghiară (Kovászna), fie pe o hârtie cu însemnele tricolore ungare (Tg. Secuiesc), fie omit informaţii importante despre specificul românesc local. Din monografia scaunului Kézdi (Tg. Secuiesc) sunt omise monumentele istorice româneşti (biserica din Breţcu – intrată în patrimoniul arhitectural), statuile personalităţilor române, etc. Refuzul de a vorbi şi a scrie în limba română este un semn de mândrie la unii intelectuali, care nu se mai pot înjosi folosind-o. Cei mai răsăriţi dintre ei refuză să mai colaboreze la reviste şi cercetări patronate de români, preferându-le pe cele din Ungaria.

În acelaşi timp, partea română ripostează cu un naţionalism la fel de vulgar – care este însă doar o palidă umbră a celui dinainte de 1989. Jandarmii mărturisesc că abia aşteaptă ordine să-i disperseze în forţă pe demonstranţi la 15 martie, având în ei educate o violenţă şi un xenofobism total antidemocratic. Intelectualii români editează o serie de cărţi tendenţioase, pe care le lansează cu mare fast în Secuime. Astfel, deputatul Petre Ţurlea se războieşte cu statuile personalităţilor maghiare locale ("*monumente non-grata*"[42]) într-un stil arogant, intolerant şi violent, negându-le acestor personalităţi orice calitate (*"de o valoare îndoielnică sau chiar inexistentă*") şi anulând orice aport adus de aceştia la cultura română, maghiară sau europeană. Maria Cobianu-Băcanu – cercetătoare la Institutul de Sociologie al Academiei Române - propune[43] într-un mod profund antiştiinţific şi antidemocratic terorizarea până la dispariţie a secuilor,

[42] Petre Turlea – **"Falsi martiri maghiari pe pamant romanesc"**, Bucuresti 1996
[43] Maria Cobianu-Bacanu – **"S.O.S. – romanii din Covasna si Harghita"**, Tg. Mures 1998

deplângându-i pe bravii securişti care n-au fost lăsaţi să-şi facă treaba în linişte la revoluţie, elogiind Vatra Românească şi alte organizaţii ale fostelor miliţii şi securităţi, cerând imperios colonizarea masivă a zonei cu români (în pofida reglementărilor europene care interzic acest lucru), urmărirea oricărui maghiar, interzicerea UDMR, românizarea în proporţie de 89% a străzilor, instituţiilor, şcolilor, cadrelor de conducere, falsificarea istoriei în favoarea românilor, etc. În acelaşi ton pseudo-ştiinţific au fost scoase mai multe cărţi[44], precum şi o serie de articole publicate în reviste de specialitate, cu scopul de a menţine o stare de tensiune între cele două etnii[45]. Unele ziare şi televiziuni alimentează populaţia întregii ţări cu informaţii negative la adresa maghiarilor, pe care le comentează într-un mod tendenţios, omiţând de multe ori alte informaţii pozitive despre această etnie. Partidele politice sunt deseori chemate în Secuime pentru a constata cum sunt românii *"prigoniţi în propria ţară"*, după care alcătuiesc rapoarte parlamentare în care cer "îmbunătăţirea configuraţiei etnice în judeţele Covasna şi Harghita"[46]. Celor mai mulţi politicieni, cercetători, ziarişti li se insuflă ideea că ungurii trebuie supravegheaţi, că nu trebuie lăsaţi singuri să se organizeze, că ei reprezintă un pericol public. În acest spirit naţionalist obtuz, Poliţia, SRI, Jandarmeria, Armata trimit din ce în ce mai mulţi militari pentru a *"asigura ordinea şi liniştea publică"*. Aplicaţiile militare au în subsidiar ideea că *"Ţara nu doarme"* (după cum declara un subofiţer participant la operaţiunea "Floare de colţ"), că deasupra ungurilor stă de veghe *"braţul înarmat al legii"*. Deşi se declară neîncetat neutri din punct de vedere politic, ofiţerii şi subofiţerii acestor instituţii sunt ferm convinşi că ei sunt apărătorii interesului naţional, că partidele se ocupă numai cu politica şi de aceea doar ei apără ţara de acţiunile de dezintegrare, de spionii unguri care incită la autonomie. Cu asemenea tipare mentale (cu nimic diferite de cele ale predecesorilor lor, slujitori ai lui Ceauşescu), nu este de mirare că incită - prin variate căi – la blocarea unor legi fireşti într-o democraţie, cum e cea a descentralizării administrative, în urma căreia ei ar urma să intre în subordinea primăriilor, conduse acum de maghiari. De teamă că vor fi nevoiţi să plece atunci când vor intra în subordinea administraţiei publice locale (căci primăriile vor angaja poliţişti care să se pună în slujba localnicilor care-i plătesc, şi nu pe aceştia care au comportamentul unor

[44] Ilie Sandru – **"Sub cumpana veacurilor"**, Tg. Mures 1995, Z. Dragos – **"Marturii tragice",** Bucuresti 1995

[45] vezi astfel articolul lui Horia Stanca – **"<Problema> secuilor",** in Sociologie romaneasca, nr. 2/1992, precum si o parte insemnata dintre articolele revistei "Angustia"

[46] Coord. Adrian Nastase – **"Informare privind concluziile delegatiei parlamentare care a vizitat judetele Covasna si Harghita"**, 24-26 octombrie 1997

trupe de ocupaţie, care nu vor sau nu ştiu să vorbească în limba băştinaşilor, deşi legea permite acest lucru, care spionează de iredentism orice organizaţie şi adunare a lor, care defilează ameninţător la 15 martie pentru intimidarea demonstranţilor, etc.), poliţiştii s-au pus în fruntea celor care agită românizarea urgentă a zonei, pentru a-i pune pe maghiari în faţa unui fapt împlinit. Prin moduri nu tocmai curate, soţiile unora dintre ei sunt numite în fruntea unor instituţii economice de stat (deşi prin concurs n-ar fi putut ocupa acele posturi), introducând o nuanţă naţionalistă în politica de privatizare, de disponibilizare a excedentului de personal, etc.

Într-un mod destul de bizar, preoţii ortodocşi au ajuns să colaboreze cu reprezentanţii acestor instituţii de pe urma cărora Biserica lor a avut de suferit în regimul comunist. Conflictelor interetnice li se adaugă o dimensiune confesională, făcând ca aceste tensiuni să devină şi mai complexe. Instigaţi de enoriaşii cu epoleţi, unii preoţi refuză să participe la întâlnirile ecumenice, considerându-le un mod perfid de asimilare. Nu de puţine ori sunt atraşi de partidele "naţionale" şi îndemnate să facă propagandă politică în biserică, aşa cum fac preoţii maghiari. (PDSR a încercat să-l convingă pe Episcopul Ioan să-i susţină cauza în alegerile din 1996).

Obsesia contorizării etnice a cuprins deopotrivă ambele comunităţi. Stresul demografic e reclamat oricărui vizitator. De ambele părţi se alcătuiesc statistici prin care se demonstrează abuzurile celeilalte naţii. Activităţile cultural-civice se desfăşoară în cadrul unor programe naţionaliste. Viaţa comunitară este subjugată politicului şi nu pare a fi în stare să iasă din el. Pe pedala naţionalismului şi separatismului se apasă la orice manifestaţie culturală. Diferenţa între "ei" şi "noi" este vizibilă şi accentuată din exterior, fiind sursă pentru capitalul politic atât la Bucureşti, cât şi la Budapesta. Deplângând soarta minoritarilor lor din Secuime, politicienii români şi maghiari induc localnicilor o stare de anxietate identitară. Nici maghiarul nu mai e maghiar adevărat, şi nici românul nu mai e român curat. Din exterior localnicii sunt văzuţi aşa cum sunt văzuţi moldovenii din Basarabia de cei din România: mai puţin români, mai proşti, s-au făcut frate cu dracu, etc. Această teamă că şi-au alterat identitatea o resimt atât maghiarii, cât şi românii. La periferia răsăriteană a neamului lor, uitaţi în munţi şi abandonaţi de elita de la Budapesta, secuii simt că limba lor nu mai e la fel de academică şi elevată ca a fraţilor lor din Ungaria, că problemele lor nu mai sunt aceleaşi, că sărbătorile lor sunt mai diferite şi rudimentare, că accesul la cultura maghiară e greoi şi că, încetul cu încetul,

devin alt neam. În acelaşi timp, românii văd cum problemele lor sunt diferite de cele ale rudelor din Bărăgan şi din Oltenia sau Moldova, cum educaţia lor se construieşte pe un naţionalism rudimentar şi bolnav (preotul din Cristur mărturisea că e conştient că îşi educă fii ca extremişti, îndemnându-i de la 3 ani să cânte "Noi suntem români" şi "Treceţi batalioane române Carpaţii", dar că nu poate să facă altfel într-un mediu ostil), cum complexul de minoritar le perverteşte atât de mult comportamentele, încât nu vor mai fi în stare să se poarte normal într-o societate normală *("eu nu plec de-aici* – declara un jandarm român – *pentru că voi fi privit ca un ciudat în alte locuri; noi trebuie să ne însănătoşim aici împreună*").

Există indiscutabil o dramă a minorităţilor, pe care unii o alimentează cu voluptate şi pasiune. Pentru localnici, naţionalismul totalitar este soluţia cea mai la îndemână, pentru că e prima oferită, iar ea este impusă pentru a-i împiedica să vadă că mai există şi o altă cale.

Cea mai importantă măsură pentru o normalizare a vieţii cotidiene din Secuime o reprezintă deconspirarea Securităţii ca forţă opresoare şi a celor care au colaborat cu ea în diferite grade: de la simplu informator, la colaborator, colaborator cu plată, ofiţer neacoperit, acoperit sau deplin conspirat. *"Am fi îngroziţi să aflăm intensitatea fenomenului colaboraţionist* – declara un intelectual maghiar. *Ne place să credem că numai românii au fost în slujba ei, dar ei nu puteau lucra fără o reţea, deci fără a coopta în sistem şi maghiari. Dacă s-ar da publicităţii lista colaboratorilor Securităţii şi SRI am vedea că aproape toată elita locală ungară şi română a avut de-a face cu aceste instituţii într-un mod ruşinos. S-ar crea un "vid de putere", căci n-am avea pe cine să punem în loc. Singura soluţie e să se întoarcă tinerii de la studii. Schimbarea generaţiilor înseamnă schimbarea problemelor".*

Pentru a înlătura din calcul ideea accesului la dosarele Securităţii s-a lansat zvonul – cu o mai mare intensitate decât în alte regiuni – că acestea au fost arse şi distruse la revoluţie, la 15 martie şi la 13 iunie 1990, deşi informaţia este doar în mică măsură adevărată şi ascunde în acelaşi timp adevărata cale de rezolvare a problemei, căci dosarele există atât ca arhive fizice, cât şi ca microfilme şi baze de date stocate pe calculatoare şi diskete, depozitate în multe instituţii centrale şi locale ale fostului Departament al Securităţii Statului (DSS), care n-au fost atacate în 1989-1990. Întrucât decizia gestionării dosarelor de către organisme ale societăţii civile este încă blocată la vârful puterii politice de la Bucureşti, soluţia de compromis o reprezintă angajarea cât mai multor reprezentanţi ai noului val de intelectuali

şcoliţi după 1989, care n-au avut când să se pună în slujba Securităţii (deşi în cea a SRI au avut când, iar politica naţională a acestui serviciu de informaţii nu diferă cu nimic din punct de vedere ideologic de cea a DSS).

Oricum, fără o abordare temeinică a problemei colaboraţionismului nu va putea fi linişte în Secuime. Trivializarea intenţionată a ei, ca şi sabotarea sistematică a eforturilor de democratizare sunt produsul unor generaţii mai vârstnice, care nu-şi văd nici un viitor într-o societate pe care n-o pot controla.

Cei mai şcoliţi dintre tineri au adoptat însă alte valori, care au început să aibă din ce în ce mai multă aderenţă. Radio XXI este tot mai frecvent ascultat pentru că este un post bilingv şi într-un contact permanent cu cetăţenii simpli. Televiziunile locale maghiare încep să ia în discuţie traducerea ştirilor şi a emisiunilor social-politice în limba română. Tinerii medici au renunţat la politica şovină de amânare intenţionată a tratării bolnavilor de altă etnie decât ei.

Acestea sunt numai câteva încercări de normalizare a relaţiilor interetnice. Problema trebuie însă abordată la nivel central, iar elitele politice – atât cele de la putere, cât mai ales cele din opoziţie – nu par dispuse să elimine din discursul lor electoral demagogia naţionalistă. După ce au agitat suficient viaţa politică din ţară cu falsa problemă a istoriei şi geografiei învăţate în limba oficială, au adus acum pe tapet universitatea multiculturală ca alternativă la cererea UDMR de a organiza şi conduce o universitate maghiară finanţată de la buget.

Pe de altă parte, fără punerea în aplicare a unui plan de dezvoltare regională nu se va detensiona atmosfera din zonă. *"Economia poate atenua asperităţile convieţuirii"* – declara prefectul Covasnei, dl. Gheorghe Tatu. Cum am arătat mai sus, perioada de bunăstare a anilor 1965-1975 i-a apropiat pe secui de români. Investitorii însă nu se avântă într-o ţară în criză şi mai ales într-o zonă cu grad de risc ridicat (din considerente etnice). Informaţia pe care am lansat-o, că Societatea Naţională a Petrolului ar fi dispusă să investească în deschiderea unor puncte de lucru în Secuime, i-a bucurat pe unii factori locali de decizie, dar ideea că acest lucru presupune aducerea unei forţe de muncă specializate din sudul ţării i-a panicat până într-atât încât s-au plâns pe posturile locale de televiziune şi la reprezentantul guvernului care a sprijinit cercetarea. *"Aceasta este o diversiune PDSR-istă; o altă formă de românizare a regiunii"* – declara un înalt reprezentant al judeţului Harghita. În acest mod alarmant şi dubios sunt privite toate tentativele de investiţii ale românilor, după cum investiţiile din Ungaria sunt o sursă de îngrijorare pentru militarii, cercetătorii şi politicienii

români. *"Să se aibă în vedere că multe ligi, fundaţii, asociaţii maghiare sunt agenturi ale străinătăţii şi centre de spionaj străine pe teritoriul nostru. În ele se pompează bani mulţi şi tehnică modernă, dar nu servesc interesele ţării"* – scria Maria Cobianu-Băcanu[47].

Secuimea dispune de un imens potenţial turistic, ce este infim exploatat. Staţiuni altădată renumite sunt acum închise, degradate şi doar rareori vizitate de câţiva cetăţeni unguri. Pe porţiuni de zeci de km de şosea (de la Durău la Topliţa) se văd de-o parte şi de alta a versanţilor munţilor zeci de mii de copaci căzuţi în urma unei furtuni, iar oamenii nu sunt stimulaţi să-i ridice şi sunt nevoiţi să taie alte păduri, în timp ce acei copaci rămân să putrezească, alungându-i şi pe puţinii turişti din preajmă datorită pericolului prăbuşirii şi imaginii neatractive.

Această politică de embargo impusă Secuimii de administraţia de la Bucureşti (în mod conştient sau preluată inerţial de la vechea putere) este dureros simţită atât de maghiari, cât şi de români. Ea este confirmată cu cinism de o înaltă personalitate locală: *"Aceasta este o Elveţie Răsăriteană. Ea trebuie să fie românească; nu trebuie s-o lăsăm să fie a lor"* – ignorând faptul că Elveţia nu este dominată de o singură naţie, că acolo reuşesc să conviеţuiască mai multe etnii fără a se şicana, fără a se umili reciproc.

Cu dragoste sau silă, de voie sau de nevoie, România va intra mai devreme sau mai târziu într-un sistem economic european, în care interacţiunile comerciale, culturale şi umane se vor înmulţi, vor căpăta amploare şi se vor generaliza. Iar efectele benefice ale acestei integrări vor fi văzute şi de cetăţenii simpli în aşa măsură încât vor conştientiza că au fost victimele unei ideologii falimentare. Politica naţionalistă va pierde teren în faţa intereselor comunitare şi a reglementărilor juridice internaţionale. Etnicitatea se va retrage din sfera publică în cea privată, devenind ceva personal, ca şi viaţa sexuală. Pentru a pune însă orgoliul naţional între paranteze trebuie ca fiecare să acorde celui diferit de el mult credit, respect şi consideraţie. Acum însă nimeni nu pare dispus să facă primul pas, fie şi numai pentru că ura a întărit celuilalt bănuiala că urmăreşte ceva scuns prin astfel de gesturi făţarnice.

[47] Maria Cobianu-Bacanu – **"S.O.S. – romanii din Covasna si Harghita"**, Tg. Mures 1998 si **"Factori de conservare a identitatii etnice romanesti in judetele Covasna si Harghita"** in revista "Angustia" 1(1996), par. 341

Biserica Ortodoxă în Secuime

Anca Suditu şi Diana Niţescu

O abordare a vieţii religioase a comunităţilor umane din Transilvania stă sub semnul istorico-politic. Dacă din acest punct de vedere tendinţa generală a fost spre conformism etnic (nu luăm în consideraţie premisele întâietăţii unei comunităţi sau a alteia), perspectiva culturală, deci şi religiosă, impune ideea de diversitate, indiferent care ar fi perioada istorică pe care o luăm în consideraţie.

Realitatea istorică de la care pornim este cea a începutului sec. XII, când este atestată în Transilvania prezenţa secuilor şi a saşilor aduşi de către regii ungari pentru a asigura paza graniţelor noului stat care, începând cu domnia lui Ladislau cel Sfânt, înglobează şi acest ţinut. Având în vedere importanţa lor strategică, secuii şi sasii aveau faţă de alte categorii sociale, poziţii privilegiate. Astfel căpătau dreptul de proprietate asupra pământurilor pe care se aşezau, fiind scutiţi de plata tuturor taxelor. Această precizare este importantă în măsura în care descrie primele cadre economice care diferentiază comunităţile autohtone de cele nou venite.

Înainte de a analiza modul în care economicul şi politicul se grefează pe relaţiile religioase, trebuie subliniat faptul că debutul convieţuirii stă sub auspiciile a două comunităţi confesionale cu o identitate foarte bine structurată: cea creştin-ortodoxă şi cea romano-catolică.

Dezvoltarea istorică a poporului român, alături de alte popoare din sud estul Europei (bulgari, sârbi, ruşi), are loc în cadrele ortodoxiei şi bizantinismului, spre deosebire de unguri şi cehi al căror specific cultural este dat de Occident. Mărturie stă întreaga creaţie populară a acestor popoare balcanice, care are comună aceeaşi viziune cosmică asupra lumii, aceeaşi atitudine faţă de natură, aceleaşi basme pline de amintiri imperiale bizantine

şi nu romane, aceleaşi legende populare despre vietăţi şi plante, cu alte cuvinte, acelaşi mod de a prelua popular Evanghelia.[48]

Răspândirea ortodoxiei s-a făcut în forma sa populară, fiind un proces de lungă durată. Acest lucru a dat naştere unor fenomene de sincretism între tradiţiile păgâne şi cele creştine, *„ilustrând deopotrivă atât rezistenţa moştenirii tradiţionale, cât şi procesul de creştinare”* - Mircea Eliade. (Printre exemplele analizate, cele mai semnificative sunt colindele şi dansul căluşarilor, acesta din urmă fiind înregistrat doar pe teritoriul României.)

Chiar dacă încreştinarea ungurilor s-a realizat cu mult după cea a românilor, momentul a coincis cu apusul culturii şi civilizaţiei bizantine şi concomitent cu creşterea puterii politice şi economice a Apusului. Încorporând elementele încă vitale ale tradiţiei romane, catolicismul *“introduce politicul în însăşi substanţa sa spirituală, structurându-se dogmatic şi organizatoric pentru acţiunea istorică, pentru biruinţa unor ţeluri ce necesitau această acţiune”*.[49] Catolicismul opune ascezei ortodoxiei, realizarea fiinţei prin acţiune, aceasta fiind liantul între un trecut glorios şi un ideal precis definit. Pentru credincioşi, Biserica era statul lui Dumnezeu pe pământ, cu o ierarhie conducătoare care putea face apel la forţă în numele lui Iisus.

Superioritatea pe care catolicismul a indus-o în rândurile supuşilor săi a fost unul dintre elementele importante care asigurau coeziunea grupurilor şi mândria apartenenţei la acestea.

Revenind la secolul XII, realitatea politică trebuia să devanseze pe cea religioasă conform principiului: un singur rege, o singură religie - cea catolică. Dar raţiunile de convieţuire ale maselor sunt diferite de cele politice. Complexitatea relaţiilor sociale se grefează pe viaţa religioasă, şi nu invers. Este vorba despre o necesitate interioară de a realiza un echilibru între lume şi etica religioasă. Max Weber[50] constată că cu cât mai intensă este nevoia religioasă, cu atât lumea se va transforma într-o problemă. Probema apare atunci când comunităţi mai slab conturate din punctul de vedere al vechimii tradiţiilor comune sunt forţate să înglobeze comunităţi puternic individualizate. Pentru realizarea acestui lucru a fost nevoie de o interveţie politică drastică: în 1234, însuşi Papa Grigore al XI-lea intervine în privinţa celor care părăseau religia catolică în favoarea celei ortodoxe.

[48] Dan Zamfirescu-**„Ortodoxie şi romano-catolicism în specificul existenţei lor istorice”,** Bucureşti 1992
[49] Dan Zamfirescu – op. cit.
[50] Max Weber – **“Etica protestantă şi spiritul capitalismului”,** Bucureşti 1994

Pentru evitarea acestor convertiri se impunea şi o valorizare negativă a religiei neoficiale, mărindu-se astfel distanţa socială între cele două confesiuni: considerarea românilor ca fiind eretici.

Aceasta a fost tendinţa următoarelor secole, iar uniformitatea populaţiei în cadrul aceloraşi graniţe impunea nu numai o limbă comună, ci şi aceeaşi religie - principalul element în care se ancora sentimentul identităţii naţionale.

Viaţa religioasă în Transilvania are o tendinţă constantă (dată de supremaţia bisericilor de rit romano-catolic faţă de cea ortodoxă şi greco-catolică) până în 1918, când puterile se inversează în urma unirii Transilvaniei cu România, cunoscând o scurtă revenire în anul 1940.

Date fiind legăturile puternice care au existat întotdeauna între cele două instituţii - biserica romano-catolică şi stat, mergând până la contopirea lor, influenţarea vieţii sociale laice a avut loc la toate nivelurile: religios, politic, economic.

Astfel contactele românilor cu religia catolică au îmbrăcat iniţial forma economică sau juridică.

În secolul XIII funcţiona legea conform căreia pentru asigurarea unui drept (proprietate, nobleţe, scutire) era necesar un act scris care să-l acorde sau confirme. Aceste acte erau emise iniţial de Cancelaria Regală (ceea ce a mijlocit contactul celor mai de seamă dintre români, întrucât era vorba doar de drepturi importante, cu cancelarul care de cele mai multe ori era reprezentant al clerului). Mai târziu această sarcină a trecut în seama celor mai importante dintre bisericile catolice care îndeplineau astfel rolul de notariate publice. Abia răspândirea protestantismului duce la înlocuirea bisericilor catolice ca oficii de legalizare cu comitatorii comitatensi (1563).[51]

Tot în sarcina clericilor era şi încasarea taxelor precum şi organizarea de târguri. Acestea se ţineau la mănăstirile catolice: *”Anume în zilele de târg se aduna mulţime mare de popor şi cum târgurile de cele mai multe ori erau împreunate cu festivităţi bisericeşti, ieromanahii aveau prilej să instruiască poporul adunat.”* [52]

Intervenţia judecătorească a bisericii în viaţa laicilor are loc abia după convenţia Unio Trium Nationum. Până în acel moment românii şi-au meţinut autonomia, judecându-se după legea românească.

Până în sec.XIV accesul greu la o poziţie socială mai înaltă sau la obţinerea unor drepturi era compensat de scutirea românilor de la plata

[51] +tefan Lupşa- **„Catolicismul şi românii din Ardeal şi Ungaria”**
[52] +tefan Lupşa – op. cit.

dijmelor către biserica catolică. Doar cei de pe moşiile bisericilor plăteau biruri iobăgeşti stăpânilor.

Documentele înregistrează şi măsuri mai drastice orientate strict împotriva religiei ortodoxe. În 1299 Sinodul de la Buda interzice construirea de biserici ortodoxe precum şi slujbele în cele existente. În 1428 Regele Sigismund hotărăşte *,,să se despoaie de avere toţi nobilii şi cnezii care ţin pe moşiile lor preoţi ortodocşi care duc poporul în rătăcire "*. Aceeaşi soartă o au şi preoţii care vor boteza vreun copil în religia ortodoxă.

În 1556 Dieta ardeleană de la Sibiu hotărăşte *,,ca episcopii români, fie preoţi sau călugări care n-ar voi să se lepede de crezul lor şi ar continua să ducă poporul spre pieire să fie scoşi din ţară."*[53]

În 1568 vor fi recunoscute ca religii oficiale cea romano-catolică, lutherană, calvină şi unitariană. Ortodoxismul are statut de religie tolerată.

Cele mai importante consecinţe ale acestor măsuri au fost, pe de o parte convertirea multor români la religia apuseană, în frunte cu conducătorii lor fireşti - nobilii, iar pe de altă parte, trecerea peste munţi, în România a unei alte părţi importante a populaţiei. Dealtfel, cele mai multe biserici româneşti s-au păstrat din sec.XIII-XIV. Ele erau de piatră şi bogat decorate. În 1412, Împăratul Sigismund scria că basilicile şi templele ortodoxe înfloresc mai mult decât cele catolice în unele ţinuturi. Ulterior bisericile de piatră sunt tot mai rare, locul lor fiind luat de cele de lemn.

În sec.XVII principii calvini şi dietele Transilvaniei desfiinţează vechile episcopii ale românilor, lăsându-le doar Mitropolia din Alba-Iulia pe care o supuseseră superintendentului calvin. Mitropoliţii erau obligaţi să îndeplinească la numire tot mai multe condiţii (supunerea faţă de superintendent, dările către principe, modificarea slujbelor şi obiceiurilor bisericii române).

Cadrul istoric al secolelor XVIII-XIX este reprezentat de Imperiul Austro-Ungar a cărui politică se oglindeşte într-o serie de legi votate de dieta ungurească prin care *,,erau înlăturate ultimele rămăşiţe ale autonomiei politic-administrative a principatului ardelean încât nobilimea şi burghezia maghiară îşi putea exercita hegemonia politică şi economică, înlăturând pătura conducătoare românească şi săsească în Transilvania."*[54]

Pe plan cultural, politica dualismului austro-ungar era înfăptuită prin ofensiva împotriva instituţiilor de bază ale popoarelor-şcoala şi biserica, precum şi împotriva limbii naţionale. Maghiarizarea naţionalităţilor era alternativa preferată expulzării sau suprimării lor dat fiind necesitatea

[53] G.Popa Lisseanu- **„Originea secuilor şi secuizarea românilor"**, Cluj 1927
[54] Ion Russu- **„Secuii şi românii"**, Bucureşti 1990

consolidării imperiului. Cele mai importante aspecte vizate erau cel demografic, al asigurării serviciilor, dar mai ales al procesului social de producţie.

Câteva legiferări din 1906 (după Ion Russu[55]): nici un funcţionar să nu fie primit cu nume nemaghiarizat, nu se pot organiza şcoli minoritare, uzul limbii române în şcoli să fie restrâns apoi suprimat, învăţământul religiei să se facă în toate şcolile doar în limba maghiară.

Dualitatea austro-ungară reprezintă nu numai pentru românii din Transilvania şi pentru celelalte minorităţi, ci şi pentru ţăranii maghiari o înăsprire acutizată a condiţiilor de trai, în primul rând din punct de vedere economic. La aceasta se adaugă tendinţa drastică de uniformizare etnică a minorităţilor diferite de cea maghiară. Cel mai puţin favorizată a fost, fără îndoială comunitatea românească, ce a avut de înfruntat şi opresiunea religioasă. În această perioadă s-au înteţit măsurile opresive luate împotriva reprezentanţilor ortodocşilor, dat fiind faptul că şansele comunităţii de a dăinui în lipsa preoţilor erau minime. Dar convertirea la religia apuseană s-a făcut în multe cazuri din raţiuni economice (sărăcia era numitorul comun al tuturor lucrătorilor pământului). Având în vedere faptul că cel mai important sprijin financiar al parohiilor ortodoxe era comunitatea laică, prin convertirea la altă religie, aceasta era scutită de plata dărilor bisericeşti. În unele cazuri convertitul primea din partea noului său preot 5-10 coroane.

Un alt fenomen specific secolului XIX-începutul sec.XX care a influenţat viaţa religioasă a fost tranziţia demografică. Populaţia românească cunoaşte o împuţinare drastică. Dacă o parte a acesteia poate fi considerată asimilată, fie prin convertirea religioasă, fie prin înregistrarea în recensăminte conform noilor nume maghiarizate, o altă parte a emigrat în România. Astfel rămân sate întregi în care singura mărturie a existenţei româneşti este biserica ortodoxă care, în unele cazuri, este dărâmată din ordinul oficialităţilor. Interesantă este însă migrarea tot în România a unui mare număr de maghiari la începutul sec.XX. Indiferent care ar fi ponderea elementului economic în viaţa colectivităţilor, acest lucru dovedeşte că distanţa socială între oamenii de rând aparţinând minorităţii sau majorităţii nu este atât de mare. Poate că destinul economic comun a fost liantul care a dus la sincretismele culturale între comunităţile umane din Transilvania. Un singur exemplu: încrederea mare pe care o au maghiarii în preotul ortodox, solicitarea acestuia în cazuri extreme (slujbe care să alunge seceta, boala), respectarea unor superstiţii şi sărbători ortodoxe.

[55] Ioan Russu – **"Românii si secuii",** Bucuresti 1990

Secolul XX, mai exact anul 1918 a schimbat doar actorii istorici, cadrul politic având aceleaşi tendinţe.

Desăvârşirea unităţii statale româneşti a însemnat o adevărată renaştere a spiritului românesc, dar în acelaşi timp şi o moştenire multinaţională, preluată odată cu celelalte provincii româneşti: Transilvania, Banatul, Basarabia şi Bucovina. În Proclamaţia de la Alba Iulia a fost precizată politica faţă de minorităţi: *„Fiecare popor se va instrui, administra şi judeca în limba proprie prin indivizi din sânul său, şi fiecare popor va primi drept de reprezentare în Corpurile legiuitoare şi la guvernarea ţării în proporţie cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.“*

Dintre toate Guvernele României Mari, doar guvernul Iorga a făcut paşi în respectarea acestei promisiuni, care fusese dealtfel oficializată prin Acordul de Pace de la Paris.

Politic, deviza a rămas neschimbată - stat naţional unitar, numai că de data aceasta populaţia majoritară este cea română. După adoptarea Constituţiei din 1923 s-au luat o serie de măsuri administrative care vizau slăbirea identităţii etnice a grupurilor naţionale existente. Direcţiile au fost aceleaşi: şcoală, limbă maternă, documente oficiale. Dar de o politică sistematică în acest sens putem vorbi după anul 1937, culminând cu dictatura comunistă a lui Ceauşescu.

Toate aceste precizări conturează şi cadrul vieţii religioase. Încurajarea ortodoxiei se izbeşte însă de opacitatea politicii comuniste pentru care sentimentul identităţii naţionale era marcat de valorile socialismului şi comunismului.

Dincolo de o supremaţie politică sau alta, relaţiile umane la nivel de masă sunt mult mai fireşti comparativ cu doctrinele şi lozincile lansate de intelectualitate. Relaţiile sociale includ atât sentimentul identităţii naţionale, cât şi necesitatea procesului de comunicare, atât specificitatea culturală, cât şi ceea ce rezultă în urma schimbului de informaţii.

Reprezentările colective ale separatismului şi opoziţiei izvorăsc dintr-o serie de evenimente istorice care aduc în prim plan psihicul colectiv cu specificul şi manifestările sale tipice.

Unul dintre aceste momente istorice tragice este Dictatul de la Viena, în urma căruia, pentru patru ani, Transilvania de nord a revenit sub dominaţie ungară. Opresiunea antiromânească a îmbrăcat în special haina religioasă: bisericile ortodoxe dărâmate, incendiate, cimitire devastate, preoţi maltrataţi, omorâţi şI, odată cu aceştia şi mulţi credincioşi.

Relevantă este urmărirea doar a câtorva cazuri concrete din Secuime. Istoria religioasă a aceste regiuni nu se abate de la cea a Transilvaniei în

general. Este poate doar mai nuanţată datorită unui specific aparte. Aici populaţia românească apare de multă vreme minoritară sau inexistentă. Ea avea legături strânse economice, dar mai ales culturale şi ecleziastice cu românii de peste munţi de unde veneau mulţi preoţi ortodocşi şi ctitori de biserici mecenaţi (negustori bogaţi români şi greci) mai ales în Covasna şi Odorhei.

În multe sate, aşa cum remarcă Ioan Lăcătuşu în studiul **„Biserica strămoşească în viaţa comunităţilor româneşti din sud-estul Transilvaniei”**, existenţa bisericilor ortodoxe este doar bănuită, mărturiile fiind vechile cimitire, case parohiale, clopotele care se află în funcţiune la bisericile celorlalte confesiuni (Turia, Lemnia, Ilieni, Micloşoara, Tomeşti). O parte a bisericilor româneşti au trecut la alte confesiuni odată cu credincioşii lor (biserica romano-catolică din Ghelinţa este construită în stilul greco-catolic în sec.XV, biserica de piatră ortodoxă din Târgu Secuiesc este integrată în complexul actualei biserici catolice).

Pe cuprinsul actualelor judeţe Covasna şi Harghita sunt atestate documentar 72 biserici româneşti dispărute în sec. XVIII, XIX, XX. Dintre cele existente până azi, 56% sunt construite înainte de 1918, 27%-în perioada interbelică şi 17%-după 1944. Cele mai vechi datează din sec.XVII (Moglăneşti şi Bodogaia).

După Unirea din 1918 în fostele judeţe Treiscaune, Ciuc şi Odorhei s-au construit peste 50 de biserici ortodoxe şi greco-catolice din care doar 31 au rămas după ocupaţia horthystă.

La Vârghiş-jud. Covasna, bisericile din parohie au fost dărâmate, preotul alungat, iar credincioşii trecuţi cu forţa la cultele maghiare care i-au împărţit între ele.

La Biborţeni-jud. Covasna, un localnic maghiar povesteşte: *”Biserica românească a fost dărâmată de jandarmii colonelului din Ocland care ne-au forţat prin ameninţări să lucrăm şi noi la dărâmare. Părintele Eşianu a fost silit să plece chiar în primele zile ale lunii septembrie 1940 iar dărâmarea bisericii s-a făcut înaintea Crăciunului. Românii au fost nevoiţi să treacă la noi, la reformaţi.”*

La Doboşeni-jud. Covasna însuşi primarul sprijinit de levenţii comandaţi de colonelul din Ocland au obligat credincioşii ortodocşi să-şi dărâme propria biserică, ale cărei ruine dăinuiesc şi astăzi în mijlocul comunei.

Exemplele de genul acesta sunt foarte numeroase. Comun este faptul că, în majoritatea cazurilor, actele extremiste au fost iniţiate de către reprezentanţi ai oficialităţilor sau armatei. Aceasta înseamnă că, în ciuda

manipulării exercitate de către Ungaria horthystă, judecând la scara majorităţii, populaţia maghiară din România nu a devenit adepta revizionismului. Dealtfel există nenumărate texte şi poziţii antirevizioniste luate de personalităţi ale lumii maghiare.

Însă efectele acestei perioade asupra psihicului colectiv dau naştere unor reprezentări resentimentare care alimentează judecăţile de valoare extremiste.

Revenind la cele 20 de biserici din judeţele Covasna – Harghita ce au fost înălţate în perioada 1944-1989, o parte erau începute înainte de cel de-al doilea război mondial (Sf. Gheorghe, Belin Tuşnad, Brădet). În perioada comunistă au fost ridicate biserici ortodoxe în special în satele din zona Întorsurii Buzăului. În Zagon, Lunca Ozunului, finalizarea construcţiilor oprite s-a făcut după 1989.

Prezentul stă sub semnul democraţiei, care mai are de luptat doar cu tiparele mentalităţilor colective, cu lipsa de informaţii sau dezinformarea, cu o istorie scrisă nu întotdeauna în spiritul rigorii ştiinţifice şi al adevărului pentru ca, pe calea toleranţei, să se tindă spre o societate multiculturală care-şi poate valoriza toate aceste deschideri.

Până atunci însă realitatea religioasă este cea a unei rivalităţi între confesiuni pentru a atrage cât mai mulţi credincioşi. Cele mai speculate evenimente sunt căsătoriile mixte şi botezul copiilor rezultaţi din acestea. Uneori preoţii ortodocşi refuză pur şi simplu să oficieze slujbe dacă unul dintre soţi nu se converteşte. În aceste cazuri slujba are loc în biserica romano-catolică sau reformată care acceptă căsătoriile mixte şi de care va fi legată una dintre cele mai frumoase amintiri ale cuplului. Diferenţele religioase nu par să fie o problemă prea mare, mai ales ţinând cont de creşterea numărului de sărbători la care partenerii participă deopotrivă.

Din punctul de vedere al conservării identităţii naţionale, pentru populaţia maghiară biserica are un rol foarte important: fiecare slujbă începe cu intonarea imnului secuilor. Nu lipsesc desigur apelul către păstrarea nealterată a spiritualităţii prin limbă în special.

Interesant de remarcat este faptul că deşi mulţi intelectuali din zonă au lansat ideea realizării unei politici antiromâneşti de către biserică, acest fapt nu a fost confirmat de nici unul din românii care, din diverse motive, au participat la slubele catolice.

Cazul Episcopiei Ortodoxe

Sub jurisdicţia Episcopiei Ortodoxe cu sediul în Miercurea Ciuc intră bisericile judeţelor: Harghita, Covasna şi Braşov, începând din anul 1994.

De la această dată, activitatea episcopală intră în misiunea Episcopului Ioan Selejean, venit de la Ierusalim. Fiind o personalitate foarte cunoscută în lumea ecleziastică prin misionarismul său şi prin dezgroparea moaştelor unui Sfânt, la înscăunarea sa au fost prezente înalte personalităţi internaţionale. În inima unui judeţ cu preponderenţă etnică maghiară (85%), un astfel de alai inedit pentru comunitatea românească, nu putea să treacă neobservat sau uitat. Orice maghiar a înteles că apariţia Episcopiei este pentru conlocuitorii români un eveniment mult mai important decât Ziua Naţională a României, eveniment care n-a reuşit niciodată să mobilizeze astfel masa românească.

Orice maghiar a observat că începând cu acea dată nu se mai află în faţa unei comunităţi cu care se obişnuiseră a o percepe fărâmiţată, timorată, abandonată, acum confruntându-se cu o comunitate ce are un reprezentant, ce se organizează în jurul acestuia atât din punct de vedere religios, cât şi cultural şi civic.

Episcopul se bucură în comunitatea românească de un prestigiu cunoscut şi uneori recunoscut şi de către comunitatea maghiară, el fiind cea mai mare personalitate română din zonă.

Acest prestigiu nu tine însă de o simplă raportare la acesta ca reprezentant al Bisericii, fiind în mai mare măsură dat de anumite particularităţi ale personalităţii şi activităţii lui în zonă. Caracteristica definitorie a activităţii episcopale în cele două judeţe este aceea că are o finalitate concretă, cum ar fi: construcţia şi reconstrucţia de biserici şi mânăstiri (Herculian, Izvorul Mureşului, Doboşeni, Micfalău, Tg. Secuiesc, Cernat, Joseni, etc.), lărgirea sferei de activitate şi influenţă a societăţii "Astra", înfinţarea Centrului Ecleziastic de Documentare "Nicolae Colan" din Sf. Gheorghe, sprijinirea revistei "Angustia" şi a unor simpozioane şi manifestări culturale (cum au fost "zilele Miron Cristea" de la Topliţa la jumătatea lunii iulie).

Tocmai aceste concretizări acţionale sunt unul din motivele unei atitudini ostile a autorităţilor maghiare faţă de Episcop, chiar dacă analiza conţinuturilor declaratiilor maghiare orientează cauzalitatea spre origini de altă natură. Aceste acuzaţii folosesc argumente juridice (nu are autorizaţie pentru toate construcţiile pe care le desfăşoară), demografice (construieşte biserici în localităţi unde nu există numărul minim de enoriaşi prevăzut de lege), politice (are legături cu securitatea, cea care susţine financiar campania de extindere instituţională a ortodoxismului), materiale (Episcopia a primit hotelul, garajul şi cantina partidului, iar celelalte biserici n-au primit nici ceea ce a aparţinut patrimoniului lor), logico-pragmatice (de ce există sediul episcopiei în judeţul Harghita, cel cu procentul cel mai mic de români şi nu este în judeţul Braşov, unde sunt cei mai mulţi români? Aici autorităţile maghiare ignoră faptul că oraşul Miercurea Ciuc beneficia deja de clădirea de cult construită încă din perioada interbelică. Aceasta a rămas în mentalitatea maghiarilor ca aparţinând unei politici naţionalist-ortodoxe, când ei consideră că a existat o inflaţie de Biserici Ortodoxe, construindu-se şi în localităţi fără nici un român. Astăzi întreaga activitate a Episcopului este pusă în sinonimie cu acţiunile acelei perioade, ceea ce trezeşte în rândul etniei maghiare suspiciune, neîncredere şi chiar teamă.). La toate aceste sfere cauzale enumerate (juridice, demografice, politice, materiale, logico-pragmatice) se adaugă şi o serie de reproşuri, ce ţin de nivelul comunicării Episcopului cu autorităţile (nu comunică niciodată ceea ce intenţionează să facă, autorităţile aflând despre acţiunile sale din reacţiile elitei maghiare, nu se promovează în presa locală de limbă maghiară, nu-şi trimite reprezentanţi la întâlnirile ecumenice interconfesionale, Biserica Ortodoxă lipseşte de fiecare dată etc.).

Acest ultim tip de acuzaţii, aduse de maghiari poate surprinde având în vedere declaraţiile lor conform cărora *"românii n-au nici un cuvânt de spus în zonă, pentru că nu stăpânesc conceptele discursului maghiar, iar reprezentanţii bisericii se confruntă cu un alt tip de realitate"*, deci nu pot lua o atitudine verbală. Această incongruenţă nu este însă o contradicţie logică, ci o diferenţă între intenţia declarată şi cea urmărită, astfel că nu există din partea maghiarilor intenţia dialogului, ci mai mult intenţia informării de la sursă şi, de ce nu, a combaterii directe a sursei.

Interpretarea pe baza acestui tip intenţional dual stă şi la baza identificării de către români a cauzelor ce fac din subiectul "Episcopie" un subiect controversat în zonă. De aceea, se va observa o diferenţă între cauzalitatea surprinsă de maghiari şi cea surprinsă de români. Sfera de bază a cauzelor surprinse de români, vizează în unanimitate ideea că maghiarii

sunt nemulţumiţi de Episcopie pentru că ea contribuie la afirmarea şi continuitatea românismului în zonă.

Cazul Odorhei

Încă din trecut, statutul oraşului Odorhei a fost acela de vechi centru al secuilor. Şi astăzi el este considerat ca fiind Marele Stat Major sau, aşa cum a intenţionat aripa extremistă a UDMR-ului - capitala Republicii Secuilor. Este adevărat că astăzi această aripă a partidului nu mai are aderenţi în rândul maghiarilor ca altă dată, însă primarul oraşului dă declaraţii publice prin care afirmă: *"Odorheiul trebuie să fie primul oraş maghiar din România"*.

Indiferent care este statutul real al oraşului la această dată, populaţia română îl consideră *"centrul care influenţează şi Bucureştiul şi Budapesta"*.

Sursa de conflict în Odorhei este Casa Stejarului de pe dealul Cserehat, subiect nu numai controversat, dar şi foarte mediatizat în presa internaţională. După opinia unor români, în Odorhei există chiar un Birou de informare maghiar, care se ocupă de denigrarea pe plan internaţional a imaginii ţării, iar unul dintre exemple ar fi transmiterea pe Internet a unei ştiri potrivit căreia la subsolul Casei Stejarului există o bază de armament românească. De fapt, ideea grupărilor paramilitare şi a tragerilor de noapte ale ambelor comunităţi sunt subiecte foarte vechi în zonă, bucurându-se deja de valenţele adevărului, pe care însă nimeni nu-l poate demonstra cu probe concrete. Această idee este alimentată de binecunoscuta dispariţie din dotarea militară a unui număr mare de arme, cu ocazia evenimentelor din 1989.

Din istoria acestei ostilităţi, declanşate între cele două comunităţi, cele mai importante evenimente sunt:

1992 - debutează lucrările de construire a clădirii, sponsorizate de un investitor elveţian, care nu precizează destinatia ei în mod ferm, oscilând între o casă ajutătoare şi un orfelinat de copii. Autorităţile maghiare, condiţionează autorizarea acestei construcţii, prin mână de lucru maghiară şi arhitectură stil universitate.

1992-1994 - este o perioadă de colaborare între autorităţi şi măicutele greco-catolice de naţionalitate română, care au misiunea de a

administra clădirea şi întreaga activitate umanitară. Puterea de influenţă a autorităţilor alese asupra comunităţii pe care o reprezintă a contribuit la o atitudine favorabilă a opiniei publice din oraş.

1994 - este anul în care apar controversele cu privire la proprietarul clădirii, atât Primăria, cât şi măicuţele adjudecându-şi-o. Declaraţiile părţii române indică o primă iniţiativă maghiară de preluare a clădirii apelul la intimidare, recurgând la ameninţări (Preşedintele Consiliului Judeţean: *"nu vă este frică de un accident?"* ; Primarul *"dacă o să sară clădirea în aer?"*). Ulterior este apelul la forţă, concretizat în manifestările din 7 iunie 1996, declanşate de intervenţia televizată la "Digital 3", prin care primarul Odorheiului cheamă populaţia maghiară să lupte *"împotriva construirii unui cartier românesc în oraş "*. Marea influenţă a acestor autorităţi, mediatizate în mijloacele de comunicare locale asupra opiniei publice din Odorhei, au transformat-o pe aceasta într-o mulţime ostilă şi plină de suspiciuni faţă de activitatea de pe "dealul românesc", ce a reprezentat un bun suport pentru adunarea mulţimii. Episodul Iunie 1996 s-a finalizat cu interzicerea accesului măicuţelor în clădire, prin aplicarea sigiliului.

1997 - este momentul în care acestea recapătă dreptul de intrare în clădire, în urma unei hotărâri judecăroreşti care le dă câştig de cauză. Odată cu această hotărâre şi Primăria îşi retrage orice sprijin pentru o clădire care nu-i aparţine. Acesta este motivul pentru care retrage autorizaţia de construcţie a canalizării cu apă a clădirii.

Astăzi ultimele iniţiative de intrare în posesie a clădirii urmează calea legală a intenţiei de cumpărare a imobilului. Pentru finalizarea acestei iniţiative s-a încercat o colectă cu ocazia serbării de 30 iunie. Partea română interpretează insuccesul acestei acţiuni ca o scădere a interesului opiniei publice faţă de acest subiect, însă argumentul economic pare să fie mult mai puternic, având în vedere raportul dintre suma necesară Primăriei şi puterea financiară a cetăţenilor.

Reticenţa maghiarilor faţă de această iniţiativă umanitară ţine atât de îndoielile ce le au cu privire la legalitatea sursei de sponsorizare, pe care o suspectează a fi o modalitate de spălare a unor bani ai Securităţii prin intermediul unei fundaţii elveţiene, cât şi de un aspect de estetică locală. Concret, apariţia unui orfelinat în localitate ar genera un fenomen de suprasolicitare a forţei de muncă în oraş, care este şi aşa supraaglomerată. Negăsirea unui loc de muncă va atrage după sine creşterea fenomenului infracţional şi al cerşitului stradal, ştiut fiind faptul că cei mai multi dintre copiii proveniţi din aceste instituţii vor intenţiona să se stabilizeze chiar în

acest oraş. Acest fenomen este interpretat de maghiari ca un mijloc de schimbare a structurii etnice locale, ceea ce reactivează mecanismele stresului demografic, ce au funcţionat la cote maxime în perioada regimului Ceauşescu, astfel încât putem interpreta ostilitatea acestei comunităţi ca fiind un mecanism psihologic de apărare a echilibrului mulţimii. Mai mult chiar, această populaţie românească defavorizată va necesita o creştere a nevoii de ajutor şi protecţie socială, cel puţin materială, care depăşeşte puterea economică a oraşului. Bineînţeles că mai există o altă alternativă, cu mult mai de nedorit pentru orice maghiar, aceea a investirii, poate tot a părţii elveţiene, în crearea acestui sistem de protecţie, dar aceasta n-ar însemna decât certitudunea rămânerii în zonă a atâtor români.

Cazul Cristuru Secuiesc

Oraşul este unul din cele mai vechi oraşe secuieşti, atestat ca târg (Santa Crux) încă din sec. XII. Statutul lui este apropiat de cel al oraşului Odorhei, cu care se aseamănă din punct de vedere al structurii etnice (97,5% maghiari) şi se deosebeşte prin aceea că aici toate fenomenele de tensiune interetnică sunt la fel de frecvente dar de intensitate mai redusă. Aceasta datorită faptului că oraşul Cristur este mai mic ca număr de locuitori, iar populaţia românească este trecută cu mult mai multă uşurinţă sub tăcere. Cauza acestui fenomen îşi are originea în absenţa unei organizaţii civice locale, ceea ce determină o atmosferă necomunitară în populaţia românească. Astăzi se fac primele demersuri de pătrundere a Societăţii "Astra", dar până la înfiinţarea ei, singurul punct de organizare românească rămâne Biserica Ortodoxă, una din cele mai impunătoare clădiri din oraş, construită în 1938.

De la evenimentele din 1989, când preotul ortodox a fost alungat din oraş, această biserică nu a cunoscut o continuitate a preotului slujitor, astfel că, după 1989, următorul preot ortodox a părăsit şi el localitatea în urma unui conflict cu autorităţile maghiare, pe problema unor datorii neplătite de către Biserica Ortodoxă. Această părăsire nu s-a făcut însă oricum, ci sub escorta armatei, chemate în ajutor de preot. Autorităţile maghiare declară nejustificat acest S.O.S, întrucât nimeni nu intenţiona să iniţieze o acţiune violentă asupra lui, în fapt, el fiind categorisit doar ca un preot incompetent şi incapabil de administrarea bisericii. Nu aceeaşi percepţie a avut-o şi

comunitatea română a oraşului, care apreciază că alungarea acestuia s-a făcut asemănător cu cea de la Revoluţie şi în virtutea aceluiaşi scop urmărit: *"vor să plece toţi românii din zonă şi să rămână numai ei "*.

Declaraţiile localnicilor susţin că situaţia actualului preot nu este cu mult diferită de a predecesorilor săi, astfel că încă de la venirea în oraş (1997) a fost dat afară din Biserică de un grup de bărbaţi maghiari, în timpul oficierii slujbei.

Pe parcursul acestui an de serviciu religios în localitate, casa parohială a fost de câteva ori ţinta unor grupuri de maghiari, care s-au urcat pe pereţii exteriori ai casei, i-au bătut în geam şi l-au ameninţat: *"Părinte las-o mai moale, că n-are rost să mori pe timp de vară"*

O altă sursă recentă de nemulţumire a românilor o constituie evenimentul deschiderii anului scolar 1997-1998, care s-a desfăşurat în incinta Bisericii Reformate, deşi ei consideră că se putea desfăşura fie în sala de sport a şcolii "Gabor Aron ", fie în clădirea Casei de Cultură.

Şi aici căsătoriile mixte atrag după sine absenteismul definitiv din Biserica Ortodoxă; imnul secuiesc deschide slujbele din bisericile maghiare, iar atracţia ortodoxismului adună uneori la slujbe şi maghiari, care însă se tem să fie văzuţi de cunoscuţi.

Tensiunile interetnice sunt accentuate de sărăcirea continuă a oraşului, în care un număr însemnat de locuitori (50%) au ajuns şomeri. În lupta pentru menţinerea posturilor, alungarea românilor a fost soluţia cea mai convenabilă. Acum sunt în zonă aproape 150 de români, din care doar 30 nu sunt în familii mixte. Ei nu au nici un reprezentant în administraţie, singurul român angajat la Primărie fiind grădinarul.

Cazul Vlăhiţa

Vlăhiţa, cea mai veche localitate românească, atestată încă din 1301, este astăzi un oraş cu o structură etnică predominant maghiară (99,14%), singurii români ai localităţii fiind lucrătorii Poliţiei şi familiile lor. Aceştia nu au o Biserică Ortodoxă în oraş, astfel că singurele slujbe religioase pentru români se oficiază doar cu ocazia sărbătorilor mari de peste an, la care se mai adaugă şi slujbele de botez, înmormântare şi nuntă, care sunt oficiate în

locuinţa unuia dintre români, de către un preot chemat special pentru aceasta.

Resimţind nevoia unei instituţii de cult ortodox, membrii acestei comunităţi au iniţiat toate demersurile legale pentru construirea ei. Cererea depusă la Primărie, preciza faptul că există deja teren pentru construcţie, iar costurile vor fi suportate de Bisrica Ortodoxă .Deşi în perioada negocierilor Primăria şi-a exprimat acordul pentru eliberarea autorizaţiei de construcţie, în faza propriu-zisă de eliberare, ea a acţionat total diferit, prin neacordarea actului necesar, invocând motivul lipsei de necesitate a acestei biserici.

Acest fenomen de înşelare a încrederii românilor este des relatat de subiecţii intervievaţi, fiind prezent atât în localităţile cu populaţie majoritar maghiară, cât şi în cele majoritar româneşti, cum este cazul Topliţei (în perioada alegerilor locale, UDMR-ul a susţinut, în primul tur de scrutin un candidat ,căruia i-a garantat susţinerea şi-n turul următor, dar promisiunea nu a fost onorată până la capăt).

În cazul Vlăhiţei este posibil ca neacordarea autorizaţiei să ţină mai mult de un argument de demografie locală, care constă în realitatea unei schimbări permanente a populaţiei române în localitate. Aceasta pentru faptul că majoritatea angajaţilor Poliţiei sunt de dată recentă în localitate şi intenţionează să plece cât de curând, dacă nu li se acordă nişte faciliţăţi.

Odată cu petrecerea acestor evenimente, atmosfera dintre cele două comunităţi a căpătat un grad mai mare de ostilitate .

Cazul Gheorgheni

Această localitate, predominant maghiară din punct de vedere etnic, a înregistrat în istoria Bisericii locale o serie de evenimente, care au rămas adânc înrădăcinate în mentalităţile comunităţii române. Aceste evenimente, de dată cea mai recentă, sunt: alungarea cu brutalitate din Biserică şi localitate, a preotului ortodox cu ocazia evenimentelor din 1989, la care se adaugă şi tensionatele momente de la Tg. Mureş, care au avut adânci ecouri în această zonă.

Astăzi, situaţia este declarată de partea română ca fiind normalizată, chiar şi din punct de vedere al statutului Bisericii. Câteva exemple ale acestei normalităţi sunt: colaborările interconfesionale, ce constau în invitaţii

reciproce ale preoţilor diferitelor culte din localitate, cu ocazia sărbătorilor importante. La acestea se adaugă şi slujbele ecumenice iniţiate cu ocazia sărbătorii pascale, desfăşurate după programul: prima zi slujbă în Biserica Ortodoxă, adoua zi în Biserica Reformată, ziua următoare în Biserica Armenească şi-n ultima zi în Biserica Romano-Catolică. Aici slujba a fost oficiată în limba română neînregistrând nici un protest din partea slujitorilor.

Normalitatea în zonă este dată şi de prezenţa la slujbele ortodoxe, a maghiarilor, pentru că ei n-au slujbe pentru boală şi maslu. Aceste fenomene nu sunt însă nici extrem de frecvente şi nici consecvente, în general contactul acestora cu Biserica Ortodoxă este sporadică, la fel ca şi-n cazul ortodocşilor cu bisericile maghiare, doar în caz de participare la diferite evenimente cum ar fi: naşteri, botezuri, nunţi.

In Biserica Ortodoxă, aproape la fiecare astfel de eveniment, există un naş de etnie maghiară. În ceea ce priveşte Biserica Catolică, aceasta este cea care oficiază toate căsătoriile mixte din localitate şi asimilează partea ortodoxă a cuplului, fie prin convertirea acestora, fie prin abandonarea slujbei ortodoxe fără convertire şi prin botezarea copiilor în religia părintelui maghiar.

Aici, ca şi în toate localităţile din Covasna şi Harghita, în bisericile maghiare oficierea slujbelor de duminică debutează cu intonarea imnului secuiesc şi cuprind şi discursuri politice. În Secuime acesta este un fenomen care a atins, deja, dimensiunea tradiţionalului .

Cazul Voineşti

Voineşti este un nume reprezentativ pentru ceea ce înseamnă o comunitate românească bine definită în secuime. Deşi este un cartier al oraşului Covasna, localnicii îl numesc satul românesc. Nu este vorba aici despre o discriminare etnică, ci de topografia efectivă a zonei. Cartierul este situat înspre marginea oraşului, destul de departe de centru. Nu există blocuri ci doar case ce se întind de-a lungul unei singure străzi principale (Ştefan cel Mare), pe o distanţă de aproximativ 2-3 km. Această stradă începe în dreptul unei statui ridicată în cinstea soldaţilor români căzuţi în cel de-al doilea război mondial. Monumentul este de fapt asimilat cu o graniţă între cele două comunităţi umane: cea română şi cea maghiară.

Pentru a fi subliniată ideea de graniţă, chiar lângă statuie se construieşte noua biserică ortodoxă, pentru a o înlocui pe cea veche, mult prea mică pentru numărul credincioşilor.

Preotul, Ioan Ovidiu Măciucă, subliniază faptul că această nouă biserică a "deranjat" pe multe dintre autorităţile locale, mai ales că, fiind o biserică mare, este bine percepută în cadrul ambelor comunităţi învecinate.

Parohia românească este una veche, păstrându-se documente şi icoane de la începutul secolului XVIII. Cele mai de seamă personalităţi locale sunt din familia Teculescu: primul episcop militar, Justinian Teculescu, precum şi mai multe generaţii de profesori universitari.

Cele mai importante probleme cu care se confruntă credincioşii sunt cele de natură economică. Prolemele interetnice apar, după cum afirmă preotul, în rândurile intelectualilor. Asfel domnia sa nu este o prezenţă prea agreată pe plan local datorită implicării în mai toate sferele vieţii culturale, începând cu publicarea de poezii religioase şi patriotice în ziarele locale şi încheind cu predarea religiei la una dintre şcoli. Acest din urmă fapt i-a permis realizarea unor activităţi culturale mai ample cu copii din mai multe şcoli. Una dintre iniţiative a fost să realizeze o vitrină cu o serie de exponate vechi şi foarte valoroase care să ilustreze istoria comunităţii ortodoxe locale. Amplasarea acestei vitrine la intrarea în şcoala unde preda a coincis cu sosirea unei delegaţii de la Budapesta cu ocazia sărbătoririi personalităţii istorice al cărui nume îl poartă şcoala. Se pare că prezenţa acelei vitrine nu a făcut o impresie prea bună pentru că din acel moment, relaţiile domniei sale cu directorul şcolii s-au stricat. Confirmarea acestui fapt a venit la începutul noului an şcolar, când preotului Ioan Măciucă nu i s-a mai dat normă întreagă la religie.

Coeziunea comunităţii ortodoxe se exprimă în momentele în care se încalcă acea graniţă imaginară: la iniţiativa oficialităţilor locale de a înlocui numele străzii principale cu unul maghiar, refuzul tuturor a fost foarte ferm, deşi în restul oraşului numele maghiare ale străzilor ţine de firescul cotidian. În fapt realitatea curentă cu care se confruntă cele două comunităţi este o concurenţă economică, de cele mai multe ori întreţinută de populaţia românească care încearcă prin aceasta să echilibreze balanţa supremaţiei în zonă. Înainte de 1989 supremaţia în zonă aparţinea românilor care dominau aparatul de stat al regiunii şi care şi-au făcut de-a lungul timpului o reţea complexă de de cunoştinţe şi relaţii în rândul persoanelor cu influenţă în sfera economică, administrativă şi juridică din întreaga ţară. În acest timp populaţia maghiară este marginalizată în aceste sfere de influenţă, situaţie care se prezintă cu totul altfel în ziua de astăzi, când frânele administraţiei

sunt în mâinile maghiarilor, dar care nu beneficiază de aceeaşi reţea de cunoştinţe.

Cazul Zagon

Localnicii ortodocşi ai acestui sat reprezintă un caz aparte, deoarece ei nu sunt numai nişte îndepărtaţi de credinţă sau numai nişte slujitori a lui Bahus, ci sunt în mod simultan o proiecţie a unor evenimente ai anilor ’40, când banii strânşi de credincioşi pentru construirea propriei Biserici Ortodoxe s-au risipit asemeni speranţelor lor de a avea un lăcaş de cult.

Niciodată de la acea dată localnicii n-au mai avut o iniţiativă asemănătoare, astfel că actuala biserică a comunităţii este produsul activităţii a doi moldoveni.

Aceşti oameni au trăit în istorie sentimentul trădării, ceea ce a generat o neîncredere până şi-n preot şi biserică, neâncredere ce a fost susţinută şi de acivităţile reprobabile ale preoţilor slujitori din ultimii ani.

Astfel ne explicăm de ce preotul ortodox din acest sat pare să se bucure de mai multă apreciere şi respect din partea autorităţilor locale maghiare decât din partea propriilor enoriaşi, dintre care doar câteva din femeile satului îl sprijină. Poate că această situaţie cu totul excepţională ar fi trebuit să intre în misiunea unui preot cu mult mai multă experientă şi nu a unui student la Facultatea de Teologie, ştiut fiind faptul că această comunitate nu are ca intelectuali decât fostul preot, actualul preot şi invăţătoarea. Aceştia sunt cei meniţi să susţină şi să continue românismul în zonă, actualul preot fiind de fapt singurul care a luat iniţiativa arborării steagului românesc pe casa parohială cu ocazia zilei de 1 Decembrie, a continuării construcţiei şi amenajării Bisericii, a afirmării traditiei româneşti şi ortodoxe, cu ocazia sărbătorilor religioase. Implicarea în aceste activităţi l-au făcut să se confrunte atât cu situaţii de colaborare cu etnicii maghiari (un comerciant maghiar îi donează din proprie iniţiativă cadouri pentru copii cu ocazia sărbătorilor de iarnă; Primarul îl ajută de fiecare dată când îl solicită), cât şi situaţii de ostilitate cu localnicii maghiari (se încearcă furarea steagului românesc, la o neînţelegere financiară cu un comerciant maghiar, acesta îl ameninţă *“părinte vezi să nu-ţi însemn casa cu roşu”*- în anii ’40, casele însemnate cu o cruce roşie erau cele ce urmau să fie devastate) .

În fapt, percepţia maghiarilor despre această comunitate nu este una favorabilă ei, ajungând de multe ori nici să nu o considere ca aparţinând localităţii lor, astfel că atunci când s-a luat decizia asfaltării satului linia de lucru a fost trasată până la intrarea in zona gospodăriilor româneşti.

Percepţia negativă a maghiarilor asupra românilor, se datorează atât înclinaţiilor bahice ale acestora, unei leni şi inculturi promovate în această comunitate, cât şi unor cauze extrinseci, cum este echivalenţa făcută între români şi lingurarii din localitate, care sunt un gen de romi.

Cazul Zăbala

Comuna Zăbala este cea mai întinsă comună din judeţ, aşezată de-a lungul şoselei ce uneşte Covasna de Tg. Secuiesc, fiind atestată documentar din 1396, dar arheologic încă din 1141. Primii români au fost aduşi în 1699 de groful Mikes (23 de familii) pentru a se ocupa de creşterea oilor.

Locuitorii Zăbalei beneficiază de trei Biserici de cult : ortodox, catolic şi reformat. Cea mai veche este cea reformată - una din cele mai frumoase biserici din Transilvania. Biserica romano-catolică a fost construită la 1860, mai înainte existând o capelă lângă castel. Prima biserică ortodoxă a fost construită în 1830. În 1936 a început construirea actualei biserici, care a fost finalizată în timpul ocupaţiei maghiare în 1944. Poziţionarea gospodăriilor în toposul localităţii le arată pe cele ale românilor în zona castelului şi a bisericii, zonă ce a fost înainte centrul comunei, dar care centru s-a deplasat - prin transformarea castelului în preventoriu şi apoi în azil de nebuni – spre biserica reformată, poliţie, primărie şi şcoală. Astfel s-a generat un policentrism, care indică o bună conturare a celor două comunităţi etnice, ceea ce stimulează spiritul concurenţial în localitate.

Valenţele concurenţei în zonă nu sunt atât de supremaţie administrativă, cât de afirmare a identităţii, astfel că asistăm în cazul românilor la o viaţă culturală dinamică şi flexibilă, concretizată în activităţile şi turneele ansamblului de dansuri, în traditionalele hore de duminică, întâlniri cultural- recreative ale localnicilor tineri cu preponderenţă. Dacă populaţia tânără este reunită prin dimensiunea folclorică a românismului[56],

[56] Redesteptata de fostul invatator Ion Hagiu prin participarile inainte de 1989 la Cenaclul Flacara si Cantarea Romaniei. El este autorul canteculuí "Caciula" care a iritat deseori pe localnicii maghiari si initiatorul sapaturilor arheologice de la "movila tatarilor".

populaţia în etate prin dimensiunea religioasă. Toate acestea sunt iniţiative a preotului ortodox Ioan Bercu ce a reuşit să dea astfel Bisericii statutul de drept şi să o afirme pe planul vieţii civice a localităţii. Acest femonen a stimulat în timp apariţia relatiilor intercomunitare şi interconfesionale, astfel că există frecvente invitaţii reciproce între liderii celor două mulţimi, care însă nu sunt întotdeauna onorate de liderii maghiari.

Loc încărcat de istorie, pe care şi-a pus vizibil amprenta familia Mikes timp de patru secole până la 1945, Zăbala este exemplul tipic al manifestării unui naţionalism rudimentar de provincie, în care reinventarea permanentă a istoriei reprezintă modul de legitimare a accesului la resursele economice şi politice.

Cazul Breţcu

Biserica din comuna Breţcu este una din primele biserici ortodoxe atestate în Secuime, construită în 1783 în urma edictului de toleranţă dat de Împăratul Iosif al II-lea[57]. Astăzi ea este înscrisă în Patrimoniul Naţional ca monument istoric, însă ceea ce surprinde este faptul că monografia scaunului Kézdi (Tg. Secuiesc) nu o menţionează ca având acest statut şi este posibil nici să nu îl recunoască.

Astăzi această biserică necesită o restaurare completă, însă nu se acordă acesteia decât 20.000.000 lei, bani insuficienţi pentru o construcţie atât de veche.

Această localitate atestată istoric ca fiind românească încă din 1426 astăzi nu mai numără decât 750 de suflete de români, astfel încât vechile construcţii publice ale acestei comunităţi au ajuns o ruină indicând astăzi doar o urmă a românismului şi în nici un caz un simbol al acestuia. Un exemplu în acest sens este clădirea din vecinătatea Bisericii, care a aparţinut primei şcoli româneşti şi care care ulterior a fost destinată activităţii unei fabrici ungureşti de macaroane.

Ostilitatea din această localitate este una latentă şi nedeclarată, însă ea transpare din teama şi reţinerile de exprimare manifestate până chiar şi de preotul ortodox, precum şi prin existenţa unor mentalităţi de persecutaţi în

[57] Conform monografiei efectuate de preotul Ioan Bercu in 1973, a existat inca din 1464 o biserica ortodoxa cu hramul "Adormirea Maicii Domnului"

ambele comunităţi. Maghiarii se simt ameninţaţi de existenţa în Breţcu a două unităţi militare (de jandarmi şi de vânători de munte), iar românii de existenţa unor grupări paramilitare maghiare, pe care le aud executând trageri de noapte. Deşi există în mare măsură posibilitatea ca tragerile auzite de localnici să fie ale Armatei, totuşi localnicii au certitudinea existenţei acelor grupări adverse ca efect al unei echilibrări de forţă din partea maghiarilor.

Concluzii:

1. Pe aria celor două judeţe există localităţi în care trăiesc români, dar în care fenomenul religios de cult ortodox lipseşte. Aceasta se datorează fie absenţei instituţiei de cult (Vlăhiţa), fie existenţei ei, dar în absenţa unui preot slujitor local (Aita Seacă, Ghelinţa). În astfel de localităţi, deşi nu este declarat, fenomenul frecventării bisericilor maghiare de creştinii ortodocşi este o realitate, care adesea a dus la o asimilare religioasă.
2. Alte localităţi au cunoscut o asimilare a românilor prin limbă (Porumbenii Mari, Sf. Treime), ceea ce a generat nevoia comunităţii de a avea un preot ortodox de limbă maghiară. Fie că este vorba de primul sau al doilea tip de localităţi, caracteristica reală a raportului ortodocşilor cu biserica rezidă într-o poziţionare formală faţă de Biserica Ortodoxă, faţă de care-şi achită datoriile şi o mai mare familiarizare şi participare spiritual–afectivă faţă de celelalte biserici din localitate.
3. În ansamblul ariei geografice studiate, statutul Bisericii ortodoxe nu este unul favorabil şi aceasta datorându-se nu atât reprezentării negative şi a ostilităţii maghiarilor faţă de aceasta, ci în mai mare măsură unui aspect de organizare, care a promovat în majoritatea localităţilor preoţi tineri studenti sau absolventi, ce beneficiază de o experienţă mai restrânsă şi se află într-o fază evolutiv individuală de conturare a unei personalităţi ecleziastice. Astfel că lipsa acestei tării a personalităţii îi face pe cei mai mulţi dintre ei să suporte prezentul prin raportarea la posibilitatea de a părăsi localitatea. Aceste intenţii capătă adesea materializare, ceea ce produce o discontinuitate în conducerea spirituală a comunităţii, cu profunde implicaţii psihologice atât la nivelul masei , cât şi al individului.
4. Alte comunităţi româneşti restrânse, se confruntă cu o divergenţă de opinie, ce se stabileşte între preotul ortodox şi celelalte

persoane reprezentative pentru comunitate . Un astfel de exemplu este oraşul Odorhei, unde preotul este acuzat de nepolitizarea discursului religios.

5. În unele sate cu puţini enoriaşi ortodocşi, preoţii n-au fost plătiţi de ani de zile, ei trăind doar din ceea ce le dau credincioşii.

6. Deşi putem contura o imagine de ansamblu asupra statutului Bisericii Ortodoxe, există totuşi anumite diferenţieri între cele două judeţe. Aceste diferenţieri apar în formă manifestă doar cu ocazia unor evenimente concrete. Un astfel de eveniment a fost şi vizita Patriarhului Teoctist al Bisericii Ortodoxe, cu ocazia zilelor ”Miron Cristea”, când intrând pe aria judeţului Covasna a fost întâmpinat atât de preoţii ortodocşi, cât şi de autorităţile locale (Primarul a purtat eşarfă cu steagul românesc, s-a pregătit casa de oaspeţi pentru primirea lui), pe când, în judeţul Harghita, primirea a fost oficiată doar de câţiva ziarişti şi lideri ai comunităţii române.

7. Populaţia românească, deşi puţin numeroasă, este totuşi fragmentată şi pe criterii de cult, astfel existând atât români ortodocşi, cât şi catolici sau reformaţi. Se observă la românii catolici o dublă valorizare a discursului, astfel că după criteriul etnic şi politic discursul lor este cu reflexe antimaghiare, iar după criteriul confesional discursul devine antiortodox, aducând acuze acesteia. Acest fenomen indică o criză de apartenenţă, ei nu aparţin nici comunităţii române pentru că sunt catolici şi nici celei maghiare, pentru că, deşi catolici, ei sunt români

8. Fenomenul poate cel mai încurajator pentru relaţiile româno-maghiare este colaborarea interconfesională, care există în diferite comune şi sate la nivelul liderilor bisericilor, cât şi în toată zona la nivelul mirenilor. Se vorbeşte, astfel de ”o atracţie a ortodoxismului” în rândul populaţiei maghiare, care de fapt nu este un fenomen nici foarte frecvent şi nici foarte profund şi consecvent. Credincioşii maghiari, acuzând o sărăcire ritualică şi canonică, fac uneori apel la slujba ortodoxă, în cazuri extreme de boală, farmece etc. şi depun acatiste. În rest, numai eveninente ca nuntă, botez sau înmormântare îi mai aduc spre această biserică. Fenomenul acesta nu se desfăşoară în alţi parametrii nici în cazul comunităţii românesti, cu singura exceptie în cazul localităţilor private de fenomenul ortodox, unde contactul cu bisericile maghiare este mai frecvent şi mai profund.

Un important aport în colaborarea etnică îl aduc şi organizaţiile ecumenice, care reunesc în activităţile lor atât credincioşi de cult catolic şi reformat, cât şi tineri creştini ortodocşi. Toate aceste manifestări sunt un indiciu al faptului că Biserica nu şi-a pierdut funcţia sa simbolică de Cinzecime, în detrimentul funcţiei instituţionale.

Aspecte ale învăţământului în Harghita şi Covasna

Andreea Mihalcea şi Corneliu Ştefan Liţă

Motto : *"Democraţia este făcută pentru oamenii inteligenţi"*
– maghiar din Harghita

Şi în învăţământ, specificul etnic al zonei a dat naştere la nenumărate controverse privind şi şcolile, profesorii, limba, etc. Toate acestea au fost mult amplificate şi de diverse publicaţii al căror scop nu se poate spune că era de a distorsiona sau de minţi, ci de a-şi informa cât mai bine cititorii, privind anumite aspecte. Astfel că unele publicaţii îşi informau cititorii despre anumite aspecte, alte publicaţii analizau alte aspecte, astfel încât întotdeauna au rămas anumite goluri inerente. Toate acestea au dus la faptul că şi unii şi alţii, şi românii şi maghiarii, şi-au format o imagine despre nedreptăţile la care sunt supuşi de ceilalţi. Pentru maghiari românii au fost asupritori deoarece în ceea ce făceau nu au ţinut cont că populaţia majoritară în zonă este cea maghiară, pentru români maghiarii sunt exagerat de pretenţioşi şi uită că populaţia majoritară în România este cea românească. Românii lasă impresia că nu cunosc faptul că în zona respectivă majoritari sunt maghiarii, fiindu-le greu să accepte consecinţele acestui fapt, acentuându-le în acest fel celorlalţi obsesiile legate de români. Maghiarii lasă impresia că nu îi suferă pe români şi că vor ca în zonă să rămână numai ei, întărind astfel obsesiile românilor. Astfel că limba a devenit criteriul cel mai important de raportare la sine şi la celălalt. De aici au decurs o serie de intoleranţe cu privire la limba celuilalt, considerată ca foarte ciudată şi greu de învăţat.

Pentru a argumenta cererile sau exagerarea acestora s-a făcut apel la istorie, la situaţiile care au existat fie în timpul imperiului Austro-Ungar, fie după unirea de la 1918, fie în perioada 1940 – 1944, fie în 1952 – 1968, fie în perioada comunistă. De exemplu înainte de 1918 în Transilvania nu exista

nici o şcoală cu predare în limba română întreţinută de statul austro-ungar, pe când în anul de învăţământ 1929 – 1930 statul român întreţinea 260 de şcoli primare maghiare şi 223 de secţiuni în şcoli primare cu limba de predare maghiară.

Se ignoră totuşi faptul că între timp au fost realizate anumite înţelegeri între state, s-au înfiinţat o serie de comisii internaţionale, s-au semnat documente şi s-au făcut declaraţii, toate acestea nemaipermiţând să se *"răspundă cu aceeaşi monedă"*.

I. Situaţia învăţământului.

În ceea ce priveşte situaţia actuală în judeţul Harghita aceasta s-a normalizat, după criza suferită în 1989 şi se prezintă astfel :

Situaţia actuală a şcolilor în Harghita

Tab. 1

Specificul unităţii	**Nr. de unităţi**	**Procentul**
Cu limbă de predare română	52	8,41%
Cu limbă de predare maghiară	519	83,98%
Cu limbă de predare mixtă	47	7,61%
Numărul total	**618**	

Situaţia copiilor înscrişi în anul 1996 – 1997 în judeţul Harghita

Tab. 2

Etnia	**Nr. de copii**	**Procentul**
Români	12808	18,17%
Maghiari	57.378	81,37%
Alte naţionalităţi	323	0,46%
Total copii	70509	

În judeţul Covasna structura unităţilor de învăţământ în funcţie de limba de predare în cursul anului şcolar 1997-1998 s-a prezentat astfel :

Situaţia actuală şcolilor în judeţul Covasna

Tab. 3

Specificul unităţii	Nr. de unităţi	Procentul
Cu limbă de predare română	56	15,4%
Cu limbă de predare maghiară	218	60,3%
Cu limbă de predare mixtă	88	24,3%
Total unităţi	362	

Cuprinderea elevilor la secţia română a fost de 26 % iar la secţia maghiară de 74%. Ponderea cea mai mare de elevi care continuă pregătirea în învăţământul liceal o deţine profilul teoretic. Reţeaua şcolară cuprinde 157 grădiniţe cu program normal, 21 grădiniţe cu program prelungit, 2 grădiniţe cu program săptămânal, 7 licee, 11 grupuri şcolare, 2 şcoli ajutătoare, 3 case de copii, 5 cluburi ale elevilor, 1 şcoală postliceală sanitară. Învăţământul din judeţul Covasna este un învăţământ de stat, În anul şcolar 1997 – 1998 nefuncţionând nici o unitate de Învăţământ cu caracter particular. În acelaşi an funcţionează şi Colegiul de Management, în cadrul Universităţii Babeş – Bolyai din Cluj. Comparând populaţia de vârstă şcolară cu numărul copiilor înscrişi în învăţământ se constată că pe întreg judeţul un procent de 99% de copii frecventează formele de învăţământ. Acest procent este mai ridicat în mediul urban (99,7%) şi mai scăzut în mediul rural (97,8%).

Situaţia copiilor de vârstă şcolară pe cele două medii, rural şi urban la nivelul anului 1997 În jud. Covasna

Tab.4

	Populaţia totală	Populaţia 7 – 17 ani	% din populaţiei	Elevi înscrişi în învăţământ	Procentul
Total judeţ	231.040	38.806	16,8%	38.446	99%
Mediul urban	121.329	25.306	17,2%	25.233	99,7%
Mediul rural	109.711	13.500	16,3	13.213	97,8%

Din cele 121 de localităţi existente în mediul rural sunt 46 şcoli sau clase în cadrul unor unităţi şcolare cu predare în limba română. Există însă localităţi ca Aita Seacă, Cernat, Ghelinţa, Vârghiş în care se află populaţie

românească dar lipsa cadrelor de predare în limba română exclude posibilitatea desfăşurării procesului de învăţământ în limba română.

Din cei 38.446 elevi înscrişi la începutul anului şcolar s-au pierdut prin neşcolarizare şi prin neîncheierea situaţiei la învăţătură şi corijenţă un număr de 6.213 elevi. Cei mai mulţi dintre neşcolarizaţi provin din mediul rural - 96%. Procentul de promovabilitate a fost de 83,08%. În comparaţie cu cifrele anului şcolar trecut, cu excepţia claselor serale şi profesionale, toate rezultatele exprimate în procente sunt mai slabe.

Situaţia cu populaţia şcolară la nivelul anului şcolar 1997 – 1998

în Covasna

Tab. 5

Nr	Ciclul de învăţământ	Total elevi	Secţia maghiară		Secţia română	
1.	Preşcolar	8.662	6.869	79,3%	2.393	20,7%
2.	Primar	15.371	10.676	69,4%	4.695	30,6%
3.	Gimnazial	12.126	8.278	68,3%	3.848	31,7%
4.	Liceal	7.359	4.892	66,5%	2.467	33,5%
5.	Profesional	2.585	1.456	56,3%	1.129	43,7%
6.	Ucenici	474	378	79,7%	96	20,3%
7.	Maiştri	81	-		81	100%
8.	Postliceal	826	191	23,1%	635	76,9%
	Total	**47.484**	**32.140**	**67,7%**	**15.544**	**32,3%**

Analizând baza materială a reţelei şcolare existente în judeţ, se pare că aceasta satisface nevoile populaţiei şcolare cu excepţia învăţământului profesional şi postliceal, dar cele mai mari probleme apar tot în mediul urban unde există o lipsă acută de spaţiu faţă de cerinţele unui învăţământ modern. La această stare de lucru se adaugă dotarea precară a unor laboratoare (şcolile generale "Godri Ferencz", "Varadi Joszef", şcoala generală nr. 6, Grupul Şcolar Economic). Dintre obiectivele ce se au în vedere amintim: asigurarea unei oferte de manuale şi materiale didactice, formarea continuă a personalului didactic în cadrul unor programe flexibile, orientarea formelor de învăţământ pe profiluri specializate care oferă calificări pentru ocupaţiile cele mai solicitate, asigurarea unui număr corespunzător de locuri în internate pentru cazarea elevilor din interiorul judeţului.

Situaţia cadrelor didactice din judeţul Covasna

Tab. 6

Cadre	Număr	Secţia maghiară		Secţia română	
Educatoare	726	580	79,8%	146	20,2%
Învăţători	894	664	74,3%	230	25,7%
Profesori	2092	1620	77,4%	472	22,6%
Total	**3712**	**2864**	**77,15%**	**848**	**22,85%**

II. Evenimentele din 1989 : cauze, consecinţe, opinii.

Reacţiile de după Revoluţie şi modificările produse în învăţământ au privit mai multe aspecte printre care separarea şcolilor, plecarea profesorilor români în special, schimbarea directorilor şi a denumirilor şcolilor, din acestea decurgând ulterior o serie de probleme legate de repartizarea fondurilor, modalităţile de predare în cele două tipuri de şcoli şi calificarea cadrelor didactice, corectitudinea la diverse examane sau concursuri, bacalaureat, olimpiade.

A. Separarea şcolilor ce a avut loc în perioada 1989 – 1990 a fost denumită de către unii *"lovitura sub centură dată românităţii"*. Atunci s-au organizat câteva şedinţe în care s-a hotărât destituirea directorilor şi înfiinţarea unor noi unităţi şcolare cu limba de predare maghiară. Acţiunile de maghiarizare a învăţământului au fost argumentate pe ideea că în perioada regimului comunist, instituţiile de învăţământ în limba minorităţii maghiare au fost aproape în totalitate desfiinţate. Aceasta este o exagerare a unei realităţi în care într-adevăr s-au desfiinţat sau s-au românizat unele şcoli maghiare, ori secţiile înfiinţate în limba maghiară erau la profile mai puţin atractive şi interesante iar cele în limba română erau la profile mai de prestigiu ceea ce făcea ca elevii maghiari buni să migreze spre secţiile române. Cu toate acestea nu se poate afirma că s-au făcut persecuţii împotriva învăţământului în limba maghiară, la începutul anului şcolar 1989 – 1990 statistica şcolilor cu predare în limba maghiară se prezenta astfel :

Situaţia şcolilor cu predare în limba maghiară în România

Tab. 7

Forme de învăţământ	**1989 - 1990**	**1992 - 1993**	**1996 - 1997**	
	Număr de şcoli	**Număr de şcoli**	**Număr de şcoli**	
Preşcolar	929	1070	1128	8,7%
Primar şi gimnazial	1108	1103	1148	8,3%
Liceal	108	151	130	10%
Postliceal, profesional	1	12	44	3%
TOTAL	**2145**	**2336**	**2450**	**8,3%**

Existau chiar localităţi în cele două judeţe, în care, la nivelul şcolilor generale I – VIII se preda exclusiv în limba maghiară – Mereşti, Lueta, Ocland, elevii neputând deloc să se exprime în limba română. Ideea pe care s-a mers atunci nu a fost de creare a unor secţii de limba maghiară, ci de separare totală a învăţământului, limba română fiind considerată factor de opresiune pentru naţionalitatea maghiară, sau cum s-a declarat într-un comunicat că prezenţa claselor româneşti deranjează întregul proces instructiv – educativ în limba maternă.

Chiar dacă au existat şcoli cu predare, ele totuşi nu respectau proporţia populaţiei în zonele respective, astfel că acţiunile de separare şi restructurare au vizat respectarea acestui criteriu, şi anume ca numărul unităţilor şcolare să fie proporţional cu numărul locuitorilor existenţi în judeţ, sau în ţară. Transformările din 1989 – 1990 din domeniul învăţământului, chiar dacă au dus la scăderea numărul şcolilor româneşti, nu s-au datorat urii împotriva românităţii, ele nu au vizat distrugerea învăţământului românesc, nu au constituit un atentat asupra şcolii româneşti, ci s-au datorat măsurilor abuzive din timpul regimului comunist şi frustrării care au luat naştere atunci. După restructurarea învăţământului în judeţul Harghita situaţia unităţilor şcolare se prezenta astfel :

Situaţia şcolilor pe limbi de predare în judeţul Harghita în noiembrie 1990

(în condiţiile în care în judeţ erau 14% români şi 84% maghiari)

Tab. 8

Nivelul de predare	Total	Secţia maghiară		Secţia română		Mixte	
Grădiniţe	261	228	*81,13%*	27	*9,68%*	6	*9,27%*
Cls. I – IV	147	123	*83,67%*	18	*12,24%*	6	*4,08%*
Cls. V–VIII	126	103	*81,74%*	15	*11,90%*	8	*6,34%*
Licee	60	11	*27,93%*	5	*17,24%*	44	*44,82%*
Şcoli prof	16	4	*25%*	2	*12,5%*	10	*62,82%*
Postliceale	7	2	*28,4%*	2	*28,4%*	3	*42,8%*
Total	**617**	**471**	**76,3%**	**69**	**11,2%**	**77**	**12,5%**

Din păcate nu dispunem de o astfel de statistică din 1989 care să evidenţieze prin comparaţie modificările realizate, în schimb acest lucru va fi exemplificat în judeţul Covasna.

Datorită evenimentelor din 89 – 90 învăţământul în limba română din judeţul Covasna a fost puternic afectat, dar nu întâmplător :

Situaţia claselor în 1989 în judeţul Covasna

(în condiţiile în care în judeţ erau de 24% români şi 75% maghiari)

Tab. 9

	Total secţii	Secţii române		Secţii maghiare	
Cls. X	66	37	56%	29	44%
Cls. IX	68	41	60%	27	40%
Cls. XI	37	22	59%	15	41%
Cls. XII	34	21	61%	13	39%
Total	205	121	**59%**	84	**41%**

Situaţia claselor în 1990 în judeţul Covasna

(în condiţiile în care în judeţ erau 23,4% români şi 75,2% maghiari)

Tab. 10

	Total secţii	Secţii române	Secţii maghiare

Cls. X	67	16	23%	51	77%
Cls. IX	65	15	23%	50	77%
Cls. XI	25	6	24%	19	76%
Cls. XII	26	6	23%	20	77%
Total	183	43	**23,5%**	140	**76,5%**

Se poate observa cu uşurinţă că deşi clasele româneşti au fost reduse, acest lucru a constituit o corectare a unei nedreptăţi făcute populaţiei maghiare în epoca comunistă, când peste jumătate din secţii erau în limba română deşi în judeţ românii erau doar 24% din totalul populaţiei. Modificarea care s-a produs a fost o corectare a situaţiei, creşterea numărului de secţii în limba maghiară fiind normală şi conform proporţiei populaţiei din judeţ.

B. Plecarea profersorilor. După vacanţa de iarnă profesorii români au fost puşi în faţa faptului împlinit adică li s-a spus că nu mai au ore la şcolile unde erau titulari deoarece acestea se reorganizaseră. Li s-au dat adeverinţe al căror conţinut era *"Prin prezenta aducem la cunoştinţă că, în urma restructurării învăţământului după criteriul limbii de predare nu mai putem asigura catedră de ……. în limba română la liceul nostru, domnului ……Am eliberat prezenta spre a-i servi la obţinerea unui post prin transfer"*. Profesorii români au primit asigurări din partea colegilor maghiari că pot rămâne în continuare la posturi dacă vor preda în limba maghiară. S-au desfăşurat acţiuni sistematice de organizare a opoziţiei elevilor maghiari care au început să-şi manifeste dezacordul faţă de primirea profesorilor români la oră. Aceştia chiar erau sfătuiţi de colegii lor maghiari să nu mai meargă la ore pentru a nu tensiona atmosfera. Influneţaţi de adulţi, elevii maghiari au trecut uşor de la renunţare la ura împotriva limbii române, ajungând să discute între ei tot timpul faptul că toţi profesorii români trebuie să plece de la ore fiind acceptaţi doar cei maghiari, sau să refuze să scrie în limba română, urmând exemplul profesorilor lor care au refuzat să intre la orele claselor cu limba de predare română. În ciuda acestor evenimente au existat şi puţine cazuri de elevi maghiari sau părinţi de elevi maghiari care nu au agreat ideea trecerii la secţia maghiară şi au cerut să studieze în continuare în limba română. Tensiunile între profesorii maghiari şi români au izbucnit după evenimentele din 1989 atunci când în acel haos de nedescris se putea face orice fără a se da socoteală cuiva. Înainte de aceasta nu au existat tensiuni între profesori, mai erau probleme cu unele cadre didactice dar

acestea erau cazuri izolate. Plecarea profesorilor români a fost motivată de maghiari ca fiind generată de dorinţa lor de a profita de ocazia oferită şi a se întoarce în locurile de proveniență de unde au fost aduşi forţat aici în perioada comunistă, prin repartiţie, (repartizările forţate ale absolvenţilor). Deşi poate că unii dintre aceştia au plecat datorită acestor motive nu se poate afirma că toţi au procedat la fel pentru că în primul rând li s-au desfiinţat locurile de muncă. Poate că pentru unii aceasta a fost o bucurie, dar pentru majoritatea a fost o mare suferinţă. Dacă ar exista anumite statistici privind media vârstei celor care au plecat s-ar putea verifica această ipoteză. Este de presupus că cei care ar fi plecat nu ar fi putut avea vârste prea mari, deoarece cei care trăiau de mai mulţi ani în zonă, chiar dacă la început au venit forţaţi, ulterior s-au integrat, şi-au creat o familie, o locuinţă. Cei care ar fi plecat ar trebui să fie tineri, veniţi în zonă de câţiva ani, având vârste în jur de 30 de ani. Dacă vârsta medie a celor plecaţi ar depăşi această cifră, argumentul maghiarilor privind plecarea românilor din zonă ar cădea. O altă cauză ar fi fost şi faptul că s-a redus norma didactică ceea ce a creat posturi libere în mai multe oraşe. Chiar şi elevii au fost nevoiţi să se transfere la licee din alte judeţe sau să se mute vremelnic acolo, cum a fost cazul a 129 de elevi de la secţia română de la Liceul Sanitar Odorhei care au plecat în refugiu vremelnic la Liceul Sanitar din Braşov, sau cel al Liceului Pedagogic din Odorhei care s-a mutat la Topliţa.

În 1989-1990 foarte multe cadre didactice au părăsit posturile ce le deţineau la momentul respectiv. Dintr-un total de 742 de cadre didactice de naţionalitate română existente în judeţul Harghita la începutul anului 1990, au mai rămas numai 525 în anul 1998, restul fiind transferaţi sau detaşaţi. În anul şcolar 89 – 90 au plecat cei mai mulţi profesori români în număr de 228 dintre care 54 de la şcoli româneşti. În anul următor nu a mai plecat niciunul, în schimb au venit 17 profesori români, acest fapt arătând şi începutul liniştirii situaţiei. În cei 7 ani următorii, din 1991 până în 1998 au plecat anual nu mai mult de 9 profesori pe an, astfel că în total au fost 49 de cadre didactice române care au părăsit zona, dintre care 48 de la şcoli româneşti. Cifra aceasta a fost contrabalansată de cei care au venit anual în zonă, şi anume 43 de profesori români. Astfel că din 1989 până în 1998 au plecat 337 de cadre didactice dintre care 277 de profesori români (102 de la şcoli româneşti şi 175 de la şcoli maghiare) şi 60 de profesori maghiari şi au venit 254 de cadre didactice dintre care 60 de profesori români şi 194 de profesori maghiari. Din aceasta a rezultat un deficit de 83 de cadre didactice în judeţul Harghita. O parte din cei ce au plecat constituie aceia care pe vremea dictaturii au fost obligaţi să vină aici, iar în acea perioadă având posibilitatea

să opteze şi ca atare să se retragă spre zonele de proveniență. La fel s-a întâmplat şi cu alte cadre tehnice, sanitare făcând ca ulterior judeţul să nu dispună de profesionişti de diferite profile.

Situaţie cu cifrele privind mişcarea personalului didactic în judeţul Harghita în perioada 1990 / 17 oct. 1997

Tab. 11

			89/90	**90/91**	**91/92**	**92/93**	**93/94**	**94/95**	**95/96**	**96/97**	**97/98**	**Total**
Plecaţi		**R**	228		8	9	9	3	9	8	3	277
		M	20		6	2	6	4	4	9	8	60
Veniţi		**R**		17	7	2	3	11	6	11	3	60
		M		136	3	6	4	20	7	13	5	194
Plecaţi maghiari	În alte jud.		19		6		6	3	4	9	8	55
	În alte ţări		6	5								11
Plecaţi români din şcoli româneşti			54		8	8	9	3	9	8	3	102

Situaţia profesorilor plecaţi şi veniţi în Harghita

Tab. 12

	Total profesori	**Profesori maghiari**	**Profesori români**
Plecaţi	337	60	277
Veniţi	254	194	60

În privinţa judeţului Covasna la începutul anului 90 au plecat datorită restrângerii de ativitate 53 de cadre didactice, profesori de istorie, geografie, filozofie, matematică, fizică. Până la sfârşitul anului au mai plecat circa 120 de profesori care au fost nevoiţi să-şi caute locuri de muncă în alte judeţe. Până în mai 1991 au plecat din judeţul Covasna 307 cadre didactice de naţionalitate română, şi au venit 347 de profesori de naţionalitate maghiară.

Ca urmare a plecărilor masive de profesori români din judeţul Covasna iată care era situaţia generală în 1991 comparativ cu 1989 :

Situaţie privind numărul cadrelor didactice în 1989 şi 1991

Tab. 13

Anul	**1989**		**1991**	
Total profesori	1792		1832	
Profesori maghiari	1305	***72,9%***	1652	***90,2%***
Profesori români	487	***27,1%***	180	***9,8%***

În anul 1991 din 173 de profesori care predau limba română 102 erau de naţionalitate maghiară. Din totalul de 85 de unităţi doar 33 aveau clase cu limba română de predare iar 68 de localităţi nu aveau nici o formă de învăţământ în limba română. Se înregistra în judeţ o lipsă de 550 de profesori, 74 de limbă română, 54 de limbi străini, 47 de biologie, 26 de geografie, 57 de istorie, 35 de matematică, 22 la fizică, 145 alte specialităţi. În judeţul Covasna în anul 1991 era un procent de 23,5% profesori necalificaţi, iar în Harghita un procent de 22,7%, iar actualmente în judeţul Harghita el este de 14,5%.

C. Schimbarea cadrelor de conducere. Un moment important în procesul de separare a şcolilor, din judeţele Covasna şi Harghita, a fost alegerea noilor directori, după evenimentele din decembrie 1989. Astfel, în judeţul Harghita, acest lucru s-a realizat între 10-12 ianuarie 1991. Foştii directori au fost consideraţi compromişi şi înlocuiţi cu maghiari. Se pare însă că de partea maghiară nu s-a ţinut cont de acelaşi criteriu, acela al activităţii din trecut, în aceste funcţii de conducere fiind numiţi în unele cazuri, foşti activişti maghiari.

La 1 februarie 1990, în judeţul Harghita, din totalul de 197 de directori şi directori adjuncţi ai şcolilor, doar 32 erau români - 12 directori şi 20 de directori adjuncţi. Mai târziu, s-a ajuns ca din 221 cadre de conducere, doar 48 să fie români, în condiţiile în care la 1 septembrie 1989 din 194 de directori şi directori adjuncţi 117 erau maghiari şi 77 erau români.

La 1 septembrie 1990, s-a produs un proces similar în judeţul Covasna, din 64 directori de şcoli, doar 7 fiind români.

Situaţia cadrelor de conducere din şcoli în Harghita

(în condiţiile în care în judeţ erau 14% români şi 84% maghiari)

Tab. 14

	1989		**Febr 1990**		**Ulterior**	
Total	194		197		221	
Maghiari	117	***61%***	165	***84%***	173	***79%***
Români	77	***39%***	32	***16%***	48	***21%***

Bineînţeles că pentru români, atunci, aceste schimbări au fost foarte dureroase, dar aceste cifre nu sunt de loc înspăimântătoare deoarece ele respectă proporţia etnică a zonei. Aceste evenimente nu s-ar fi întâmplat dacă înainte de 1989 aceste proporţii ar fi fost respectate.

D. Schimbarea denumirilor instituţiilor şcolare. Alt moment important după evenimentele din 1989 a fost înlocuirea denumirilor unităţilor şcolare, astfel : Liceul de Matematică-Fizică din Sfântu Gheorghe - "Székély Miko Kollegium", Liceul Industrial nr.2 Târgu Secuiesc - "Gabor Áron", Liceul Industrial Baraolt - "Baroti Szabö David", etc. În judeţul Covasna mai rămăseseră cu nume româneşti doar două licee, o şcoală generală şi trei grădiniţe. La Gheorgheni în judeţul Harghita, la fel, majoritatea şcolilor au primit numele unor personalităţi secuieşti sau maghiare. şi aici era normal, ca dacă liceul era maghiar să poarte un nume maghiar. Ceea ce s-a reproşat a fost faptul că în multe cazuri numele respective au fost ale unor personalităţi care au denigrat România sau care au instigat la ură a românilor, cum ar fi de exemplu cazul lui Petöfi Sándor care în poezia "Viaţă sau moarte" incită la agresivitate şi revoltă.

"Împotriva acestor gunoaie / Ce de mult te despoaie / Şi-ţi ameninţă viaţa, moşia / Ridică-te şi înfruntă urgia / Vino la judecata cea mare / Ca prieteni nu v-am fost buni / Primiţi-ne azi ca stăpâni / Ridică-te deci popor maghiar / Veacuri de luptă şi izbândă / Să fie zadarnice oare, / Am luptat ca leii, i-am înecat în sânge, / Iar azi aceşti păduchi să ne mănânce?"

E. Probleme privind materialele unităţilor şcolare.

O altă controversă a ţinut de baza materială a liceelor, afirmându-se că aceasta a fost preluată de liceele maghiare, acelaşi lucru întâmplându-se şi cu arhivele. Pentru argumentare s-a oferit cazul Liceului Industrial nr.2

(actualul "Mihai Viteazu" din Sfântu Gheorghe, a cărui arhivă a fost preluată în întregime de Liceul "Mikes Kelemen".

F. Repartizarea fondurilor.

Odată cu separarea şcolilor au trebuit bineînţes să fie rezolvate şi problemele privind fondurile alocate acestora, creându-se astfel premiza apariţiei nemulţumirilor şi discuţiilor legate de repartizarea banilor. De exemplu s-a afirmat că în 1990 – 1991 au fost finanţate în mod discriminatoriu, liceele româneşti primind fonduri mult mai mici decât cele maghiare, în acest sens aducându-se ca argumente sumele primite de liceele maghiare, comparativ cu cele primite de liceele româneşti: Liceul "Marton Aron" Miercurea Ciuc – 6.834.000 de lei, Liceul "Tamasi Aron" Odorheiu Secuiesc – 6.598.000, Liceul Pedagogic Odorhei – 5.642.000, Liceul "Marin Preda" – 888. 000.

S-a afirmat de asemenea şi reciproca, spunându-se că în 1997 – 1998 liceul teoretic "Dr. Boros Fortunat Kozepiskola" din Zetea având un număr de 900 de elevi a primit ca fonduri 400.000.000 de lei în timp ce şcola din Casin cu numai 6 elevi a primit o sumă de şapte ori mai mare. Aceleaşi nemulţumiri sunt prezente şi la alţi.

Pentru lămurirea problemei prezentăm situaţia investiţiilor efectuate în judeţ :

Situaţie privind investiţiile efectuate în unităţile de învăţământ ale judeţului în perioada 01.01.1991 – 30.09.1997

Tab. 15

Nr crt.	Anul	Plăţi efectuate pentru investiţii - total mii lei	Din care pentru şcolile cu predare în limba :	
			Română	**Maghiară**
1	1991	38.800	50%	50%
2	1992	63.614	51%	49%
3	1993	373.887	62%	38%
4	1994	990.933	40%	60%
5	1995	2.391.287	42%	58%
6	1996	5.519.933	61%	39%
7	30 sept.1997	8.796.286	60%	40%
	Total	18.174.740	**52,3%**	**47,7%**

Se poate constata că nemulţumirile maghiarilor ar fi mai îndreptăţite deoarece sumele repartizate nu sunt nici pe departe apropiate de proporţia unităţilor şcolare româneşti şi maghiare, din judeţ.

G. Onestitatea la diverse examene. Printre problemele care au creat şi continuă să creeze suspiciuni sunt şi cele legate de corectitudinea concursurilor, examenelor şi discriminările care se fac în acest sector. Astfel că unii profesorii români de la un anumit liceu consideră că elevii maghiari sunt favorizati în cadrul olimpiadelor, deoarece lucrările lor sunt corectate numai de profesori maghiari, în timp ce lucrările elevilor români sunt corectate şi de profesori români şi de profesori maghiari. Ei spun că aceasta se bazează şi pe faptul că la faza următoare ajung doar elevi maghiari care acolo obţin note foarte mici. Această situaţie nu a fost însă confirmată de inspectorii şcolari români, însă nu ni s-a oferit nici o statistică privind elevii de la olimpiade şi rezultatele lor. În schimb profesorii din alte oraşe îi acuzau pe cei de la acest liceu de faptul că fac discriminări şi cunosc subiectele date la olimpiade deorece ei sunt cei care le compun. S-a mai susţinut faptul că la unele şcoli din judeţul Harghita, după reorganizarea învăţământului, s-au suplimentat locurile pentru elevii maghiari, aceştia nemaidând examen. Alte probleme se pun la examenul de bacalaureat unde există suspiciuni în privinţa notării, afirmându-se că elevii pot fi depunctaţi dacă dau peste un profesor naţionalist.

H. Concluzii. Prin măsurile luate au fost create, în mod artificial, două sisteme paralele de învăţământ, s-a destabilizat reţeaua şcolară prin trecerea elevilor în clase cu predare numai în limba maghiară şi prin faptul că elevi care până în clasa a XI–a învăţaseră în limba română au susţinut examenul de bacalaureat în limba maghiară, s-au indisponibilizat sute de cadre didactice de naţionalitate română, cărora li s-au desfiinţat catedrele. În felul acesta, în cele două judeţe a apărut o criză de profesori calificaţi, la ambele secţii, şi s-au creat stări de tensiune între profesori şi elevi, români şi maghiari. Aceasta a dus la marginalizare, la izolare, la diminuarea comunicării. Printre consecinţele esenţiale ale acestui fapt a fost şi îngreunarea învăţării celor două limbi, româna de către maghiari şi maghiara de către români. Când elevii români şi maghiari studiau în aceeaşi şcoală învăţarea celor două limbi se făcea de la sine, cu uşurinţă şi de către unii şi de către alţii, datorită raporturilor permanente pe care le aveau unii cu alţii, în care era folosită cînd româna când maghiara. Această posibilitate de a

auzi, zilnic, vorbindu-se în preajmă o anumită limbă uşurează mult procesul de asimilare a limbii respective. Cu toate acestea nu trebuie ignorat faptul că încă mai există şi şcoli mixte unde acest lucru se poate face în continuare, deci argumentul de mai sus deşi nu este de ignorat, nu constituie însă nici un element care să demonstreze că maghiarii nu vor să înveţe limba română. Marea problemă pe care a pus-o separarea şcolilor a ţinut de modul ilegal în care s-a făcut la început şi de atitudinile ostile care s-au manifestat atunci faţă de profesorii români. Pentru români ea a fost văzută ca reprezentând un pas făcut de maghiari spre obţinerea autonomiei maghiare în zonă. Acest lucru nu poate fi însă susţinut deorece conform articolului 32 din Constituţia României ei au dreptul la instruire în limba maternă la toate nivelurile şi formele de învăţământ, iar articolul 42 le oferă dreptul de a înfiinţa şcoli în limba natală. Pentru maghiari aceasta a fost o ocazie unică de a-şi îndeplini anumite dorinţe şi drepturi. Li se poate reproşa pe bună dreptate faptul că au făcut-o într-un mod ostil, şi că puteau să aştepte liniştirea stării în ţară şi apoi să-şi ceară drepturile. În acest caz însă cu siguranţă nu obţineau tot ceea ce au obţinut atunci, chiar dacă aveau dreptul la acestea.

III. Limba, factor de nemulţumiri şi revendicări, în trecut şi prezent.

Probleme determinate de limbă se datoresc în special lipsei de educaţie multiculturală, unei frici permanente de asimilare, de pierdere a identităţii care este în mintea tuturor. Ea este întreţinută pornind de la proporţia etnică, şi generează o luptă stupidă care poate degenera şi lua diverse forme mai greu de identificat. În zonă ar trebui ca ambele limbi, româna şi maghiara să se vorbească curent, fără ca acest fapt să trezească nici un fel de animozităţi. Din păcate există locuri unde maghiarii nu cunosc limba română, după cum există mulţi români care nu cunosc limba maghiară. Românii le reproşează maghiarilor că deşi au posibilitatea de a învăţa limba română în şcoli ei nu o fac întotdeauna, maghiarii le reproşează românilor că în zonă limba maghiară ar trebui să aibă acelaşi statut cu limba română dar nu are. Aceasta la nivel oficial deoarece la nivelul realităţii, în viaţa de zi cu zi, limba maghiară se foloseşte mai mult decât cea română, situaţie normală, având în vedere numărul maghiarilor de 3-5 ori mai mare decât al românilor. Faptul acesta nu constituie însă nicidecum o ofensivă a maghiarilor sau o acţiune de înlocuire a limbii române, el fiind de mult timp aşa; şi în vremea comunismului se vorbea maghiara, chiar mai mult decât

acum. Bineînţeles că toate aceastea fac ca românii din zonă să se simtă mult mai tensionaţi, pentru cei veniţi de curând acest sentiment fiind mult mai puternic.

A. Cadre didactice şi şcoli. În prezent nu numai în şcolile româneşti se simte o lipsă de cadre calificate ci şi în şcolile maghiare, situaţie caracteristică şi altor judeţe, nu numai acestei zone. La catedrele de limba română numărul celor necalificaţi se ridica la un procent de 30,4% în Covasna şi 29,8% în Harghita. Actualmente în Harghita la limba română procentul celor necalificaţi este de 30,7%, iar la limba maghiară de 18,3%.

În anul şcolar 1990 – 1991, în judeţul Covasna, din 243 profesori care predau limba română, 120 (49,4%) erau secui şi 123 (50,6%) erau români, iar în Harghita din 309 profesori de limba română 185 (59,9%) erau maghiari şi 124 (40,1%) erau români. |inând cont de structura etnică a zonei, aceste cifre nu sunt de loc anormale, ele chiar avantajându-I pe români. Frica ce se încearcă să se inoculeze privind aceste cifre sau altele se bazează pe o prejudecată foarte puternică şi anume aceea că limba română nu trebuie predată decât de români, alţii nefiind în stare să facă acest lucru chiar dacă au o diplomă universitară în acest sens. Această idee că maghiarii nu cunosc limba română, indiferent de studiile pe care le au ţine de imaginea negativă care s-a format referitor la etnicii maghiari, cărora le sunt imputate diverse fapte şi atitudini, de la ura şi refuzul faţă de limba română până la distorsionarea şi eliminarea ei. Nu trebuie să uităm totuşi că în alte ţări există profesori români care predau diverse limbi, chiar dacă ei nu au naţionalitatea respectivă şi nu au studiat de mici în limbile respective, iar pe ei nu îi contestă nimeni.

Situaţia cadrelor didactice în judeţul Harghita la 17 oct. 1997

Tab. 16

Specialitatea	**Total**	**Cadre calificate**		**Suplinitori**	
Educatoare	1090	982	90,1%	108	9,9%
Învăţători	1238	1165	94,2%	73	5,8%
Maiştri	230	218	95%	12	5%
Educatori în şcoli speciale	109	88	81%	21	19%
Profesori	3755	3213	86%	542	14%
Total	**6422**	**5666**	**89%**	**756**	**11%**

Situaţia cadrelor didactice din punct de vedere al materiilor predate

Tab. 17

Materii	Total	Profesori		Suplinitori	
Limba română	460	352	76,5%	108	23,5%
Limba maghiară	291	246	74,5%	45	15,5%
Matematică	405	402	99,25%	3	0,75%
Fizică	287	284	98,95%	3	1,05%
Chimie	230	227	98,7%	3	1,3%
Istorie	326	281	85,9%	46	14,1%
Filosofie	32	32	100%	-	-
Economie	35	35	100%	-	-
Geografie	322	289	89,8%	33	10,2%
Biologie	265	238	89,8%	27	10,2%
Educaţie fizică	341	308	90,4%	33	9,6%
Muzică	281	248	88,3%	33	11,7%
Psihologie	46	46	100%	-	-
Limba franceză	221	190	86%	31	14%
Limba engleză	217	162	74,7%	55	25,3%
Limba germană	140	104	74,3%	36	25,7%
Limba rusă	42	42	100%	-	-
Desen	253	241	95,3%	12	4,7%
Lucru manual	69	69	100%	-	-
Alte discipline	104	-	-	104	100%
Total	**4368**	**3796**	**87%**	**572**	**13%**

Cadre venite pentru anul şcolar 1997 – 1998

Tab. 18

	Număr
Învăţători - educatoare de la licee pedagogice	104 (titulari)
În urma concursului	184 (titulari)
După concurs	21 (suplinitori cu diplomă)
Total	**309**

Una din problemele delicate a fost a ceea a învăţământului românesc din acele localităţi, în care maghiarii sunt aproape 100%, puţinii copii români neavând posibilitatea de a studia în limba română. Pentru fiecare etnie limba este simultan un indicator al identităţii culturale, face parte din nucleul ei. Şcoala în limba română este problema vieţuirii românităţii în zonă.

În multe din aceste localităţi, situaţia aceasta s-a rezolvat, creându-se clase româneşti chiar dacă numărul copiilor nu satisfăcea numărul minim cerut de lege pentru înfiinţarea unei clase. Astfel că s-au înfiinţat clase chiar şi pentru un elev. Trebuie menţionat că şi înainte de 1989 existau astfel de localităţi unde nu erau şcoli româneşti, iar actualmente chiar dacă încă mai există asemenea localităţi cu foarte puţini români unde nu sunt şcoli româneşti, problema acestora va fi rezolvată, dar depinde şi de cadrele didactice disponibile cât şi de fondurile disponibile.

Situaţia claselor care funcţionează cu un număr de elevi sub efectivul minim în unităţile de învăţământ din judeţ

Tab. 19

Nr. crt.	Denumirea şcolii	Profilul / clasa / secţia	Nr. de elevi	Observaţii
1.	Liceul Teoretic Octavian Goga - Miercurea Ciuc	Matematică-fizică învăţământ de zi Cls. a X-a Cls. a XI-a Secţia română	 6 elevi 8 elevi	Nu există altă unitate şcolară cu acest profil în localitatea Miercurea-Ciuc la secţia română
2.	Liceul Teoretic "Sf Nicolae" – Gheorgheni	Filologie Învăţământ de zi Cls. a IX-a Secţia română	 8 elevi	Este singurul liceu cu predare în limba română. Elevii au optat pt acest profil.
3.	Grup Şcolar Minier – Bălan	Cls. a XI-a seral Secţia română	9 elevi	Sunt solicitări pentru continuarea cursurilor la seral
4.	Grupul Şcolar de Construcţii – Miercurea Ciuc	Cls. a IX-a, Şc.prof an I Şc.ucenici an I Secţia română	9 elevi 6 elevi 2 elevi	Singurul profil existent în judeţ
5.	Grupul Şcolar	Cls. a XIII-a seral	13	Doi elevi vor să treacă la alt

	Banyai Ianoş – Odorheiu Secuiesc	secţia maghiară	elevi	profil
6.	Şcoala generală Petöfi Sandor – Cristuru Secuiesc	Cls. a V-a Cls. a VI-a Cls. a VII-a Cls. a VIII-a Secţia română	1 elev 4 elevi 3 elevi 4 elevi	O altă unitate şcolară cu predare în limba română se află la distanţă de 30 de km în Odorheiu Secuiesc
7.	Şcoala generală nr.1 "Domokos Pal Peter" – Lunca de Sus	Cls. a V-a Secţia română	2 elevi	Aceşti elevi au frecventat cursurile ciclului primar într-o clasă cu predare simultană în localitate. Distanţa până la Miercurea-Ciuc este de 31 km.
8.	Şcoala generală nr 3 – Ditrău	Cls. I Secţia română	1 elev	Nu există posibilităţi de navetă care să permită unui copil de 7 ani deplasarea la cea mai apropiată unitate şcolară-20km
9.	Şcoala generală Băile Tuşnad	Primar I – IV Gimnazial secţia română	6 elevi 4 elevi	Cea mai apropiată unitate şcolară se află în oraşul Miercurea-Ciuc la 30 de km.
10.	Şcoala generală nr 1 Tuşnad Sat	Cls. a VII-a Secţia română	4 elevi	Un elev a plecat din anul precedent
11.	Şcoala generală Lupeni	Cls. sim. I – III Secţia română	3 elevi 2 elevi	Părinţii solicită asigurarea posibilităţii de a frecventa cursurile în localitate. Cea mai apropiată şcoală este la 25 de km.
12.	Şcoala generală nr 1 "Dr Lukas Mihaly" – Plăieşii de jos	Cls. a V-a Cls. a VI-a Secţia română	3 elevi 2 elevi	Aceşti elevi au frecventat cursurile ciclului primar în localitate într-o clasă cu predare simultană. Nu există posibilităţi de navetă până la Miercurea-Ciuc sunt 40 de km.
13.	Şcoala generală Lăzarea	Cls. I Secţia română	1 elev	Părinţii elevului solicita acordarea dreptului la învăţătură, vârsta copilului nepermiţând efectuarea

				navetei.
14.	Şcoala generală Zetea	Cls. sim. I – IV Secţia română	3 elevi	Această clasă a fost înfiinţată pentru copiii muncitorilor de la şantier. Prima şcoală cu predare în limba română se află la 30 de km.
15.	Şcoala generală Benedek Elek – Filiaşi, Cristuru Secuiesc	Cls. a VII-a Secţia maghiară	4 elevi	Celelalte clase funcţionează cu un efectiv normal.
16.	Şcoala generală Şoimoşu Mic	Cls. sim. Gimnaziu	6 elevi	Localitate izolată, (7 km) fără mijloace de transport.
17.	Şcoala generală Jolotca – Ditrău	Cls. a VII-a Secţia maghiară	5 elevi	Localitate izolată (10 km) fără mijloace de transport. Celelalte clase funcţionează cu un efectiv normal.
18.	Şcoala generală Mătişeni – Comuna Mugeni	Cls. I – IV Secţia maghiară	5 elevi	Localitate izolată (5 km) fără mijloace de transport.
19.	Şcoala generală Forţeni – Comuna Bisericani	Cls. a V-a Cls. a VI-a Cls. a VII-a Cls. a VIII-a	9 elevi 5 elevi 5 elevi 8 elevi	Localitate izolată (5 km) fără mijloace de transport.
20.	Şcoala generală Capul Corbului – Comuna Corbu	Cls. I, Cls. a II-a Cls. a IV-a	1 elev 1 elev 1 elev	Localitate izolată (12 km) fără mijloace de transport.
21.	Şcoala generală nr 3 Tilalamaş – Comuna Ditrău	Cls. I – IV Secţia română	5 elevi	Localitate izolată (7 km) fără mijloace de transport.
22.	Şcoala generală nr 5 Moglăneşti – Topliţa	Cls. sim. I – III	3 elevi	În acest cartier totdeauna a funcţionat şcoala
23.	Şcoala generală Corund	Cls. sim. I – II	2 elevi	Distanţa la prima şcoală cu predare în limba română este de 30 de km.
24.	Grădiniţa cu program prelungit	Secţia romînă	6 copii	La solicitarea părinţilor copiilor şi a cadrelor de

	nr 1 – Vlăhiţa			poliţie care au copii pentru învăţământul preşcolar
25.	Grădiniţa Filpea – Comuna Subcetate	Secţia română	8 copii	În condiţiile actuale copii nu beneficiază de pregătire pentru şcoală, integrarea lor în clasa I şi adaptarea la cerinţele şcolii nu se poate realiza. Nu au altă posibilitate de frecventare a altei grădiniţe datorită distanţei de peste 5 km.

B. Semnificaţia limbii

Identitatea lingvistică a membrilor unei comunităţi etnice este marea distinctivă ce leagă şi crează comuniune între ei, dar îi şi deosebeşte de cei din afară. Limba română ca limbă a populaţiei majoritare este limbă naţională, iar pentru minorităţile naţionale este limbă de contact şi nu mai puţin limbă de cultură. Însuşirea ei de către orice minoritar nu constituie în nici un fel o ameninţarea la identitatea proprie naţională şi etnică, ci dimpotrivă o deschidere spre societate şi cultură ca mediu integrator : *"câte limbi ştii aşa om eşti"*. Pentru fiecare etnie însă, limba este simultan un indicator al identităţii culturale, face parte din nucleul ei.

În zona Covasna şi Harghita, copiii nu-şi pot forma în nici un fel conştiinţa de minoritari, pentru că aici românii sunt minoritari. Copiii nu ştiu numărul românilor nici al maghiarilor, ei văd, simt că sunt minoritari numai în afara zonei, iar dacă ajung la conştiinţa de minoritari de la 3, 4, 7 ani aceasta se datorează faptului că le este introdusă de către adulţi, li se inoculează conştiinţa de minoritari cu un întreg cortegiu de sentimente, stări de spirit, mai mult sau mai puţin pozitive. Când vine şcoala cu obligativitatea învăţării limbii române, ei aud că trebuie să înveţe româna ca matematica şi fizica. Aici ar trebui să intervină părinţii pentru a le creşte interesul pentru aceasta. *"Ca etnic maghiar la şcoală poţi întâmpina dificultăţi. Dacă dai examen în limba română obţii puncte în plus, dar dacă găseşti un profesor român naţionalist poţi fi depunctat"*. Tot ceea ce se cere este mai multă loialitate, mai mult interes pentru învăţarea limbii române de către cetăţenii maghiari. Sunt puţini etnici maghiari care-şi învaţă copiii de mici limba română pe care o ştiu. Mulţi s-au plâns că limba română este o sarcină în plus. Învăţarea limbii române datorită obligativităţii ei a devenit o

povară în special pentru cei ce trăiesc izolaţi în sate unde se întâlneşte un procent de aproximativ 90% maghiari, iar singura preocupare o constituie asigurarea traiului. Acest fapt îi determină pe maghiari să simtă venirea românilor în zonă ca un atentat la identitatea lor, deoarece consideră că astfel vor fi defavorizaţi, li se va cere ceva în plus şi anume vorbirea cât mai des, a unei limbi străine, respectiv a limbii române. Ori maghiarii nu-i mai consideră maghiari pe cei ce şi-au pierdut limba şi consideră că maghiarii care trăiesc în alte localităţi şi vorbesc aproape în permanenţă limba română au o identitate foarte labilă. Pentru ei atributul de maghiar este o noţiune goală. Fiind majoritari în această zonă, numită şi |ara Secuilor, o insulă într-un ocean de românitate ei se agaţă cu încrâncenare de limba maternă, deoarece aceasta este pentru ei o pecete, singurul element care îi face să se simtă încă maghiari. Astfel iau naştere problemele legate de învăţământ şi cultură, deoarece simt că îşi pierd identitatea maghiară fără cultura maghiară. De aici rezultă şi meticuloasa organizare etnică în zeci de asociaţii, ligi şi fundaţii, cât şi preponderenţa cărţilor în limba maghiară care se găsesc în librării.

În privinţa dezvoltării vieţii ştiinţifice maghiare, se poate spune că există două facultăţi şi treizeci de secţii de specializare cu predare completă în limba maghiară, la Universitatea "Babeş – Bolyai" din Cluj, şi alte secţii la Institutul de Teatru şi Institutul de Medicină din Târgu Mureş. Pretenţia de a avea învăţământ superior în limba maternă în toate specialităţile ridică o serie de probleme privind, posibilităţile financiare ale statului, posibilităţile de angajare ulterioare. De partea maghiară argumentaţia se bazează pe dificultatea învăţării termenilor de specialitate în limba română şi asimilării materiilor şi ca urmare greutatea de a se impune în ceea ce priveşte cunoştinţele şi talentul. Problema înfiinţării unei universităţi în limba maghiară a stârnit şi mai multe discuţii privind drepturile şi pretenţiile minorităţilor, în special cea maghiară. De către români este considerată o cerere exagarată, şi există diverse temeri privind imposibilitatea maghiarilor de a se acomoda, de a cunoaşte limba română, de a se integra în diversele meserii şi bresle. Altă frică este legată de faptul că statul român va plăti pregătirea unor viitori specialişti care după terminarea studiilor, necunoscând limba română se vor angaja în Ungaria, privând statul de posibilitatea recuperării banilor investiţi în pregătirea lor. În schimb de către maghiari este considerată o cerere absolut normală, ei având un drept atât istoric cât şi cultural şi simbolic de a avea această universitate, care a fost desfiinţată abuziv în 1959. Pentru ei ea reprezenta o instituţie simbol, în care era stabilitate, siguranţă, o atmosferă bună între profesori şi studenţi. După

schimbarea regimului comunist, odată cu revendicările tuturor privind bunurile confiscate, este absolut normală şi această cerere a maghiarilor.

C. Cunoaşterea limbii române.

"Nu vor să vorbească sau nu ştiu limba română ?" este întrebarea obsesivă, la care mulţi consideră că răspunsul este rea voinţa şi ura faţă de limba română. Dar problema este destul de delicată, prezentând mai multe aspecte. Unul dintre ele ar fi faptul că ei se simt jenaţi că nu vorbesc foarte bine limba şi consideră că vor fi luaţi în râs de români. Copiilor maghiari în clasa I le este foarte greu să se înveţe cu limba română, datorită faptului că până atunci ei nu prea au luat contact cu limba, în familie vorbindu-se limba maghiară. Chiar dacă părinţii cunosc totuşi româna puţini sunt cei ce vin în ajutorul copiilor, folosind-o din când în când în prezenţa lor : *"Nu o să vorbesc limba română în familie de dragul de a o învăţa copilul"* – maghiar din Harghita. *"În unele locuri copiii maghiari şi români până la şase ani când merg la şcoală nu au contact cu limba română iar când o învaţă, o învaţă ca pe o limbă străină. Lipsa cadrelor didactice calificate mai ales în clasele I-IV devine un handicap pentru învăţarea limbi române corecte pentru tot restul vieţii. Maghirii dau copiii în familii de români să înveţe limba română."* – maghiar din Covasna. Limba română este învăţată şi de copii maghiari însă acestora le este mai greu. Vecinii se înţeleg bine între ei, români cu unguri, oamenii simpli se înţeleg mereu fără probleme, sunt împreună la muncă şi la distracţii.

Şcolile româneşti separate de şcolile maghiare, fără voinţa lor, au rămas deschise în continuare oricărui copil maghiar care vrea să înveţe limba română, şi sunt destul de mulţi cei care continuă să înveţe în această limbă.

Situaţie privind cuprinderea în unităţile de învăţământ cu predare în limba maternă şi română, a populaţiei şcolare de naţionalitate maghiară

Tab. 20

Forma de învăţământ	Total populaţie şcolară maghiară	Numărul celor care învaţă în maghiară		Numărul celor care învaţă în română	
Preşcolar	59.871	46489	78%	13392	22%

Primar	92208	74000	81%	18208	19%
Gimnazial	103945	79379	77%	24566	23%
Liceal	81553	45282	54%	36271	44%
Profesional	22806	7249	32%	15557	68%
Total	**360383**	**252399**	**70%**	**107984**	**30%**

În concluzie se poate observa că situaţia nu este de loc îngrijorătoare, şi nu se poate afirma că există un dezinteres din partea etnicilor maghiari faţă de limba română.

D. Modul de predare a limbii române.

Pe lângă lipsa cadrelor apare şi problema metodei de predare a limbii române în şcolile maghiare *"limba română ar trebui predată ca o limbă străină"* – maghiar. Problema nu este cea a limbii ci a manualelor alternative care existau odată cu subsolurile paginilor cu indicaţii în limba maghiară după cum spunea o profesoară româncă din Harghita. Maghiarii consideră că învăţarea limbii române trebuie să fie atrăgătoare şi nu impusă.

Un exemplu de lăudat îl constituie Radio XXI unde se folosesc alternativ cele două limbi, transmisiunile făcându-se cînd în limba română când în limba maghiară. Acesta constituie o modalitate de educaţie multiculturală ce ajută mult şi la obişnuirea cu cele două limbi şi la însuşirea lor. |inând cont de specificul acesta poate că ar fi indicată şi introducerea în liceele româneşti a limbii maghiare, ca materie opţională. Pentru maghiari este o mare bucurie atunci când românii vorbesc limba maghiară, este însă păcat că nu se găsesc în librării manuale de învăţare a limbii maghiare fără profesor de genul celor care se găsesc pentru alte limbi. În mare parte tinerii români nu se mai întorc în locurile din care au plecat deoarece ei nu cunosc bine limba maghiară, iar aceasta a devenit o condiţie la angajare. Este normal ţinând cont de procentul populaţiei de etnie maghiară din zonă, însă mulţi susţin că toţi maghiarii cunosc limba română conştienţi fiind de necesitatea acesteia, în schimb o vorbesc doar când sunt nevoiţi. În schimb numărul tinerilor maghiari ce se întorc în zonă este mai ridicat, limba maghiară constituind un avantaj al acestora. Astfel s-a ajuns la situaţia că din cauza lipsei cadrelor la secţiile româneşti să se predea limba şi literatura română de către foarte mulţi suplinitori.

Şcolile româneşti se confruntă în primul rând cu lipsa cărţilor în limba română şi cu cea a altor materiale didactice, din acest punct de vedere şcolile

maghiare având o situaţie mult mai bună, datorită diverselor donaţii primite din partea unor instituţii din Ungaria. Astfel că a apărut şi problema diverselor materiale care se folosesc la ore de către profesorii maghiari, hărţi, manuale, care nu sunt în concordanţă cu manualele româneşti. Trebuie precizat totuşi, că în Ordinul ministrului nr 4787 / 29.08.1996 privind studierea limbii materne de către elevii aparţinând minorităţilor se spune (cap V, paragraful 5) *: " Pot fi folosite la clasă, ca materiale ajutătoare, cărţi primite ca donaţii către şcoli din partea unor instituţii din ţările de obârşie ale diverselor minorităţi (abecedare, caiete, cărţi de lectură, etc.) existente în biblioteca şcolii."* În unele localităţi, în care românii reprezintă 1 – 2% din populaţie o problemă este şi dificultatea de procurare a cărţilor româneşti, la serbări sau diverse ocazii în care se oferă premii, profesorii fiind nevoiţi să plece în alte localităţi pentru a cumpăra cărţi. *"Pentru învăţarea şi conservarea limbii de către minoritarii români ei trebuie să aibă mai întâi cărţi de literatură română. Este revoltător că la sfârşitul anului şcolar, vrând să cumperi cărţi de George Călinescu, nu le găseşti decât foarte greu. Cei de la difuzarea cărţii trebuie să se ocupe de difuzarea cărţilor de limba română."* – maghiar din Harghita.

Pentru românii de aici o problemă importantă este şi lipsa diverselor spectacole În limba maternă, care le accentuează sentimentul de marginalizare, de părăsire. O mare bucurie pentru ei ar fi dacă unele formaţii artistice, teatre, etc. ar susţine mai des reprezentaţii În zonă.

Concluzii generale:

1. Evenimentele din 1989 s-au produs datorită nerespectării criteriului proporţiei etnice În domeniul Învăţământului Înainte de această dată. Ele i-au marcat mult pe români, dând naştere la neÎncredere faţă de maghiari. Ele Încă sunt considerate abuzive, pentru lămurirea situaţiei recomandându-se prezentarea cât mai multor statistici privind situaţia dinainte de 1989 şi după 1989.
2. Actualmente numărul de unităţi şcolare, profesori, cadre de conducere, etc., este În cea mai mare parte proporţional cu numărul de locuitori ai celor două etnii.
3. În Învăţământ se constată o lipsă de cadre didactice, situaţie similară de fapt şi altor judeţe.
4. În unele locuri, şcolile româneşti au o situaţia materială inferioară şcolilor maghiare.

5. Problema şcolilor româneşti În localităţile cu populaţie minoritară românească s-a rezolvat În mare parte prin Înfiinţarea de secţii chiar şi pentru un singur copil, şi se va rezolva şi În continuare acolo unde vor fi cereri În acest sens. Una dintre soluţii ar fi şi ca pe anumite zone să existe câte un autocar aparţinând Ministerului Educaţiei Naţionale care să preia zilnic pe copii răspândiţi În diferite localităţi şi să-i aducă Într-un centru şcolar mai bine organizat. Altă soluţie ar fi ca fondurile respective să fie alocate pentru primirea În cămine a respectivilor copii, care ar putea astfel să Înveţe Într-o unitate mai bine dotată. Toate acestea depind bine Înţeles de fondurile existente, fonduri ce pot fi suplimentate şi din alte surse neguvernamentale.
6. Există Încă localităţi unde limba română este puţin cunoscută sau chiar deloc.
7. În zonă se constată o lipsă de organizare a românilor şi o neputinţă de a se aduna la un loc În jurul unor organizaţii sau fundaţii, această situaţie ducÎnd la mărirea sentimentului de singurătate.
8. Lipsa de educaţie multiculturală dă naştere la diverse suspiciuni şi confruntări. Acest lucru se va rezolva În timp, atât românii cât şi maghiarii Învăţând să accepte mai mult limba şi existenţa celuilalt. Normal ar fi ca În zonă sărbătorile unei etnii să fie bucurie pentru toţi, limbile să fie la fel de Îndrăgite şi la Îndemână de folosit. De exemplu, de 15 Martie maghiarii să le facă cinste românilor deoarece este ziua lor naţională, de 1 Decembrie românii să-i cinstească pe maghiari, deoarece este sărbătoarea lor naţională. Păcat Însă că trecutul imobilizează Încă simţirea şi gândirea.

În încheiere considerăm sugestive gândurile unei profesoare din Harghita care afirma : *“O viaţă de om care se poate număra în 14 ani, nu poate în nici un caz pune probleme relaţiilor interetnice, ci a sufletelor de oameni adunaţi la un loc, la bucurie şi durere, la bine şi la rău. Probleme este a omului care ar putea şi ar trebui să înţeleagă că alături de el este înainte de orice un OM, fie el român, maghiar, turc sau rom, care aşteaptă un zâmbet, o vorbă bună, o mână întinsă la nevoie”*.

Factori non-cognitivi ce influenţează desfăşurarea procesului de învăţământ

Eugen Androsiac

Necesitatea de a înfrâna sentimentele dăunătoare performanţei şcolare cu ajutorul altor sentimente fixate prin educaţie, morală şi coduri constituie un principiu fundamental pentru realizarea reuşitei şcolare.

În cadrul cercetării desfăşurate în Secuime am întâlnit indicatori ai stării de spirit din şcolile de la sate şi oraşe, diverse cazuri ce relevă impactul factorilor non-intelectuali asupra performanţei şcolare.

Semnificativ mi s-a părut faptul că mulţi profesori prezentau certurile dintre şcolarii mici într-o manieră de conflict interetnic. Ura dintre părinţii de etnie diferită începe să devină flagelul care distruge coeziunea grupurilor de elevi. Putem afirma că de fapt nu există conflicte interetnice ci există conflictele unei generaţii. Altfel spus, conflictul aparţine unei generaţii care, pe baza mecanismului percepţiei statice, oferă false extrapolări, false explicaţii pentru întreg. Întregul este reprezentat aici de imaginea asupra minorităţii maghiare, respectiv române.

Percepţia statică se defineşte ca o perspectivă în studierea societăţii sau individului prin care se încearcă descrierea, analiza şi explicarea ordinii sociale, a evenimentelor şi, în particular, a unor personalităţi; opusă percepţiei dinamicii, căreia îI este specifică studierea evoluţiei, transformării, schimbării celor amintite mai sus.

Încercarea conştientă sau inconştientă a părinţilor de a transfera, de a interioriza la nivelul elevilor aceste percepţii statice, determină conflicte în grupurile de şcolari români şi maghiari.

Explicaţiile fiecărui părinte român sau maghiar sunt percepute ca plauzibile de către şcolarul mic, dat fiind faptul că acest copil se află la stadiul moral în care valorile părinţilor sunt percepute ca atare şi sunt puse în practică tot ca atare. De aceea putem spune că la nivelul şcolarului apar false conflicte interetnice, aceste conflicte aparţin ideologiei unei generaţii, aparţin părinţilor, cu percepţiile lor statice.

Crearea unui context situaţional în jurul elevilor, dominat de disputele interetnice ce aparţin unei generaţii, este de natură a influenţa negativ coeziunea grupală, performanţa şcolară. Transferul percepţiilor statice parentale la nivelul şcolarului mic reprezintă un factor non-intelectual, ce are potenţa cauzală de a determina următoarele efecte:

1. Slaba concentrare asupra porcesului de învăţământ
2. Separatism artificial
3. Lipsa comunicării dintre şcolari şi a consensului
4. Nivelul scăzut de integrare al individului în cadrul grupului de elevi şi la nivelul societăţii
5. Motivaţia şcolarului este direcţionată spre alte obiective nerelevante pentru construirea unei personalităţi optimale
6. Îndoctrinarea de la vârstă fragedă poate da naştere mai târziu la "monştri extremişti naţionalişti", de exemplu în oraşul Cristuru Secuiesc unde românii sunt minoritari, copii "visează cântecul patriotic <noi suntem români>", este valabilă observaţia şi în regiunile unde populaţia maghiară e minoritară, dar în acest caz se cântă imnul secuiesc.

Soluţia este de a se acţiona pentru a se interioriza la nivelul şcolarului mic a unor cadre perceptive, astfel se formează o lupă prin care copilul va descoperi tot ce e mai atractiv la valorile colegului său ce se află în situaţia de majoritar sau minoritar.

Un alt factor non-intelectual care influenţează reuşita şcolară este stresul demografic. Acesta se defineşte ca o presiune, încărcare, solicitare ce îşi are izvorul în disconfortul provocat de goana după minimum demografic. Minimumul demografic desemnează efectivul necesar şi suficient ce asigură unui grup uman, etnic, perpetuarea biologică, culturală, etc. Minimumul demografic se mai concretizează şi prin faptul că o etnie nu se mulţumeşte doar cu minimum necesar perpetuării sale, ci doreşte ca să dispună de minimum ce-i asigură dominanţa asupra altor etnii conlocuitoare.

Acest fenomen de stres demografic a provocat confruntări în ceea ce priveşte achiziţionarea sau construirea de clădiri de învăţământ. În Odorhei se cunoaşte disputa privind clădirea liceului Marin Preda. Ambele etnii doresc această clădire de învăţământ pentru că în acest fel elevii care vor fi admişi aici vor spori o etnie sau alta din punct de vedere demografic.

Negativ pentru reuşita şcolară a elevilor este faptul că această dispută crează nesiguranţă la nivel individual şi de aici rezultă superficialitatea pregătirii, slaba motivare prin lipsa obiectivelor clare.

Alt factor implicat în reuşita şcolară este anxietatea identitară. Anxietatea este o stare afectivă caracterizată printr-un sentiment de nelinişte, insecuritate, de tulburare difuză, atât fizică, cât şi psihică, de aşteptare a unui pericol indeterminant în legătură cu care există incertitudini dacă I se poate face faţă cu succes. Ea apare ca o reacţie la stres.

Anxietatea identitară, pe lângă cele enunţate mai sus, are specificul de a-l determina pe individ să nu se simtă securizat că apartenenţa sa etnică este recunoscută pe un anumit teritoriu şi caută rădăcini bine implantate în istorie pentru a-şi asigura identitatea.

Goana după identitate, "războiul statuilor", confruntările pe plan simbolic provin din fenomenul de anxietate identitară.

În căutarea identităţii nu se reuşeşte întotdeauna să se găsească personalităţi sau fapte istorice elocvente şi se ajunge deseori la construirea artificială de eroi şi de legende.

Întrepătrunderea dintre ceea ce este real şi ceea ce este construcţie artificială duce la dificultăţi în realizarea manualelor de istorie.

Model sintetic – integrativ de înţelegere a relaţiilor dintre români şi maghiari

Corneliu Ştefan Liţă

Motto : "Adevărul nu v-a ajunge niciodată la cei de sus"
– român din Harghita

Începând cu anii `90 dintre nenumăratele probleme existente s-a repus în discuţie şi aceea a drepturilor minorităţilor etnice a căror situaţie în timpul dictaturii deşi nu a fost de nesuportat cum au încercat unii să afirme, totuşi a fost sub nivelul la care aceasta era în ţările din afara blocului comunist. Dintre cei care au avut de făcut cele mai multe revendicări au fost cum era de aşteptat maghiarii, care reprezintă cea mai numeroasă dintre minorităţile din România. În elanul paroxistic care i-a cuprins atunci mai ales pe maghiarii care erau majoritari în diferite zone, cum au fost şi sunt cei din Harghita şi Covasna, ei au trecut uşor de la bucuria eliberării de sub dictatură la extazul purificării etnice, de la cererile îndreptăţite privind drepturile minorităţilor la cereri exagerate cu caracter de privilegii. Toate cele întâmplate imediat după Revoluţia din â89 în Harghita şi Covasna au stârnit uimire neîncrezătoare urmată de indignare din partea românilor şi au constituit începutul unui conflict care acum pare de nerezolvat. Acele evenimente au reactualizat trecutul în minţile oamenilor şi au determinat ca acea zonă să reprezinte pentru mulţi "un butoi cu pulbere" care la o scânteie oricât de mică, întâmplătoare sau provocată, să sară în aer stârnind un conflict internaţional. În ultimul timp conflictele din jurul ţării şi delimitarea de noi graniţe care au avut loc în fostele ţări vecine U.R.S.S., Cehoslovacia, Iugoslavia, au accentuat această frică, au permanentizat-o, urmând să o transforme poate în predicţie ce se autoîmplineşte.

Pentru o înţelegere la rece, lipsită cât mai mult de prejudecăţi şi stereotipuri am încercat delimitarea ideilor forţă care există în acest mecanism de creere a conflictului, a fricilor primare care domină gândirea

celor implicaţi în acest joc psihologic, a acelor anxietăţi care pornesc toate de la evenimente reale, mai îndepărtate sau nu, a obsesiilor la care încă nu se poate renunţa. Am încercat modelarea acestui conflict pentru a se vedea mai bine rolul fiecărei părţi şi pentru a reuşi să se observe "pedalele" pe care unii pot apăsa în vederea exacerbării neînţelegerilor, sau pe care alţii le-ar putea slăbi încet şi desfiinţa apoi în vederea diminuării şi relaxării situaţiei. Modelarea presupune a realiza o reflectare a unui obiect extern, obiect de modelat. Orice teorie psihologică reprezintă o încercare de modelare a unui fenomen psihic, sau psihosocial.

Modelul este sintetic deoarece reuşeşte să surprindă contribuţia esenţială a fiecărei părţi la creerea şi accentuarea conflictului şi jonglarea cu toate acestea, şi este integrativ deoarece nu tratează separat toate aceste mentalităţi şi permite pătrunderea în acest mecanism global al neînţelegerilor.

Modelul sintetic – integrativ pe care îl propun implică două tipuri de demersuri : unul analitic, vizând descrierea şi caracterizarea succintă a fiecărei părţi împlicate, cu fricile caracteristice; altul sintetic, ţintind spre surprinderea situaţilor reieşite din interacţiunea şi configurarea specifică a componentelor desprinse.

Deşi la prima vedere în această confruntare sunt implicate doar două părţi, românii de o parte şi maghiarii de cealaltă, trebuie totuşi precizat că pentru o mai clară înţelegere este mult mai bine să fie luate considerate în considerare trei părţi şi anume românii din zona Harghita, Covasna, care sunt minoritari acolo, românii din celelalte judeţe, şi maghiarii fie ei din Harghita, Covasna, Bucureşti sau alte locuri din ţară. Mi-am permis să-i împart pe români în minoritari şi majoritari, dat fiind că zona în care trăiesc şi-a pus inevitabil amprenta asupra lor, determinându-le statutul, caracteristicile vieţii cotidiene, reprezentărilor pe care le au despre ei înşişi, mentalităţile pe care şi le-au format, care toate acestea au dus la structurarea unor frici elementare diferite. Pe maghiari nu i-am împărţit în funcţie de zonă, deoarece ei fiind o minoritate în adevăratul sens al cuvântului, acest fapt i-a făcut să nu fie foarte diferiţi, deşi şi la ei se poate vorbi de câteva caracteristici diferite, chiar dacă sunt animaţi de aceleaşi ţeluri şi anume dorinţa de îmbunătăţire permanentă a condiţiilor vieţii socio-economico-culturale ale maghiarilor.

Este foarte important de subliniat că cele expuse în continuare vor să arate modul în care s-au format anumite mentalităţi, plecând de la anumite credinţe şi percepţii ale unor evenimente. Unele dintre evenimente care au

dus la structurararea acestor obsesii au fost şi sunt reale altele mai puţin sau de loc, acest lucru întâmplându-se şi de o parte şi de cealaltă. De aceea nu trebuie să surprindă dacă unele dintre afirmaţiile pe care le folosesc pentru a exemplifica formarea acestor frici sunt considerate a fi nereale. Pentru oamenii este important ceea ce cred despre un eveniment, chiar dacă acest lucru contravine realităţii, ei acţionează conform credinţelor şi nu conform realităţii care pentru majoritatea este destul de ambiguă.

I. Majoritatea românilor din ţară cunosc vag situaţia din cele două judeţe, deoarece aceasta nu constituie nicidecum o prioritate a lor, nu au nici posibilităţi de a veni aici şi de a sta de vorbă cu cei de aici, şi nici nu îşi doresc acest lucru fiind o problemă care îi depăşeşte. Sursele lor de informaţii privind situaţia de aici sunt fie cele prezentate în mass-media, fie cele povestite de cei care au vizitat locurile, ori amintirile unor foste călători în zonă, ori cele câteva cărţi scrise pe temele aceasta. Puţinele reportaje de la televizor sau articole din ziare care dezbat această problemă prezintă aspecte mai mult sau mai puţin şocante privind diverse evenimente de acolo, ceea ce lasă o imagine destul de înfricoşătoare despre situaţia de acolo. Acestea împreună cu cele aflate de la diverşi cunoscuţi în legătură cu evenimentele trăite de ei, nu fac decât să consolideze reprezentările pe care oamenii le au deja, de mai demult cu privire la ceea ce se întâmplă în Harghita şi Covasna.

Toate aceste informaţii venite în ultima vreme întăresc o veche frică a românilor aceea a **cotropirii.** O teamă primară a românilor este legată de pierderea de teritorii fapt care îi face să vadă pe maghiari ca fiind nişte invadatori barbari care s-au instalat pe pământuri româneşti, şi vor să ocupe teritorii româneşti. Diversele evenimente întâmplate din 1918 au format percepţia că maghiairii niciodată nu au renunţat la aceste teritorii, au revendicat permanent pământuri româneşti şi nu numai, româneşti, aceasta ducând la conturarea imaginii maghiarului ca fiind un duşman al românismului. Din această idee forţă reies trei obsesii adiacente şi anume cea a holocaustului, a segregaţionismului şi a deznaţionalizării.

1. Obsesia holocaustului este susţinută de evenimentele întâmplate în 1940 – 1944 în Transilvania de Nord, distrugerea bisericilor, masacrele de la Ip şi Trăznea, pe care unii le consideră reexemplificate în 1989-1990 în Harghita şi Covasna, în 1990 la Târgu Mureş. Ea face apel la sentimente primare de groază, ură şi intransigenţă faţă de cei care au comis toate acestea, care oricând ar putea proceda din nou aşa. Maghiarii sunt percepuţi astfel ca fiind nişte "mâncători de români", drept urmare teama şi refuzul de a vizita acele locuri, în care consideră că nu sunt văzuţi bine, şi vor fi primiţi

cu ostilitate. Această reprezentare colectivă trezeşte foarte uşor sentimente naţionaliste extremiste îndemnând iraţional la un răspuns identic din partea românilor. Inevitabil sintagma cu care este identificată minoritatea maghiară este aceea de "criminali", iar cu astfel de oameni nu se discută. Discursurile în care se face apel la astfel de reprezentări constituie o acţiune de accentuare a acestei obsesii şi prin urmare de blocare a oricărui dialog.

2. Obsesia segregaţionismului este legată de o serie de evenimente, acţiuni şi cereri ale maghiarilor ca de pildă situaţia din 1952 – 1968 când în zona respectivă a existat Regiunea Autonomă Maghiară, cererile privind actuala autonomie pe criterii etnice şi culturale, acţiunile de separatism din învăţământ, acţiunile de izgonire a românilor din zonă în ani 1989 – 1990 precum şi lozincile strigate atunci în Harghita şi Covasna, cum au fost cele de genul *"Români plecaţi acasă" "Ardealul, pământ maghiar"*, etc., plângerile permanente făcute la organizaţiile internaţionale în care susţin că le sunt încălcate drepturile, acţiunile de persuasiune întreprinse în acest sens de lideri maghiari din Congresul American şi scrisorile de blam trimise liderilor români. Chiar întâmplările petrecute în Harghita şi Covasna după Revoluţie sunt explicate ca fiind rezultatul firesc al evenimentelor din decembrie 89 ale căror începuturi au fost de fapt o mişcare organizată de liderii maghiari pentru desfiinţarea dictaturii în zona unde trăiau mai mulţi maghiari, dezlipirea Transilvaniei de România, şi revenirea la vechea graniţă maghiară. Toate aceste acţiuni de intimidare pe care le-au făcut maghiarii au conturat în mintea românilor imaginea maghiarului dornic de a-şi însuşi pământuri româneşti, de a schimba graniţele actuale şi de a se proclama stăpân în zonă. Ori o astfel de percepţie, trimite cu gândul doar la imaginea unui duşman, care urmăreşte cu tot dinadinsul să păcălească în tot ceea ce face, fapt care din nou blochează orice tentativă de comunicare onestă.

3. Obsesia deznaţionalizării se datorează pe de o parte maghiarizării românilor făcută din 1940 până în 1968, apoi maghiarizării aproximativ a tuturor secuilor realizată până acum, (deşi secuii s-au considerat întotdeauna maghiari) pe de altă parte refuzului maghiarilor de a vorbi limba română, cerinţelor impuse românilor de a cunoaşte limba maghiară, ostilităţii arătate şcolilor româneşti şi bisericii ortodoxe, prin neacordarea spaţiilor sau autorizaţiilor de infiinţare, sau inexistenţei acestora două în unele localităţi, lipsei cărţilor româneşti din librării, precum şi slabei activităţi a unor organizaţii sau fundaţii culturale care i-ar putea aduna pe români la un loc şi le-ar da sentimentul că sunt solidari.

Aceste trei obsesii, a holocaustului, a segregaţionismului şi a deznaţionalizării trezesc şi conturează în mintea şi inima românului, la nivel colectiv două concluzii şi anume pentru cei care trebuie să vină în zonă sentimentul **pedepsei** la unii şi cel al **mesianismului** la alţii, iar pentru cei care rămân în afară zonei acela al **tolerantului excesiv** şi al **luptătorului pentru dreptate**

II. Interesant este că analizând aceleaşi lucruri la maghiari se evidenţiază faptul că ar exista aproape o imagine în oglindă şi reprezentările pe care le au ei despre români bazându-se pe informaţii venite tot prin mass-media de data aceasta maghiară, pe cele spuse de liderii lor, cele povestite de cei mai vârstă, şi cele trăite de ei alături de români. Toate aceste informaţii ajunse la ei întăresc o veche frică a maghiarilor aceea a **stăpânirii.** O teamă primară a maghiarilor este legată tot de pierderea de teritorii fapt care îi face să vadă pe români ca fiind nişte venetici care au fost primiţi pe pământuri maghiare, s-au răzvrătit împotriva celor ce i-au primit şi care acum nu mai recunosc dreptul lor milenar asupra acestor teritorii. Din această idee forţă reies trei obsesii adiacente şi anume cea a forţelor de ocupaţie, a schimbării compoziţiei etnice, şi a naţionalismului.

1. Obsesia forţelor de ocupaţie se fundamentează pe crearea în zonă a unor unităţi militare, care ar avea sarcina să-i supravegheze în tot ceea ce fac, pe faptul că în forţele de ordine, poliţie, armată, serviciile secrete sunt majoritari români sau numai români, pe existenţa mai multor şcoli româneşti decât maghiare, pe înfiinţarea forţată a Episcopiei Harghitei şi Covasnei deoarece nu întruneşte numărul de credincioşi necesari unei episcopii. Acestea construiesc în mintea maghiarului de rând imaginea unor români care fac ce doresc şi nu respectă drepturile minoritarilor comportându-se ca nişte stăpânitori.

2. Obsesia schimbării compoziţiei etnice îşi are rădăcini în acţiunile de industrializare făcute în regimul comunist când au fost aduşi foarte mulţi români în zonă sub pretextul lipsei forţei de muncă, iar unii maghiari au fost mutaţi în alte locuri din ţară, şi ea este întărită de unele recomandări făcute făţiş de anumite partide politice din opoziţie privind îmbunătăţirea configuraţiei etnice în zonă.

3. Obsesia naţionalismului este izvorâtă ca reacţie la acţiunile realizate în comunism privind românizarea unor şcoli maghiare sau alte asemenea evenimente interpretate ca neacordarea drepturilor cuvenite. Ea se bazează în esenţă şi pe un mecanism colectiv de proiecţie, prin care îi văd şi îi caracterizează pe alţii prin propriile caracteristici care nu pot fi

recunoscute, dar este sprijinită şi de existenţa unor partide politice româneşti de orientare naţionalistă şi mai ales de acţiunile şi afirmaţiile unor membri ai acestora. În mod inevitabil aceeasta îi face să se simtă într-o poziţie inferioară şi îi determină pe toţi cei cuprinşi de ea să aibă un comportament revendicativ cerând sprijinul tuturor pentru normalizarea situaţiei.

Aceste trei obsesii ale maghiarilor, a forţelor de ocupaţie, a schimbării compoziţiei etnice, şi a naţionalismului, care sunt perfect opuse celor româneşti activează şi delimitează în mintea şi inima maghiarului de rând, la nivel colectiv două tipologii şi anume **cel asuprit sau victima** care se străduieşte să obţină şi să menţină anumite drepturi ce i se cuvin şi **cel al alesului**, care urmăreşte realizarea misiunii de recâştigare a teritoriilor pierdute.

III. La nivelul românilor din Harghita şi Covasna, datorită evenimentelor trăite în viaţa cotidiană referitoare la comportamentul maghiarilor cât şi la cel al românilor din celelalte judeţe se structurează o frică primară ce ţine de sentimentul **asimilării**. Ei se simt izolaţi, cu multe probleme de care nu prea se interesează nimeni, străini în propria ţară, nereprezentaţi la nivelul ţării. De aici se desprind câteva obsesii ale lor şi anume cea a nedreptăţirii, a listelor negre, a marginalizării, şi a duplicităţii maghiarilor.

1. Obsesia nedreptăţirii porneşte de la idea că românii fiind o minoritate în zonă se simt frustraţi de anumite drepturi şi consideră că maghiarii fac discriminări atunci când este vorba de diverse acţiuni în care sunt implicaţi şi români şi maghiari, cum ar fi la angajări, la trimiteri în şomaj, la începerea unor afaceri, în privinţa reprezentării în parlament. Acest lucru face ca suspiciunile să fie prezente permanent, şi ca această idee să fie folosită şi ca scuză împotriva insucceselor obţinute. Ea a fost întărită şi de evenimentele de după 1989 când în şcoli au fost desfiinţate clase sau secţii româneşti, profesorii români au fost determinaţi să părăsească zona, unii români au fost maltrataţi sau li s-au distrus diverse bunuri şi pentru toate acestea nu s-au găsit vinovaţii. Ei se simt cu atât mai mult nedreptăţiţi pentru că nici măcar nu s-au recunoscut şi nu se recunosc aceste acţiuni care au avut loc împotriva lor.

2. Obsesia marginalizării este legată în special de folosirea limbii maghiare, şi este mai pregnantă la cei veniţi mai recent în zonă. Ea este determinată şi de greutatea găsirii unei locuinţe, întemeiată pe ideea că maghiarii nu vor să le ofere locuinţe sau să-i primească în gazdă. Cu toate acestea chiar şi cei care locuiesc de mult timp se simt neluaţi în seamă şi

excluşi. Nu sunt consideraţi de-ai locului, sunt văzuţi ca venetici şi prin urmare nu pot avea o contribuţie însemnată la rezolvarea problemelor. În întruniri sau diverse şedinţe se vorbeşte în limba maghiară chiar dacă printre participanţi sunt şi din cei care nu cunosc această limbă. Ei spun că maghiarii îşi văd de treaba lor şi îi tratează cu indiferenţă, ca şi cum nu ar exista.

3. Obsesia listelor negre este cea mai recentă obsesie şi nu este încă în conştiinţa tuturor, sau la românii din toate zonele de acolo. Ea a apărut odată cu evenimentele din 1989 când după spusele românilor maghiarii erau pregătiţi şi au scos imediat la iveală tot felul de liste cu diverse statistici privind elevi şi profesori români din şcoli, sau numele şi adresele românilor din fiecare cartier, stradă, bloc. Apoi au mai existat diverse liste pe care erau ameninţaţi că au fost trecuţi în vederea eliminării. Definitoriu pentru ea este faptul că românii nu se mai simt în siguranţă, le este teamă să vorbească despre problemele pe care le au în prezenţa maghiarilor şi chiar când aceştia nu sunt prezenţi destul de greu dau detalii despre diverse fapte. La aceasta a contribuit şi faptul că toate cercetările care au fost făcute în zonă de ziarişti, de parlamentari sau alte persoane n-au făcut decât să agite lucrurile fără să rezolve mare lucru. Ele i-au expus pe cei care au dat diverse declaraţii şi apoi i-au lăsat să se descurce singuri cu diversele presiuni la care au fost supuşi.

4. Obsesia duplicităţii se referă la faptul că românii au început să-i considere pe maghiari ca având "două feţe", sau mai bine spus două Eu-ri, unul care se folosit în viaţa cotidiană binevoitor şi normal, pe care l-am numit Eu minoritar, deoarece comportamentul dictat de el este acela al unui minoritar integrat perfect în viaţa societăţii şi a ţării, şi un altul care se activează ori de câte ori sunt se ajunge să se discutate probleme privind istoria şi drepturile asupra teritoriilor respective iar pe acesta l-am numit Eu imperialist. Această obsesia a românilor a fost întărită de evenimentele de după 1989 când mulţi dintre maghiari s-au transformat parcă instantaneu şi din prieteni au devenit duşmani cerându-le românilor să plece din zonă că nu îi mai pot suporta. La consolidarea ei contribuie şi afirmaţia români că emisiunile din mass-media în care se discută diverse probleme ale U.D.M.R.-ului au ca efect shimbarea comportamentul maghiarilor de rând faţă de români, modificare de mică amploare ca de exemplu faptul că nu se mai salută pentru câteva zile, sau sunt supăraţi şi nu mai vorbesc. De atunci, românii au observat că pentru ca relaţiile să nu se strice între ei şi maghiari, trebuie ca în discuţiile purtate să nu depăşească un anumit punct, şi anume să

nu aducă vorba despre cererile maghiarilor, despre documente şi dovezi istorice ale convieţuirii, sau alte asemenea lucruri.

Toate aceste patru obsesii ale românilor din secuime şi anume cea a nedreptăţirii, a marginalizării, a listelor negre şi a duplicităţii conturează din punct de vedere al caracteristicilor două tipologi şi anume **victima** cu variantele cel părăsit şi cel izgonit şi **conducătorul** sau salvatorul românismului.

IV. După cât se poate vedea chiar tipologiile celor trei categorii sunt aproape identice, şi unii şi alţii punându-se fie în postura, conducătorului fie în postura victimei. De o parte conducătorul în postura fie a "luptătorului pentru dreptate", fie a "alesul ce-şi conduce poporul spre slava binemeritată", fie a "salvatorului românismului", iar pe de cealaltă parte este victima fie ea de tipul "tolerantului călcat în picioare", sau a "pedepsitului" fie de tipul celei "asuprite", fie de tipul celei "izgonite" sau "părăsite". Percepţia acestor tipuri se face doar la nivelul grupului propriu, ea nu este identică la nivelul grupurilor în ansamblu, ci este transformată de fiecare în parte pentru a se încerca ştirbirea ei. De partea maghiară, tipul conducătorul român se transformă în tipul "securistului", "luptătorul pentru dreptate" devenind "agentul plătit pentru întreţinerea conflictului", iar "salvatorul românismului" devenind "securistul trimis în zonă pentru a controla". De partea română tipul conducătorului maghiar se transformă în tipul "iredentistului fără leac".

Din confruntarea tuturor acestor tipuri, realizate uşor forţat, i-a naştere cea mai mare obsesie, definitorie şi pentru unii şi pentru alţii, şi anume aceea a **contorizării etnice**. Ea constă în permanenta luptă privind respectarea proporţiilor etnice în toate acţiunile întreprinse, şi în verificarea riguroasă ca nu cumva aceasta să fie încălcată. Ea îi determină şi pe unii şi pe alţii să-şi pună mereu întrebări de tipul : câţi directori sunt români şi câţi sunt maghiari, câte şcoli sunt româneşti şi câte maghiare, câţi profesori români şi câţi maghiari, câte străzi cu nume românesc şi câte cu nume unguresc, câte monumente au români şi câte au maghiarii, cîţi români au primit apartamente şi câţi maghiari, câţi români au fost trimişi în şomaj şi câţi maghiari, câţi consilieri români şi câţi consilieri maghiari, câţi poliţişti români şi cîţi maghiari, etc. Ori o asemenea abordare a problemei va întări mereu diferenţele dintre cele două etnii care vor fi în perpetuă luptă pentru supremaţie în zonă ceea ce va deschide posibilitatea stărnirii cu uşurinţă a unor conflicte în zonă. Ea îşi va pune amprenta şi va influenţa foarte mult profesionalismul în zonă, care va avea de suferit după urma ei. Va fi însă

foarte greu de eliminat această obsesie pentru că ea face apel la sentimentul identitar şi nu în ultimă instanţă la instinctul de conservare stârnit sub ameninţarea înlăturării. Bineînţeles că până la un anumit punct ea este normală, dar exagerarea ei trebuie să fie un mare semn de întrebare, privind intenţiile celor care o propagă.

Situaţia din Harghita şi Covasna
- modelul relaţiilor prezentat sintetic -

Părţile implicate	Sursa informaţiilor	Frica bazală	Obsesiile	Tipologii
Români	Mass-media	Cotropire	Holocaustului	- Pedepsitul - Tolerantul
	Prieteni		Segregaţionismului	- Luptătorul pentru dreptate fie el mesianic sau nu
	Amintiri		Deznaţionalizării	
Maghiari	Mass-media maghiară	Stăpânire	Forţelor de ocupaţie	- Cel asuprit
	Lideri şi Vârstnici		Schimbarea compoziţiei etnice	- Alesul
	Convieţuire		Naţionalismul extremist	
Români Din Harghita şi Covasna	Comportamentul maghiarilor	Asimilare	Nedreptăţirii	- Cel izgonit
	Comportamentul românilor		Marginalizării	- Cel părăsit
	Propriul comportament		Listelor negre	- Salvatorul românismului
			Duplicităţii	

Atunci când se crează impresia că două sau mai multe părţi au ca obiectiv obţinerea aceloraşi resurse, în situaţia în care atingerea de către o parte a obiectivului poate fi făcută doar în măsura în care cealaltă nu atinge obiectul, avem de-a face cu o situaţie conflictuală. Dacă partenerii sunt focalizaţi pe aceste idei descrise mai sus răspunsul de cooperare încetează. Conflictul poate izbucnii rapid, dacă unul dintre parteneri refuză să

coopereze. Pe de altă parte cei cooperanţi sunt exploataţi de către ceilalţi. În general se recomandă folosirea strategiei răspunsului cu aceeaşi monedă, care pare să reuşească cel mai bine în inducerea cooperării la un partener care se opune. În situaţia noastră strategia răspunsului cu aceeaşi monedă este catastrofală, deoarece fiecare parte consideră că ceilalţi nu sunt cooperanţi, şi reprezentările pe care şi le-au format unii despre alţii sunt opuse, precum imaginea în oglindă. Inspirându-ne din teoria jocurilor de sumă nenulă, amintim alte câteva strategii care au fost folosite de unii sau de alţii : 1.- cooperarea necondiţionată, indiferent de ce a făcut partenerul în trecut se alege cooperarea deoarece ea conduce la cele mai bune rezultate. 2.- denunţul sau atacul necondiţionat, indiferent de ce a făcut partenerul, neştiind ce o să facă, denunţ. 3.- răspunsul cu aceeaşi monedă la două sau mai multe mişcări ale partenerului. 4.- testarea reacţiei partenerului, prima mişcare fiind atacul. 5.- calmarea partenerului, dacă el a cooperat o periodă să fie aleasă tot cooperarea până când capătă încredere şi apoi este denunţat. Această strategie prevede că nu se denunţă de două ori la rând.

Deci în cazul nostru foarte importante sunt tocmai aceste imagini pe care le au unii despre alţii. Pentru exemplificare să luăm doar cele două părţi, maghiarii şi românii şi criteriile care contribuie la generarea imaginii, şi anume : rolul, atitudinea şi abilitatea de a facilita. Ambele părţi pot avea un rol în planul celeilalte, cel puţin o parte poate acţiona ca agent în planul celuilalt adică pentru atingerea obiectului celuilalt. Ambele pot avea o atitudine favorabilă sau defavorabilă cu privire la propriul său rol. Ambele pot avea capacitatea de a interfera cu planurile celeilalte. Prin combinarea acestora rezultă 9 categorii tematice în termeni de reciprocitate a influenţei :

1 – tematica nonnegativă sau pozitivă, adică dezvoltarea tematicilor de tipul admiraţiei.

2 – Tematica de tip devotament, devoţiune, şi cea de tip apreciere.

3 – Tematica cooperării şi tematica dragostei

4 – Tematica alienării, tratată ca temă a eliberării, libertăţii

5 – Tematica trădării, dominaţiei, sau a înfrângerii şi umilinţei

6 – Tematica rebeliunii

7 – Tematica antagonismului reciproc

8 – Tematica opresiunii sau tematica legii şi ordinii

9 – Tematica conflictului

		Influenţa acţiunii		
		0	→	→←
Atitudinea	0	1 t. admiraţiei	2 t. devoţiunii	3 t. cooperării
faţă de	1-	4 t. alienării	5 t. trădării	6 t. rebeliunii
celălalt	2-	7 t. antagonismului	8 t. opresiunii	9 t. conflictului

Ori se poate acum vedea cu uşurinţă unde s-ar plasa unii şi alţii în funcţie de modul cum percep direcţia influenţei care există între ei şi în funcţie de atitudinile pe care le au unii faţă de alţii.

Toate aceste teme duc la formarea a diverse scenarii, care sunt nişte mini-istorii în termenii cărora oamenii conceptualizează, explică şi prezic lumea înconjurătoare. Scenariile sunt asociate diferitelor teme şi ele permit o evaluare a credibilităţii informaţiilor cu care suntem confruntaţi. Dacă două persoane privesc aceleaşi evenimente prin perspectiva unor scenarii diferite, ei vor avea mari dificultăţi să comunice asupra unor puncte.

Atât temele cât şi scenariile descriu modalităţile prin care cele două părţi implicate încearcă o reglare a relaţiilor dintre ei pe de o parte şi dintre ei şi mediu pe de altă parte.

Două astfel de scenarii vor fi exemplificate grafic, primul arătând situaţia văzută de maghiari iar următorul cea văzută de români.

Alegând spre exemplificare tematica 8, aceea a opresiunii se poate realiza schiţa unui scenariu privind evenimentele văzute de maghiari.

Scenariu maghiar

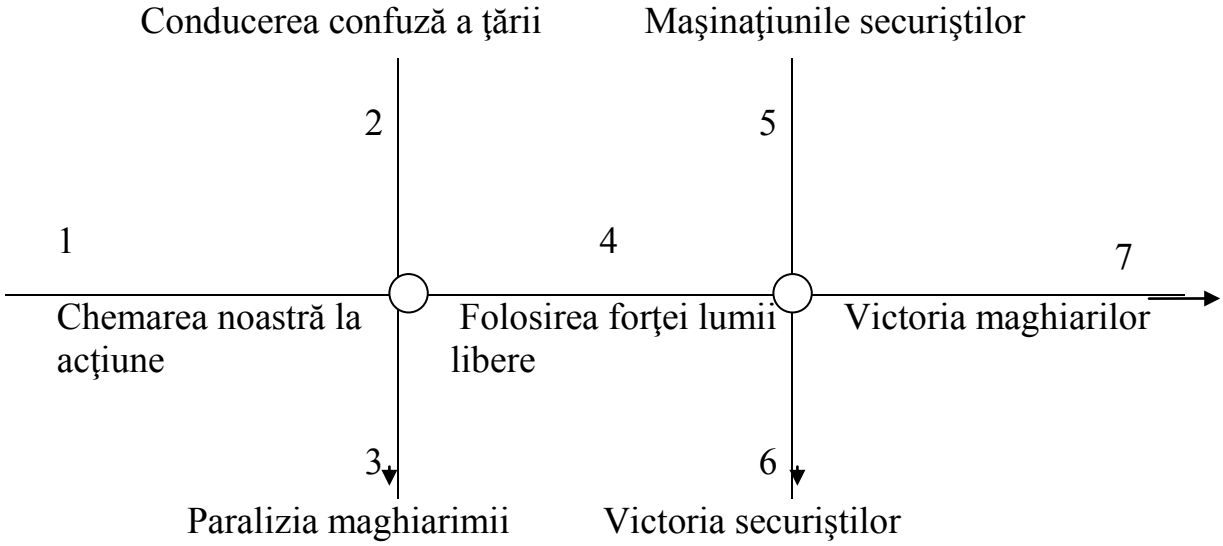

Cercul înseamnă că evenimentele vor evolua pe verticală dacă ramurile laterale nu intră în acţiune, nu sunt activate. Dacă se produce un eveniment, răspunsul privind ce se va întâmpla se dă urmărind ramurile. De exemplu dacă evenimentul este reprezentat de ramura 5(maşinaţiunile securiştilor) el ar putea avea două urmări: ramura 6(victoria securiştilor) în cazul în care nu se mai întâmplă nimic şi ramura 7(victoria maghiarimii) dacă se activează ramura 4(forţa lumii libere). De parte românească alegând tematica 5, cea a trădării exemplificarea arată astfel :

Scenariu românesc

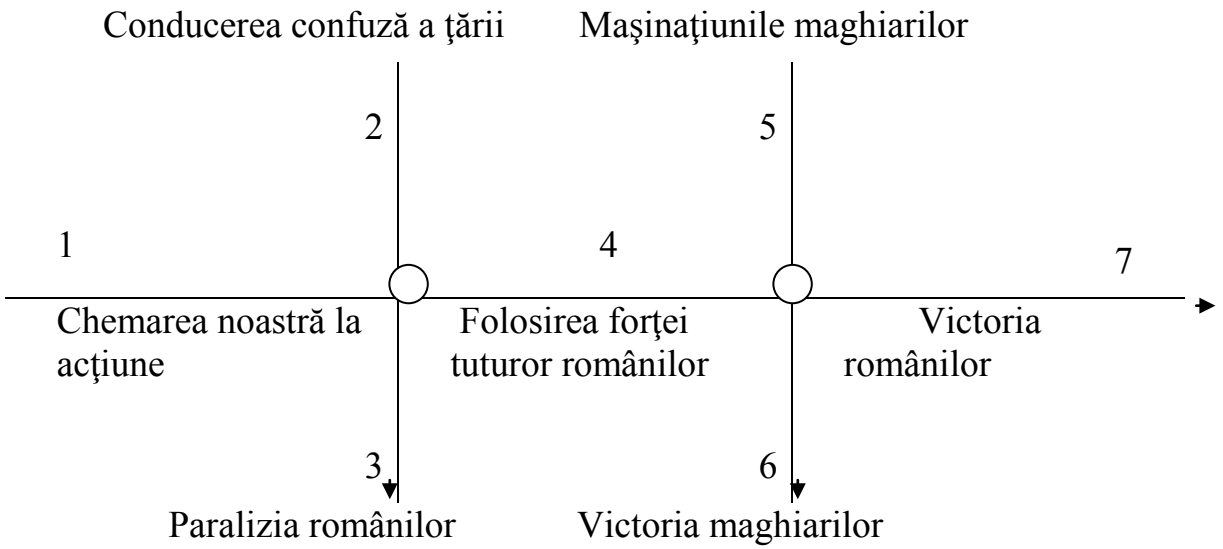

Acestea pot fi combinate creându-se diverse matrici care să arate modul specific de reacţie avut de cele două părţi în diverse situaţii. Astfel că urmărind cu atenţie toate aceste tematici şi scenariile ce pot rezulta din combinarea lor se pot înţelege mult mai bine mecanismele folosite în creaarea, menţinerea şi accentuarea conflictului în ceea ce priveşte relaţiile dintre maghiari şi români.

Luînd în discuţie acestea s-a încercat exemplificarea modului în care răspund la diversele influenţe cele două colectivităţi în acest fel apelându-se la teoria a elaborării conflictului. S-a pornit de la ipoteza că el îşi are bazele în divergenţele atitudinale şi valorice care sunt construite şi educate în acest sens. Atunci când este vorba de opinii şi credinţe individul admite că există o pluralitate de poziţii particulare corespunzătoare unor entităţi socialmente pertinente. Validitatea opiniilor nu depinde atât de nivelul consensului la scara unei întregi societăţi, cât de faptul de a şti cu cine suntem de acord şi cu cine nu. Este în joc normativitatea răspunsurilor : trebuie să corespundem aşteptărilor celor cu care ne asemănăm sau ne identificăm. Fiind în joc identitatea socială a subiecţilor, contează categorizarea socială a sursei, deci caracterul ei in-group sau out-group. Astfel că aceste conflicte create de o sursă susţinând păreri divergente sunt de natură fundamental identitară. Orice divergenţă cu un in-group este conflictuală, a nu răspunde la fel ca membrii propriului grup înseamnă, subiectiv, să faci ca grupul să-şi piardă coeziunea. Atunci când subiectul se aşteaptă la o similitudine, în special cu majoritatea in-group şi când aceasta nu se produce, există un conflict normativ. Pe de altă parte identificarea cu membri, în special minoritari, extreme sau devianţi ai grupului, comportă conotaţii negative ameninţătoare pentru imaginea de sine. Elementele problematice ale conflictului de identitate sunt protejarea unei imagini de sine pozitive şi presiunea exercitată pentru menţinerea coeziunii sau omogenităţii grupului de provenienţă. Când o sursă din afara grupului susţine un punct de vedere divergent, conflictul ia forma unui conflict intergrup, adică între două puncte de vedere antagoniste, forţând fiecare parte să-şi intensifice apărarea propriei poziţii. Astfel se instaurează o competiţie socială simbolică între opinii.

Sursa din interiorul grupului obţine diverse forme de influenţă. Mai întâi ea poate genera o puternică identificare cu poziţiile ei. Un asemenea proces impune, în mod firesc conformism faţă de grupul propriu. Dacă influenţa latentă constituie o dimensiune pertinentă a identificării, influenţa manifestă poate să facă loc interiorizării şi să se generalizeze la conţinuturi

apropiate. Totuşi şi conformismul manifest poate introduce o "paralizie sociocognitivă": conflictul normativ fiind rezolvat prin adoptarea răspunsului manifest.

Poziţiile ocupate de minorităţile din propriul grup induc o diferenţiere datorată imposibilităţii de a asuma o identificare manifestă cu sursa, din cauza costurilor sociale simbolice implicate de conotaţii negative. Va exista totuşi o influenţă latentă a grupului, superioară influenţei lui manifeste, atunci când este proeminent conflictul de identitate, dar în situaţia în care ţinta consideră poziţia adoptată de către sursă ca fiind pertinentă pentru definirea poziţiilor grupului. Ea face ca ţintele să se lase convinse de răspunsurile extreme şi să păstreze, reformulând-o, coeziunea intra-categorială. Totuşi când activitatea este orientată către creerea de subdiviziuni intra-categoriale, ţinta mobilizează pentru aceasta toată activitatea sociocognitivă şi nu lasă mai mult loc unei influenţe indirecte decât directe. Această indisociere apare dacă miza conflictului se reduce la protejarea identităţii sociale.

Atunci când sursa este categorizată ca fiind din afara grupului indivizii rezolvă conflictul manifest menţinând sau accentuând discriminarea. Când este vorba de o majoritate din afara grupului diferenţierea categorială se extinde la nivelul latent la care nici o influenţă nu este de aşteptat. Dimpotrivă două tipuri de activităţi pot fi capabile să producă o schimbare latentă în faţa unei minorităţi din afara grupului, adică o conversiune. Mai întîi, manifestarea unei discriminări poate ea însăşi să creeze un conflict. Se observă frecvent că în legătură cu temele de actualitate discriminarea măcar cea manifestă este o conduită cenzurată socialmente, spiritul timpului condamnând orice practică socială de discriminare atunci când ea nu este justificată şi în special când priveşte grupuri minoritare sau defavorizate. Astfel rezolvarea discriminatorie pe planul manifest al conflictului introdus de un grup din afară poate determina apariţia unui conflict cultural tipic pentru noul rasism traducându-se printr-o influenţă pozitivă latentă.

O altă activitate susceptibilă să asigure o conversiune în faţa unei minorităţi din afara grupului este disocierea. Ea presupune ca subiectul să realizeze separat două activităţi sociocognitive, cea de comparare socială între el însuşi şi alt grup şi cea de validare a poziţiilor grupului din afară. Prima se efectuează la nivelul identităţii categoriale. Odată rezolvată chestiunea comparaţiei efectuate în detrimentul grupului din afară şi în favoarea propriului grup subiectul îşi poate focaliza atenţia asupra conflictului de norme şi deci asupra conţinuturilor înseşi ale poziţiilor

grupului extern în ocurenţă asupra principiilor lor organizatoare. Astfel subiectul se poate inspira, fireşte, la un nivel latent, din nucleul normativ al sursei printr-un efort de criptomnezie socială.

Sinteza elaborării conflictului în sarcinile de opinii

Epistemologia sarcinilor				
Consens aşteptat cu :	Cu altul de referinţă			
Miza judecăţilor :	Normativitatea			
Statutul sursei :	Harghita-Covasna / România Grupul de apartenenţă		România / Harghita-Covasna Grupul extern	
	majoritari	minoritari	majoritari	minoritari
Natura şi elaborarea conflictului				
Conflict specific :	normativ	de identificare	intergrup	de norme cognitiv-culturale
Elaborare manifestă :	dependenţă normativă	diferenţiere in-group	discriminare categorială	discriminare
Elaborare latentă :	coeziune	indisociere	nulă	disociere, remuşcări provocate de discriminare
Rezolvarea probabilă a conflictului				
Influenţă indirectă :	conformism	nulă	nulă	nulă
Influenţă latentă :	paralizie	nulă	nulă	conversiune

În acest fel pornind şi de la acest model se poate vedea cum reacţionează fiecare în parte când este pus în situaţia de a acţiona conform informaţiilor primite de la surse considerate identice sau diferite de sine, numerice sau singulare. Cercetările din domeniul raporturilor dintre grupuri au arătat că a judeca grupul de proveniență şi grupul extern într-o modalitate competitivă (interdependenţă negativă a judecăţilor, în care ceea ce câştigă unul înseamnă să piardă celălalt) accentuează distorsiunea favorizării propriului grup şi a discriminării grupului extern. Totuşi atitudinea

prealabilă a subiecţilor determină impactul modalităţilor de judecare : subiecţii având poziţii bine marcate rămân insensibili.

Cooperarea provoacă şi este provocată de o similitudine percepută în credinţe şi atitudini, o înclinaţie de a fi cuiva de ajutor, sinceritate în comunicare, atitudini încrezătoare şi amicale, atenţie la interesele comune şi minimalizarea intereselor opuse, tendinţa de a spori puterea egal distribuită, mai degrabă decât să se accentueze diferenţele de putere. Tot aşa competiţia provoacă şi este provocată de recurgerea la tactici de ameninţare sau de înşelăciune, încercări de a spori diferenţa de putere între sine şi celălalt, comunicări de calitate meschină, minimalizarea conştiinţei că se posedă valori similare şi atenţia crescândă acordată intereselor opuse, atitudini de suspiciune şi ostilitate, importanţa, rigiditatea şi mărimea mizelor conflictelor. Altfel spus dacă avem o cunoaştere sistematică asupra efectelor dinamicilor de cooperare şi de competiţie, prin acest fapt avem şi o cunoaştere sistematică a condiţiilor care generează în mod tipic aceste dinamici şi prin extensie a condiţiilor care fac ca un conflict să ia o turnură constructivă sau deconstructivă. Oricum conflictul declanşează activităţi sociocognitive care fac mai intensă comunicarea socială.

În privinţa conflictului dintre maghiari şi români în judeţele Covasna şi Harghita se poate afirma că este întreţinut de politicieni prin crearea anumitor percepţii statice ale situaţiilor şi evenimentelor de o parte şi de alta, dar are la bază realităţi care rămân încă necunoscute. Tensiuni vor fi mereu în zonă datorită specificului etnic şi diferenţelor de mentalitate. Ele nu vor duce niciodată la izbucnirea unor evenimente ca cele din jurul ţării de care ne temem atâta, dar trebuie afirmat că oricând în zonă pot fi provocate diverse conflicte pornind de la exagerarea unor situaţii care ar fi considerate normale dacă s-ar petrece în alte zone, dar aici nu ar mai sunt văzute astfel datorită procesului de categorizare spontană care s-ar face.

Mecanismele de structurare a unor mentalităţi etnice

Diana Niţescu

Fiecare societate, naţiune, comunitate sau individ îşi are propriile mentalităţi. Beneficiul primar al mentalităţilor este acela de a organiza viaţa psihică individuală sau colectivă pentru conturarea imaginii de sine şi de lume, la care se adaugă beneficiul secundar prin care mentalitatea acţionează în această ordine psihică ca o cenzură faţă de schimbare, pentru a conserva nişte invariaţii ce constituie baza unor constructe mentale.

Istoria unui grup sau a unui individ poate cunoaşte anumite momente de exercitare a unor influenţe, dar nu orice influenţă poate genera şi schimbarea, deoarece schimbarea necesită o stare de criză, o relaxare a cenzurii, deci o criză a mentalităţilor şi, în ultimă instanţă, o criză a valorilor. Astfel încât în aceasta constă trăinicia unei mentalităţi, în nivelul de interiorizare a unor valori general umane sau individuale.

Dacă valoarea este generalizarea valorizării, mentalitatea este o abstractizare a valorii, astfel încât mentalitatea pentru a deveni manifestă necesită raportarea la elementele concrete ale realităţii, ce o va separa mental pe cele două dimensiuni ale psihicului, putând vorbi astfel de mentalităţi conştiente şi mentalităţi inconştiente. Astfel că există în conştiinţa fiecăruia o serie de stereotipii mentale legate de viaţa cotidiană, la care se adaugă mentalitatea inconştientă de percepţie de sine şi a celorlalţi pe criterii valorice. Aşa se ajunge în mentalul românului la stereotipia egoismului şi răutăţii maghiare şi în a maghiarului la sterotipia iraţionalităţii românului. În aceste exemple se produce la nivel inconştient o raportare diferită la o sferă de valori. Spre exemplu, aşa cum reiese într-un studiu pe valori[58], populaţia românească este înclinată spre valorizarea pozitivă a sferei moral-umaniste (ospitalitate, hărnicie, omenie), iar populaţia maghiară apreciază pozitiv într-un grad mai mare sfera valorilor intelectuale. Aceste diferenţe graduale de raportare la acelaşi referenţial atrag după sine un grad mai mare de

[58] Septimiu Chelcea – **"Reprezentarea sociala a identitatii nationale a romanilor"**, in "Sociologie romaneasca" nr. 2-3/1994

exigenţă în evaluarea celeilalte comunităţi după sfera valorică prioritară, astfel încât putem afirma că, în realitate, nici maghiarii nu au un comportament cu o mare concentraţie de individualism, răutate şi duşmănie, aşa cum nici românii nu au gândiri lipsite de raţionalitate şi argumentarism.

Sfera valorilor umaniste ce constituie primatul în autoestimarea pozitivă a românilor indică o înclinaţie spre dimensiunea afectivă[59], ceea ce determină la nivelul masei româneşti o vulnerabilitate de statut. Astfel că această comunitate trăieşte prin raportare la maghiari sentimente de teamă, panică, timorare şi ameninţare *("pericolul vine aici din toate părţile"*, *"există o stare de ostilitate pe stradă*", *"există o presiune a maghiarilor asupra românilor",* etc.), cât şi sentimente de părăsire, abandonare, uitare, izolare, prin raportare la centrul de guvernare – Bucureştiul.

Pentru această comunitate singura speranţă este aceea de restabilire a raporturilor de forţă în zonă, care intră în misiunea forului de guvernământ, faţă de care se raportează ocupând o poziţie de dependenţă *("trebuie formată o comisie la nivel central pentru a fi şi românii din zonă reprezentaţi în Parlament"*, *"problema românilor să se rezolve prin masive investiţii ale statului"*, *"în zonă trebuie decizii ferme ale Parlamentului şi Guvernului"*, etc.).

Această mentalitate românească determină un negativism, astfel că noţiunile abstracte de putere, cantitate sau concurenţă capătă concretizări negative prin asocierea puterii cu forţa administraţiei locale, a cantităţii cu majoritarismul maghiar, iar concurenţa cu lupta pentru supremaţie. Negativismul acestor asociaţii constă în aceea că modalitatea de concretizare vizează o sferă cu un grad mult prea mare de materialitate pentru mentalul românesc, care promovează mai mult omenia, înţelegerea, religiozitatea, cinstea şi răbdarea – o sferă de valori care *"se opune în pondere de 80% progresului socio-economic"*[60].

Teama şi autoevaluarea estimativă a statutului cu reflexe negative la cea mai mare parte a populaţiei româneşti sunt elemente ale destructurării şi crizei unei comunităţi[61]. Într-o mulţime stabilă panica indică o ruptură a legăturilor afective intracomunitare, este un semn al disipării acesteia, iar negativismul autoestimativ indică o criză a propriilor valori pentru care românul este"apt" şi o raportare la valorile celeilalte comunităţi faţă de care nu mai are acelaşi randament aptitudinal, astfel încât concurenţa nu este percepută ca o finalitate de afirmare a specificului identitar, ci ca o tendinţă

[59] idem pag. 198
[60] idem pag. 203
[61] Sigmund Freud – **"Psihologia colectiva si analiza eului"**, Bucuresti 1995

de impunere a valorilor celorlalţi *("românii sunt intoxicaţi de maghiarism, care nu promovează decât steagul, limba şi cultura lor").*

Adesea starea de criză comunitară este asociată de români cu destinul minoritarului, definit prin defavoritism *("românii nu sunt angajaţi dacă nu cunosc limba maghiară"*) şi persecuţionism *("românilor nu li se dau case şi nu pot sta nici în gazdă, deoarece maghiarii preferă un ţigan decât un român*"; apelul la evenimentele de la revoluţie şi Tg. Mureş). Astfel minoritarismul devine un handicap social *("românii nu au nici o şansă în zonă", "n-au nici un cuvânt de spus").*

Prin propriile sale valori românul este mai mult o fire ritualică şi simbolică, astfel că şi în definirea identităţii naţionale foloseşte criteriul apartenenţei (92%), simbolul drapelului (88%) şi ataşamentul faţă de cultură (87%)[62]. Tocmai această înclinaţie spre apel la simbol în afirmarea propriei identităţi a generat fenomenul de migraţie a românilor din localităţile din Secuime ca o neputinţă de închegare a unei unităţi comunitare acolo unde lipsesc elementele-simbol pentru orice grup: biserica, şcoala şi limba.

Comunitatea românească nepromotoare de progres îşi asigură continuitatea într-o traiectorie lineară, ceea ce imprimă un caracter conservator şi rigid faţă de influenţă şi schimbare. Tocmai acest caracter face ca rezistenţa faţă de valorile maghiare (care nu întotdeauna sunt defavorizante, de exemplu valorile intelectuale, selectivismul calitativ şi politeţea) să atingă asemenea intensităţi, deşi românul nu este şi nu se percepe cu un comportament cotidian agresiv, totuşi percepţia comunităţii maghiare îl descrie ca fiind mult mai agresiv decât se autopercepe el. În virtutea acestei percepţii 75% dintre maghiari afirmă existenţa unui conflict între cele două comunităţi, timp în care o astfel de afirmaţie o aprobă numai 45% dintre români.

Exacerbarea apreciativă a relaţiilor beligerante dintre cele două comunităţi îşi poate avea cauza în apartenenţa masivă a maghiarilor la UDMR, formaţiune percepută de însăşi comunitatea maghiară (78%) ca având obiective prioritare de creare a tensiunilor etnice şi o contribuţie însemnată în generarea şi întreţinerea conflictului.

Faptul că 78% dintre maghiari apreciază UDMR-ul ca fiind atât un factor tensionant, cât şi detensionant în zonă indică existenţa unei sfere de intersecţie în care unii maghiari susţin simultan ambele afirmaţii, dar nu ca pe o inconsecvenţă, incongruenţă sau contradicţie logică, ci ca un mod de afirmare a realizării în fapt a finalităţilor prioritare ale formaţiunii maghiare.

[62] coord. Horvath Istvan si Marius Lazar – **"Romanii si maghiarii in tranzitia post-comunista. Imagini mentale si relatii interetnice in Transilvania"**, Cluj 1998. Din aceasta cercetare sunt preluate procentele analizate mai jos.

Acestea se corelează şi cu cele 66 procente de maghiari ce apreciază favorabil activitatea UDMR, chiar dacă participarea la guvernare a fost doar pentru 45% în folosul maghiarilor. Indiferent de modul de raportare al lor la propria organizaţie politică fie prin aderenţă sau doar prin simpatie, aceştia promovează cotidian discursul partidului care este caracterizat de cercetători ca "discurs de majoritar" şi ca "discurs de băştinaş". Aceste două valenţe ale discursului care promovează supremaţia, primordialitatea şi vechimea maghiarilor în această zonă lansează în viaţa publică o serie de mentalităţi ce îndepărtează comunitatea română de la dialogul social.

Majoritarismul local determină din partea maghiarilor apelul la argumentul cantităţii, prin care-şi justifică insuficienţa drepturilor acordate, nevoia de învăţământ universitar în limba maternă şi de autonomie culturală, precum şi normalitatea fenomenului de selecţie profesională pe criteriul limbii, pentru că trebuie să existe o supremaţie a limbii maghiare atât în cotidian, cât şi în instituţiile publice. Dintre elementele mentale ale discursului de băştinaş, cele mai înrădăcinate sunt: stresul demografic, evocarea anilor â80, ocolirea "pieţei aplauzelor" din Miercurea Ciuc, saturarea populaţiei maghiare cu românism pe pământ maghiar, precum şi sentimentul de discriminare etnică resimţit de 40% din secui înainte de 1989 şi de 27% după această dată.

Există astfel şi în comunitatea maghiară un grad de timorare (chiar dacă nu la fel de frecvent ca în cea română) care ţine mai mult de trăirea inconştientă a mentalităţii de minoritar prin raportare la supraalter (Bucureştiul ca centru administrativ românesc şi Budapesta ca centru administrativ maghiar). Bucureştiul imprimă efecte negative asupra ambelor comunităţi: dependenţă în rândul românilor şi statut de opresor şi opozant pentru maghiari înainte de 1996 prin crearea unui lanţ asociativ: Bucureşti – conducere PDSR-istă, iar PDSR-ul cu românii din zonă (Bucureştiul a intervenit de multe ori în susţinerea unor iniţiative române şi în contracararea unora maghiare, cum este controversa liceului românesc din Sfântu Gheorghe şi cazul preotului din Cristur). După 1996 statutul Bucureştiului în mentalitatea maghiară se schimbă prin asocierea cu personalitatea preşedintelui Constantinescu ce este pentru 82% din maghiari (faţă de 42% din români) un factor de detensionare a conflictului româno-maghiar.

În ceea ce priveste raportarea celor două comunităţi la centrul administrativ maghiar, comunitatea română se raportează la acesta percepându-l ca generator şi incitator al maghiarismului din România, timp în care pentru comunitatea maghiară Budapesta este mai mult atracţia

occidentului, a ţării Canaan-ului, omul simplu raportându-se la acesta cel mai frecvent de pe poziţia statusului economic.

Himerismul mental al românilor se extinde asupra abordării atitudinale a zilei de 15 martie, considerată ca fiind ziua tuturor maghiarilor, care reuşeşte să scoată în stradă întraga comunitate maghiară din România. Acelaşi studiu sociologic al Centrului de la Cluj indică faptul că pentru 80% din maghiari este importantă ziua de 15 martie, participarea la festivităţile stradale înregistrând o creştere în primii doi ani: 33% în 1990, 45% în 1991, dar urmată de o scădere vizibilă a participării în ultimii ani: 36% în 1997. Deşi românii vorbesc despre aceste manifestări ca o sfidare în inima României, la oraşe în special nu puţini dintre cei mai virulenţi participă la aceste manifestări. Acest fenomen se produce datorită lipsei unei vieţi civice active şi dinamice a acestei comunităţi în zonă.

Elementele cele mai ofensatoare pentru populaţia românească sunt: arborarea drapelului şi intonarea imnului secuilor. Lezarea etnică a românilor se datorează aceleiaşi diferenţieri graduale de poziţionare faţă de elementele simbolice, astfel încât drapelul şi imnul înalt valorizate de populaţia românească (88% le consideră principale însemne ale definirii identitare), nu ocupă acelaşi loc prim şi în mentalitatea maghiarilor (care valorizează mai mult limba şi originea familială).

Aceleaşi diferenţieri produc percepţii opuse a celor două comunităţi în caracterizarea psiho-morală a maghiarilor, care se autocaracterizează prin raportarea la valorile: muncă, generozitate şi politeţe, ca fiind leneşi, generoşi şi nu foarte amabili. Această percepţie despre sine a comunităţii maghiare se suprapune cu cea a românilor numai din punct de vedere a valorii muncă, faţă de care şi românii îI percep leneşi, însă în acelaşi timp şi lipsiţi de generozitate, având un comportament amabil dar egoist şi adesea arogant, manifestând o superioritate faţă de români.

Din descrierea acestor portrete psiho-morale românii se percep şi sunt percepuţi ca fiind mai harnici decât maghiarii, dar cu toate acestea, analizând numai instituţiile locale de învăţământ, acestea sunt mult mai organizate, dotate, modernizate, timp în care cele româneşti sunt sărace, neîngrijite, vechi şi murdare, ceea ce este perceput ca o discriminare a administraţiei locale, fiind însă în realitate un atu al comunităţii maghiare de a beneficia de ajutoare şi donaţii din Ungaria.

În aceiaşi sferă a paradoxului intră şi faptul că, deşi apreciaţi ca fiind mai leneşi decât românii, sectorul privat al zonei este susţinut de comercianţii maghiari, pe care românii îi consideră favorizaţi şi susţinuţi de autorităţi în activitatea desfăşurată.

Resorturile acestei mentalităţi de defavorizaţi ce caracterizează ambele comunităţi rezidă într-o dihotomizare a apelului cetăţenilor către organele de administraţie, astfel că populaţia maghiară solicită ajutorul primăriei, iar cea română - pe al prefecturii. Sistemul preferenţial este efectul ponderii unei etnii în colectivităţile acestor instituţii. Astfel, primăria din zonă fiind sub delegaţia unui etnic maghiar numără în colectivitatea instituţiei un procentaj mai mare de maghiari decât de români. Această omogenitate constitutivă imprimă comportamentului organizaţional anumite dominante şi constante care sunt întipărite în mentalul românului ca discriminări şi favoritisme (se foloseşte numai limba maghiară într-o instituţie a statului, cererile trebuie scrise în maghiară, cele ale maghiarilor au prioritate, angajările se fac pe criteriul limbii şi certitudinea că cererile de case ale românilor nu sunt niciodată analizate, deoarece maghiarii nu vor să se stabilească românii în zonă). Cu privire la prefectura judeţului Covasna, aflată sub autoritate românească există numeroase similitudini de organizare şi comportament instituţional cu organul primăriei, însă prefectura nu promovează în posturile sale numai specialişti, structura forţei de muncă incluzând şi persoane disponibilizate din alte instituţii care nu au alte şanse de angajare datorită vârstei sau limbii. Există şi în comportamentul instituţional al acestora aspecte ce pot trezi nemulţumiri şi acuze din partea maghiarilor pentru că se opun înfiinţării căsuţei poştale a subprefectului şi corespondenţei acestuia în limba maghiară. Această atitudine indică în cazul celor ce se opun atât un complex de limbă, cât şi mentalitatea potrivit căreia instituţiile publice româneşti trebuie să intre în relaţii de comunicare cu cetăţenii şi alte instituţii numai în limba română.

Factorul "limbă" este cel care fundamentează scindarea apelului la instituţiile publice. Cele două comunităţi se raportează la acest factor manifestând două comportamente diferite: maghiarii manifestă o deschidere cognitivă spre limba română (90% consideră necesară cunoaşterea limbii majoritarilor) dar o reticenţă faţă de folosirea ei (chiar în colectivităţi preponderent româneşti maghiarii vorbesc între ei numai limba maghiară). În acelaşi timp comportamentul de tolerare al românilor faţă de limba maghiară funcţionează pe mecanismul opus: reticenţă faţă de cunoaşterea limbii (numai 45% apreciază necesară cunoaşterea limbii minoritarilor) şi o disponibilitate mai mare de a comunica în limba maghiară chiar dacă există şi indivizi care declară că singurele momente în care comunică în maghiară sunt acelea în care se află în relaţii comerciale bazate pe cerere şi ofertă. Aceste raportări indică două tipuri de mentalităţi, una raţional principială cu un înalt grad de generalitate, caracteristică maghiarilor şi alta adaptativ

pragmatică a românilor, ceea ce indică faptul că românul îşi urmăreşte cu o frecvenţă mult mai mare decât maghiarul interesul personal, vizând mai puţin interesul colectiv.

Singura sferă socială care reuşeşte să demorseze rigiditatea unui mecanism de diferenţiere excesivă este cea economică. Această relaxare etnică are două origini: una de natură materială (ofertantul şi beneficiarul îşi urmăresc propriul interes, deci relaţia trebuie să se producă) şi o alta de origine sensibil subiectivă, prin care, confruntaţi cu aceiaşi realitate economică, ei se simt solitari în faţa dificultăţilor, având percepţia sorţii care-i uneşte în destin fără diferenţieri etnice. Această percepţie sensibil subiectivă este efectul relaxării dialogului social şi nu doar o simplă rămânere a acestor comunităţi la un nivel gregar al fiinţei.

Singurele divergenţe mentale ale participanţilor la acest dialog sunt cele privitoare la egalitatea în faţa legii (maghiarii îşi exprimă într-o mai mare măsură: 30% faţă de 21% dezacordul cu privire la existenţa acestei egalităţi) şi egalitatea şanselor sociale) dezacordul românilor faţă de aceste egalităţi este mult mai mare: 75%, faţă de cel al maghiarilor: 63%[63].

Aceste abordări diferite implică două stiluri de raportare mentală negativă la macrosistem în cazul maghiarilor (sfera general-legislativă a statului) şi la microsistem în cazul românilor (zona locală). Cauzele acestor raportări pot să se datoreze în cea mai mare măsură sistemului de informare de care beneficiază cele două comunităţi, care este mult mai extensiv, complex şi dezvoltat cantitativ pentru populaţia maghiară, permiţându-i raportări extrazonale şi cu un grad mai mare de generalitate, faţă de cele româneşti, care sunt inexistente în unele localităţi. Percepţia românilor privind şansele lor sociale ca fiind nefavorabile derivă dintr-o raportare bivalentă: pe plan local sunt defavorizaţi social datorită originii etnice, pe plan extralocal sunt defavorizaţi datorită sferei închise şi nivelului de pregătire de care au beneficiat ca defavorizaţi în zonă.

În sfera concretă a dimensiunii economice, în ceea ce priveşte patronajul activităţii comerciale există o tendinţă de a promova în funcţiile decizionale persoanele cu origine mixtă (familia mixtă este un certificat cu aceiaşi valoare ca şi diploma de studii), deoarece există în mentalitatea celor două comunităţi tendinţa de a-i investi pe aceştia cu o imparţialitate etnică în atitudinea şi evaluarea profesională. În ceea ce priveşte posturile serviciului "desfaceri", persoanele promovate cel mai des sunt cele de origine română, investite şi ele cu capacitatea de a stabili o mai bună colaborare cu

[63] Ana Balasa – **"Relatii interetnice si protectia drepturilor minoritarilor"** in "Sociologie romaneasca nr. 2-3/1994

comercianţii din afara zonei, atât la nivelul comunicării (cunosc mai bine limba şi obiceiurile românilor) cât şi la nivel de impact psihologic (în perioadă de convulsii sociale etnice există comercianţi români din ţară care refuză colaborarea cu maghiarii).

Deşi persoane cu acces direct la statistici fac aceste afirmaţii, totuşi realitatea cu care se confruntă forţa de muncă românească este aproximată ca numărând numai 5% comercianţi care angajează români cunoscători de limbă maghiară. La un nivel de aparenţă socială există un favoritism al originii mixte, însă fenomenul căsătoriilor mixte s-a redus în ultimii ani invers proporţional cu cel al divorţurilor între parteneri de etnie diferită. Stoparea căsătoriilor mixte este un fenomen întreţinut şi de activismul Bisericii (cu precădere al celei ortodoxe), datorită mentalităţii că mixismul matrimonial este un mijloc de alterare a naţiei.

Deşi se presupune că intensitatea sentimentelor naţionaliste este mai accentuată la generaţiile implicate în anumite evenimente rămase în mentalitatea celor două comunităţi, scăderea ratei căsătoriilor mixte indică o atitudine naţionalistă şi selectivism etnic, chiar şi la generaţiile martor, pentru care se observă că importanţa cea mai mare nu se acordă valorilor de toleranţă şi acceptare a celuilalt, care să-i apropie pe indivizii celor două etnii, ci tendinţelor de separare şi individualizare etnică. Acest fenomen poate fi explicat şi ca funcţie de factorul demografic, ce indică o creştere a populaţiei româneşti în zonă, ceea ce crează acestuia posibilitatea de a avea mai multe şanse de a întemeia o familie exclusiv românească decât una mixtă.

Pe lângă cele două tipuri de generaţii identificate: generaţia implicată şi generaţia martor, societatea actuală se confruntă cu prezenţa celui de-al treilea tip de generaţie – cea de proiecţie. Faţă de această generaţie mulţi părinţi îşi exprimă îngrijorarea că prin educaţie spontană sau organizată li se imprimă o agresivitate afectivă etnică încă dinainte de a dobândi capacităţile de asimilare a unei influenţe educative de informare. Acest fenomen de imprimare a valorilor proprii părinţilor sau profesorilor crează premisele mentale ale raportării la fenomenul social din perspectiva discontinuităţii şi opoziţiei, care prin imposibilitatea de manifestare a propriilor tendinţe de comunitarism indus vor genera şi întreţine fenomenul de frustrare socială. Această bază inconştientă a mentalului va fi vulnerabilitatea oferită oricărei tendinţe politice care ştie să impulsioneze acest mecanism.

Există în această zonă o deosebită putere de investire în politic, fie că este UDMR pentru maghiari sau PUNR, PRM şi PDSR pentru români, sau Emil Constantinescu pentru ambele etnii, ceea ce indică primatul politicului

şi nu a formaţiunii. Dacă abordăm problematica UDMR – formaţiunea politică cea mai bine reprezentată în zonă, pentru care minoritarismul într-o localitate nu este un factor ce influenţează activitatea de popularizare a propriilor deziderate astfel încât şi în localităţile majoritar româneşti (Topliţa) este singurul partid cu sediu şi poziţionare centrală a acestuia – vom observa că Uniunea este investită cu un dublu simbol: al organizaţiei politice şi cel al singurei uniuni democratice maghiare. Această dublă simbolizare o transcende din simpla sferă instituţională în cea de fenomen politic activ şi activator. Astfel se explică de ce o organizaţie scindată structural, percepută ca declanşator de conflict etnic în zonă şi care întruneşte doar adeziuni moderate de apreciere a activităţii, reuşeşte totuşi să dizloce şi energizeze comunitatea maghiară, să creeze acea contagiune mentală şi afectivă - liantul oricărei mase psihologice. Puterea UDMR-ului constă în aceea că reuşeşte prin discursul său să stimuleze cele mai intime şi mai adânci nevoi identitare: sentimentul de unitate şi de comunitate, precum şi o sferă de trăsături caracteriale ca: agresivitate, curaj, colectivism, intoleranţă, etc.

Trezirea sentimentului comunitar se realizează prin influenţă socială şi mecanismul de contagiune psihologică prin care este declanşată conştiinţa apartenenţei, ce face ca trăsăturile şi achiziţiile individuale să devină secundare în comportament, prioritar fiind aspectul inconştient, uniform şi comun tuturor celor din colectivitatea respectivă. Aceasta este etapa în care apar neînţelegeri între prieteni şi parteneri de etnie diferită, când cel integrat în colectivitate nu se mai manifestă şi nu mai gândeşte ca înainte, acum el simte şi trăieşte potrivit propriilor instincte defulate în mulţime, făcându-l impulsiv, agresiv, excitabil, iritat, cu sentimentul atotputerniciei şi în afara noţiunii de imposibil *("Acum ori niciodată"*). Oricine vrea să acţioneze asupra unei astfel de mulţimi nu trebuie să dea un caracter logic argumentelor, ci să prezinte nişte imagini în culorile cele mai stridente, să exagereze, să repete fără încetare acelaşi lucru, pentru că masele apelează numai la extreme: bănuiala se transformă într-o evidenţă indiscutabilă, un început de antipatie se transformă în ură feroce[64]. Astfel de manifestări maghiare au fost descrise de localnicii români ca desfăşurându-se cu ocazia evenimentelor din 1989, celor de la Tg. Mureş, conflictului din Odorhei, precum şi în fiecare an de 15 martie.

Toată această viaţă socială de masă psihologică bine conturată a comunităţii maghiare este aproape inexistentă în cea românească, deoarece

[64] Sigmund Freud – **"Psihologia colectiva si analiza eului"**, Bucuresti 1995 si Gustave Le Bon - **"Psihologia multimii",** Bucuresti 1990

elementul politic fie lipseşte (în Topliţa – oraş majoritar românesc nici un partid politic românesc nu are sediu pentru că nu este reprezentativ pentru electorat, candidaţii independenţi trezind cea mai mare încredere alegătorilor), fie sunt slab reprezentaţi în viaţa politică locală (PN|CD din Miercurea Ciuc). Slaba reprezentare şi reprezentativitate, la care se adaugă şi dispersia şi fărâmiţarea coeziunii comunitare pe criterii de doctrină politică au generat o realitate defavorizantă pentru această populaţie, ea ajungând să nu aibă nici un reprezentant în forurile de guvernământ. Din perspectiva mentalităţii românilor din zonă, aceasta se datorează *"diversiunilor maghiare care urmăresc să dezbine populaţia română şi aşa dezbinată*".

În fapt, populaţia românească formează o comunitate fără comunitarism, care fiinţează într-un vid civic şi cultural (există localităţi în care românii n-au altundeva să meargă decât la biserică şi localităţi în care nici aceasta nu există). Această stare de vid implică o criză a sensului şi direcţiei, ceea ce poate duce până la o criză identitară, pe care un individ sau o comunitate etnică o poate suporta prin declanşarea tendinţelor naţionaliste ca formă de apărare a eului social şi de regăsire a statutului eului naţional.

În realitate, sfera culturală de extensie a populaţiei româneşti nu este chiar atât de lipsită de manifestări, chiar dacă nu se poate vorbi decât de o prezenţă măruntă a instituţiilor culturale (biblioteci cu fond de carte restrâns, cinematografe, societatea "Astra", Centrul Ecleziastic de Documentare "Nicolae Colan"). Mult mai real decât lipsa culturală este absenteismul populaţiei la orice manifestare cultural-artistică sau recreativă, astfel încât nici gratuitatea sau obţinerea unui beneficiu nu poate aduna la o manifestare mai mult de 30% din populaţia unei localităţi. Comportamentul civic al populaţiei româneşti este unul tipic anxios depresiv, ce implică o minimalizare de efect psihologic a oricărei valori culturale. Aceasta şi pentru faptul că există în orice încercare culturală din zonă o monotonie şi o stereotipie de promovare a dimensiunilor istorice, tradiţionale şi folclorice.

Concluzii:

Mecanismele psihologice fundamentale care intervin în formarea mentalităţilor celor două comunităţi sunt:

1. **Raportarea diferit graduală faţă de aceleaşi valori**. Activarea acestui mecanism este sursa principală a variabilităţii şi diferenţierii de percepţie socială a celor două comunităţi. Din această diferenţiere perceptivă adesea se ajunge la negarea percepţiei celeilalte comunităţi de către comunitatea percepută, care apreciază aceste aprecieri ca fiind

tendenţioase, dezbinatoare, cu intenţia de distorsionare a imaginii şi deci si a identităţii.

2. **Raportarea negativ mentală la realitatea socială**. Acest mecanism este mult mai activ în psihismul românului, deoarece formează o unitate cauzală cu mecanismul anxietăţii şi mecanismul frustrării sociale. Aceste mecanisme sunt atât generatoare de tensiuni intrapsihice, cât şi capabile să imprime o stare de apatie, letargie în activismul social, izolare, depresie, deci vulnerabilitate de statut. Vulnerabilitatea de statut atrage după sine mecanismul de apărare - inhibiţia şi cel de protecţie – dezinteresul.
3. **Himerismul mental**. Acest mecanism este poate cel mai frecvent în viaţa psihică a omului, fiind întâlnit în general sub forma prejudecăţilor sau a opiniei personale. Acest mecanism poate atinge, într-o realitate psihică vulnerabilă, uşor dezechilibrată şi în criză, dimensiunile hiperbolismului, ceea ce explică sursa atâtor deformări monstruoase, exagerări şi exacerbări de sentimente, trăiri, situaţii ce se produc în zonă.
4. **Contagiunea mentală şi afectivă**. Contagiunea este o dimensiune a influenţei sociale, ce poate paraliza propria personalitate, individualitate, nivelul generalizării şi extrapolării, precum şi al creativităţii sociale. În Secuime acest fenomen este mai frecvent în comunitatea maghiară pentru că ea crează premisele impunerii modelului social ce va fi transmis, iar aceste premise ţin de unitatea şi coeziunea comunitară şi nu de o mai mare sugestibilitate sau putere de a fi manipulat.
5. **Dubla simbolizare**. Mecanismul este cel prin care o comunitate îşi poate crea singură liderii şi idolii, investind într-o persoană sau instituţie calităţi ce vor contrabalansa dejectele de la nivelul celeilalte dimensiuni simbolice. Astfel se autoinduce sentimentul încrederii şi al atitudinii pozitive prin autocrearea idealului de raportare.
6. **Relaxarea comunicării**. Manifestarea acestui mecanism în zonă indică limitele pe care le poate atinge diferenţierea etnică, fenomen social care nu este infinit sau incombatabil. Prima limită a etnicului este chiar viaţa cotidiană în care indivizii sunt mai întâi oameni şi abia apoi reprezentanţi ai unei comunităţi, societăţi sau organizaţii. O altă limită este vârsta indivizilor sociali, exemplificator pentru aceasta fiind ceea ce toţi numesc "fenomenul Radio XXI".

Funcţionalitatea psihicului la români este susţinută în principal de mecanismele raportării negativ mentale la realitatea socială, himerismului mental şi raportării diferenţial-graduale, ceea ce imprimă o atitudine mentală

depresivă de înfrânţi, dominaţi şi dependenţi, trăind după propriul slogan *"o să trecem noi şi peste asta!*". Această atitudine intră în viaţa publică în contrast cu atitudinea psihică pozitivă a maghiarilor în plină ascensiune, ce trăiesc sentimentul majoritarului învingător produs de mecanismele dublei simbolizări, raportării diferenţial-graduale şi relaxării comunicării. Se observă că în Secuime există mai mult un dezechilibru de putere psihică decât de putere fizică, după cum declarau şi românii: *"ascensiunea maghiarilor nu se bazează pe forţă şi agresivitate, ci pe slăbiciunile românilor"*.

Contemplativ şi participativ la viaţa cultural-civică

Eugen Androsiac

Există la nivel empiric o concepţie care afirmă faptul că în Secuime cultura maghiară înlătură sau în cel mai bun caz asimilează cultura română. Unii antropologi maghiari explică acest fenomen pe baza teoriei asimetriei. Mai precis, cultura unei etnii care se află în situaţie majoritară din punct de vedere demografic înlătură valorile unei culturi conlocuitoare prin simplul fapt că se confruntă cu o cultură mai puţin reprezentată în cadrul populaţiei respective. Teoria asimetriei culturale îşi găseşte teren de aplicabilitate şi în judeţele Harghita şi Covasna, care din punct de vedere demografic au specificul că etnia care e minoritară la nivel naţional se află în situaţie majoritară, iar etnia care este majoritară pe plan naţional se află în situaţie minoritară. Deci, pe baza teoriei asimetriei culturale, putem să înţelegem că între valorile culturii maghiare şi valorile culturii române nu se pot găsi simetrii, nu se poate realiza complementaritatea. Se simte din ce în ce mai mult nevoia de sinteză a concepţiilor şi teoriilor existente, nevoia de a descoperi elementele lor comune. Deşi acest lucru nu este deloc uşor de realizat, el nu este totuşi imposibil. În acest demers am putea fi ajutaţi de lucrări care nu fac o simplă enumerare de evenimente, ci aduc argumente mai mult sau mai puţin plauzibile, ci încearcă să întreprindă şi o analiză comparativă, încearcă să prezinte istoria celor două etnii în mod sintetic şi unitar, nu ca o suită de evenimente, ci ca o analiză a evenimentelor în funcţie de un cadru de referinţă unic, tocmai pentru a surprinde mai bine continuitatea şi rupturile.

Acea teorie care susţine că o cultură ce aparţine unei populaţii mai puţin numeroase nu se poate afirma datorită dominanţei unei culturi ce aparţine unei etnii majoritare în regiunea Covasna-Harghita este o teorie care nu are susţinere ştiinţifică. Este foarte lejer să spui că *"românii din Covasna şi Harghita nu-şi pot afirma valorile culturale deoarece sunt puţini în raport cu maghiarii"* (Gagyi Josef). Eu consider că explicaţia ce ne ajută să

înţelegem de ce valorile culturii româneşti reuşesc să-şi facă simţită prezenţa din ce în ce mai puţin constă în conceptele de contemplativ şi participativ, iar aceste concepte trebuie legate de fenomenul de cultură civică.

Pentru a susţine rolul acestor concepte în viaţa cultural-civică, ţin să amintesc cazul Odorhei şi anume încercarea de înfiinţare a unei filiale a asociaţiei culturale româneşti Astra. Pe scurt, câţiva adepţi ai Astrei au anunţat populaţia de etnie română din Odorhei să se adune în data x, în locul y, pentru înfiinţarea organizaţiei. Li s-a precizat că după întrunire va avea loc o petrecere. Rezultatul a fost că nu a venit nimeni.

Paradoxul este că toţi românii din Odorhei se plâng de faptul că nu sunt reprezentaţi de o organizaţie civică locală, dar nici unul nu vrea să participe. Să fie de vină frica, anxietatea de minoritar în zonă, sau contemplativitatea ancestrală a românului ? Adevărul este că românii din zona Odorheiului sunt slabi pregătiţi în ceea ce priveşte participarea la viaţa cultural-civică.

Există patternuri demografice şi culturale care se caracterizează prin ideea că cei care-şi exprimă cel mai probabil aderenţa la normele participării sunt cei cu un nivel mai înalt de educaţie, iar cei cu educaţie primară sau şi mai puţin vor relata cu cea mai mică probabilitate că individul are vreo responsabilitate să participe activ în comunitatea sa locală.

Deci ar trebui să înţelegem că nu contemplativitatea ancestrală a românilor este vinovată de neimplicarea la viaţa cultural-civică, aşa cum s-a crezut multă vreme, ci lipsa de educaţie cultural-civică a lor.

Spre deosebire de români, maghiarii au un sistem politic şi un sistem de informare bine pus la punct, care-i construiesc cetăţeanului imaginea, reprezentarea că participă activ la deciziile politice, au un sistem ce-l sprijină pe cetăţean pentru a avea acces la cultura maghiară. Valorile culturale maghiare sunt sistematic făcute publice de către liderii locali, sunt interiorizate la nivel individual printr-un set de credinţe, atitudini, norme, percepţii şi alte asemenea care sprijină participarea.

Problema se schimbă atunci când este vorba despre români şi anume, instituţiile abilitate nu sprijină propagarea culturii româneşti, nu sprijină participarea.

Datorită faptului că maghiarii sunt sprijiniţi atât din punct de vedere civic, cât şi cultural, iar românii nu sunt susţinuţi sau nu au resurse educaţionale proprii, ajungându-se până la incompetenţă cultural-civică, nu se poate crea la nivel local democraţia participativă.

Valorile culturale româneşti sunt implementate la un nivel superficial, nu reuşesc să provoace acel tonus afectiv ce realizează atractivitatea, şi

aceasta nu datorită faptului că nu sunt demne de interes, ci datorită anomiei ce a cuprins întreaga sferă cultural-civică românească.

Anomia este o noţiune ce desemnează starea de dereglare a funcţionării unui sistem sau subsistem social, dereglare datorată dezintegrării normelor ce reglementează comportamentul indivizilor şi asigură ordinea socială.

Datorită anomiei, faptul că un român crede că trebuie să participe la viaţa comunităţii sau naţiunii sale nu înseamnă că el va proceda neapărat astfel. Înainte ca norma care afirmă că cineva trebuie să participe să poată fi tradusă în actul însuşi, individul va trebui probabil să perceapă că este capabil să acţioneze. Cu toate că norma şi actul sunt dependente, ele nu sunt cu nici un chip identice.

Cineva poate să creadă că trebuie să participe, dar să se autoperceapă ca incapabil să o facă. Sau cineva se poate percepe pe sine capabil să participe, dar să nu simtă nici o obligaţie să procedeze astfel. Cu siguranţă, o mare sursă de nemulţumire a românilor este acceptarea normelor de participare, cuplată cu credinţa că, de fapt, nu se poate participa. Când miturile democraţiei intră în conflict serios cu realităţile, rezultatul este cinismul.

Atunci când se vorbeşte despre participarea sau contemplativitatea populaţiei locale se face prea des apelul la raţiune sau la lozinci ce nu sunt de actualitate şi nu ajung la credinţa românului. De exemplu, lozincile de la poarta unităţii militare din Breţcu de genul *"Armata este scutul poporului"*, sau *"Trăiască România"* nu mai ating şi mai mult trec tangenţial pe lângă revigorarea sentimentului naţional al românului. Acest tip de lozincă are caracter raţional, se zice că aşa este raţional să fie, aşa este patriotic, dar nimeni nu-şi pune problema dacă aceste lozinci crează convingeri, atitudini la nivelul românului intelectual sau cu pregătire primară.

Eu consider că şi acest fenomen nu este în măsură a determina în cadrul etniei româneşti spiritul participativ.

Este necesară găsirea limbajului care să meargă direct la afectivitatea individului. Cum spunea Gustave Le Bon *"marile revoluţii, marile schimbări nu au avut caracter raţional, ci s-au bazat pe iraţional"*.

În acest articol am încercat să sparg paradigma care susţine ideea că românul e de structură contemplativă, iar maghiarul e de structură participativă. Explicaţia fenomenului care se petrece în cele două judeţe în privinţa neimplicării populaţiei româneşti la viaţa cultural-civică nu ţine de contemplativ ci de educativ.